

ประชุมพระตำราบรมราชาภิเศก เพื่ออภิบาล สมัยอยุธยา ภาค 1

959.3
ห225ป
C.5

สำนักหอสมุดกลาง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประชุม
พระตำราบรมราชูปถัมภ์เพื่ออภิบาล
สมัยอยุธยา
ภาค ๑

คณะกรรมการ
จัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี
สำนักนายกรัฐมนตรี

959.3
ส
๑.๕

พิมพ์จำหน่าย
เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ทางวิชาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี
ของชาวไทยสมัยอยุธยา

ประชุม
พระตำราบรมราชูปถัมภ์เพื่อออกัสปนา
สมัยอยุธยา
ภาค ๑

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND

คณะกรรมการ
จัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี
สำนักวิทยากรรัฐมนตรี

พิมพ์จำหน่าย
เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ทางวิชาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี
ของชาวไทยสมัยอยุธยา

คำนำ

หนังสือเรื่องนี้คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี ได้สำเนาจากเอกสารเก่า เป็นสมุดโผเขียนตัวอักษรเฉียง และสมุดไทยขาวอักษรไทย เขียนด้วยเส้นหมึก การที่จัดพิมพ์ขึ้นก็เพื่อรักษาไว้ซึ่งเรื่องราวสำคัญอันมีค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดีมิให้สูญไป เนื่องจากสมุดเหล่านั้นชำรุดเพราะความเก่าแก่ที่มีอายุมานาน

เดิมจะพิมพ์หนังสือเรื่องนี้รวมไว้ในประชุมศิลาจารึกภาค ๓ แต่พิจารณาเห็นว่าหนังสือเรื่องนี้มิใช่เกี่ยวกับศิลาจารึก หากเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่แสดงออกซึ่งวัฒนธรรม และโบราณคดี จึงให้แยกพิมพ์เป็นเอกเทศเรียกว่า ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลั่นนามัย กรุงศรีอยุธยา

ต้นฉบับพระตำรา ฯ ที่นำมาจัดพิมพ์มี ๓ ฉบับ ฉบับแรกเป็นเรื่องราวพระตำราบรมราชูทิศ พระกลั่นนาหัวเมืองพัทลุง ศักราชบ่งเป็นรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ นายมานิต วลัทธิโกดม ค้นพบต้นฉบับสมุดไทยขาวอักษรไทยเส้นหมึก ในหอวชิรญาณ ฉบับที่ ๒ เป็นเรื่องราวพระตำราพระราชอุทิศพระราชนิพนธ์สำหรับอาราม ณ เมืองนคร เมืองพัทลุง รัชสมัยสมเด็จพระเพทราชาธิราช ต้นฉบับอักษรไทยมีชำรุดข้อความขาดหายไปหลายแห่ง ฉบับที่ ๓ เป็นพระตำรา ฯ เช่นฉบับที่ ๒ แต่เป็นอักษรเฉียงภาษาขอมปนไทย ในการจัดพิมพ์ได้นำฉบับที่ ๒ สอดทานกับฉบับที่ ๓ ได้ข้อความที่ขาดเพราะชำรุดจากฉบับอักษรเฉียงความจึงสมบูรณ์ขึ้น และเพื่อประโยชน์ในการรักษาดำเนินการเขียน จึงได้พิมพ์อักษรวิธีตามฉบับเดิม รวมทั้งทำเชิงอรรถหมายเหตุไว้ด้วย

เฉพาะพระตำรา ฯ ที่เขียนด้วยอักษรเฉียงมีภาษาขอมปนไทยคล้อยด้วยเป็นอันมาก จึงได้ทำคำอธิบายภาษาขอมเทียบภาษาเขมรอยู่ท้ายเรื่อง เพื่อให้ผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์และอักษรศาสตร์ ค้นหาความรู้เปรียบเทียบกันว่าภาษาขอมกับภาษาเขมรแตกต่างกันอย่างไร

พระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลั่นนา เป็นเรื่องที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงพระราชูทิศพระราชนิพนธ์ที่ดิ้นไรรู้ว่าอันเป็นของหลวงให้แก่พระสงฆ์แห่งพุทธศาสนา ใช้บำรุงรักษาวัดวาอาราม รวมทั้งผู้คนชายหญิงซึ่งเรียกว่าถวายข้าพระโยมสงฆ์ให้แก่วัดเป็นเด็ชขาด ใครจะล่วงละเมิดมิได้ และถวายทรัพย์สินอันได้แก่การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิ้นไรรู้ว่าสาโทถวายเป็นของสงฆ์ เก็บผลประโยชน์อุทิศแก่วัดใดวัดหนึ่งที่ทรงพระบรมราชูทิศนั้น นอกจากอุทิศถวายไว้เพื่อประโยชน์แก่วัดวาอารามแล้ว ยังต้องมีพระเถระเจ้าอาวาสเป็นผู้กำกับดูแลอีกด้วย ส่วนผู้คนข้าพระโยมสงฆ์นั้น ก็ให้ไว้เพื่อเป็นผู้ปรนนิบัติพระสงฆ์และทำไร่นาเพาะปลูกพืชผลบนพื้นดินที่ทรงพระบรมราชูทิศพระ-

ราชทานเพื่อนำผลนั้นให้แก่สงฆ์และเป็นสมบัติของสงฆ์เป็นปัจจัยบำรุงเลี้ยงชีวิตเพื่อจะได้บำเพ็ญ
สมณธรรม มิต้องกังวลในเรื่องอาหาร พวกข้าพระพุทธเจ้าสงฆ์นี้ลงไปก็เรียกว่าเลขวัด มีจำนวนที่
พระราชทานนับตั้งแต่ ๒๕ ครวขึ้นไป เรียกตามภาษาราชการสมัยโบราณว่าพวกสมณครว คือ
คนครวของพระสงฆ์ คนจำพวกนี้ได้รับตราภูมิคุ้มห้ามเป็นสิทธิพิเศษไม่ถูกเกณฑ์เดือน เกณฑ์
ส่วย เกณฑ์รับศึก เกณฑ์เข้ารับราชการ เลยเป็นต้นเหตุให้มีผู้หลบเข้าไปแอบแฝงอาศัยเพื่อ
ประโยชน์ดังกล่าว นานเข้าและมากเข้าทางราชการต้องสำรวจกันเสียคราวหนึ่ง เพื่อตรวจสอบ
ชำระจำนวนข้าพระพุทธเจ้าสงฆ์ที่เข้าไปอยู่อาศัยว่ามีพระกัลปนาว่าเป็นข้าพระพุทธเจ้าสงฆ์แท้หรือ
ปลอม เรียกกันว่า “สำรวจสมณะครว” คำ “สมณะครว” ต่อมาอาจเลื่อนเป็น “สมโนครว” ก็ได้
เพราะการเขียนการจารึกหัวตัว ณ สูงเกินไป จนส่วนหน้ากลายเป็นสระโอ ส่วนหลังกลายเป็น
น เลยกลายรูปเป็น “สมโนครว” สืบมา

พระบรมราชูปถัมภ์เพื่อกัลปนามีไช้แรกมีในพุทธศาสนาฝ่ายทักษิณยาน หากเกิดขึ้นทาง
พระสงฆ์ฝ่ายมหายานก่อน ซึ่งคงจะนิยมทำกันมาแต่แรก นัยว่า เพื่อแข่งขันกับพราหมณาจารย์
ที่อุทิศพระกัลปนาเข้าคนสำหรับดูแลปราสาทหรือวิหาร ที่สร้างถวายเป็นที่ประทับของ
พระเป็นเจ้าทั้งสามและเป็นที่บรรจุพระบรมศพของกษัตริย์ อันเป็นขนบประเพณีฝ่ายพราหมณ์
ต่อมาทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายานได้ทำตามแบบอย่างขึ้นบ้าง และพระสงฆ์ฝ่ายทักษิณยานได้รับ
แบบกัลปนาสืบมาตั้งแต่สมัยโบราณ ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เลิกทาส บุคคลที่เป็นข้าพระพุทธเจ้าสงฆ์ก็พลอยได้
สิทธิจากพระบรมราชโองการนั้น รวมทั้งทรงโปรดเกล้าฯ ให้เพิกถอนสิทธิพระกัลปนาทิ้งหมด
ในปลายรัชสมัยของพระองค์ เพราะทรงพิจารณาเห็นความวิปัสสกลาดเคลื่อนในสารสำคัญของ
กัลปนา แม้เรื่องอันพื้นสมัยก็ตกแขกเข้าไว้ก็มี ดังนี้

เพื่อให้ทราบเรื่องพระบรมราชูปถัมภ์เพื่อกัลปนา ประวัติกัลปนาและประวัติอักษรเนื่อง
ที่นำมาพิมพ์ว่ามีประวัติอย่างไร คณะกรรมการขอให้นายปรีดา ศรีชลาลัย รวบรวมเรื่องต่าง ๆ
ดังกล่าว ซึ่งนายปรีดา ศรีชลาลัย รวบรวมให้ ดังต่อไปนี้

“๑. การเรียกชื่อเอกสารที่ว่าด้วยพระบรมราชูปถัมภ์เพื่อกัลปนา ตามที่ปรากฏในกฎหมาย
เก่าท่านเรียกว่า “พระตำรา” ระเบียบการปิดตราสำหรับพระตำราให้ปิดตราสมุหพระอัครราช
รูปเทพดาถือจักรไว้ต้นอักษร ถ้าจะพระราชทานพระตำราออกไปสำหรับวัดในหัวเมือง หาก
เมืองนั้นสังกัดเสนาบดีกรมไหนในสามกรมได้แก่ กรมมหาดไทย กลาโหม กรมท่า กรมไศรย
ให้ปิดตราของเสนาบดีกรมนั้นไว้ปลายอักษร คำว่าปลายอักษรยังมีเรียกเป็นอย่างอื่นเท่าที่ตรวจ
พบแล้วเรียกว่า “ประจำอักษร” บ้าง “ประจำต่อ” บ้าง “พนมศก” บ้าง

พระตำราที่ว่า ออกเป็นหนังสือไทยฉบับหนึ่ง เป็นหนังสือเขียนภาษาไทยฉบับหนึ่ง
ฉบับหนึ่ง หัวหน้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเขียนหนังสือเขียนในกรมฯ มีบรรดาศักดิ์เป็นที่ “ขุนราช”

[illegible]

(ค) ประวัติอักษรเนื่อง เชื่อว่านิยมใช้อักษรเนื่องเขียนเรื่องพระตำราบรมราชูทิศเพื่อ
กัลปนามาตั้งแต่สมัยอยุธยา ตกมาในชั้นหลังเสื่อมความนิยมลง จนหาผู้ที่สามารถอ่านฉบับที่
ทำไว้แต่ก่อนได้ยาก จึงสำนักวัดบวรนิเวศวิหาร ได้อุดตาคำจำลองรูปอักษรเนื่องตามลำดับสระ
พยัญชนะพร้อมทั้งแต่งคำตัวอย่างเป็นภาษามคธคำฉันท์บัญญัติวรรค มีคำแปลแต่งเป็นกาพย์กวีกับ
ไว้ด้วย แล้วเขียนชนบทเรียงลงในสมุดไทยดำ มีฉบับเก็บรักษาอยู่ในหอสมุดแห่งชาติจนทุกวันนี้

ฅ

(ฅ) เมื่อปลายสมัย ร. ๕ ทรงพระกรุณาให้ประกาศเพิกถอนสิทธิที่จะพึงเรียกร้องจากพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลับมาทั้งหมด เพราะต้นฉบับพระตำราไม่ปรากฏว่ามีเหลืออยู่ ที่มีตกทอดมาเป็นแต่ฉบับคัดที่ไม่สมบูรณ์ บางฉบับมีข้อความคลาดเคลื่อนมาก ที่แต่งเติมตักแซกเรื่องพื้นสมัยก็มี

(ง) ประโยชน์ของเอกสารในเรื่องนี้ยังมีอยู่ไม่น้อย เป็นต้นว่ารูปอักษรเฉียงซึ่งไม่เคยปรากฏว่ามีในเมืองเขมรเลย ภาษาขอมปนไทยที่ใช้มาถึงสมัยสมเด็จพระเพทราชา ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะถึงกาลอวสานเพียง ๖๘ ปีเท่านั้น จะได้เห็นว่าการขอมต่างจากคำเขมรอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ยังจะได้พบคำไทยที่นิยมใช้ในฝ่ายวัดสมัยเก่าอีกเป็นจำนวนมาก”

การจัดพิมพ์ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลับมา สำเร็จเรียบร้อยด้วยความร่วมมือของคณะกรรมการทุกฝ่าย โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นอนุกรรมการจัดทำรวม ๕ นาย คือ นายมานิต วาลิโกดม นายจำลอง ทองคำวรรณ พันเอก ดำเนิน เลชะกุล นายปรีดา ศรีชลาลัย และนายฉันทิชัย กระแสสินธุ์ ซึ่งได้พยายามจัดการจนสำเร็จเรียบร้อยตามภาระที่ได้รับมอบให้ทำสมควรขอบใจไว้ในที่แห่งนี้ อนึ่ง คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสาร ๑ ไม่อาจเว้นกล่าวได้ คือ ๑ พล ๑ จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีได้อนุมัติงบประมาณการจัดพิมพ์การดำเนินงานเกี่ยวกับการนี้ จนคณะกรรมการสามารถดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายที่รัฐบาลมอบหมาย นอกจากเป็นการช่วยสืบอายุข้อความจากเอกสารโบราณให้ถาวรแล้ว ยังเป็นหลักให้นักเรียน นักศึกษาผู้สนใจได้ค้นคว้าหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดีจากเอกสารเรื่องนี้อีกด้วย นับว่า ๑ พล ๑ จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้อำนวยประโยชน์แก่การศึกษาและสาธารณประโยชน์แก่ชาติไทยเป็นอันมาก คณะกรรมการจัดพิมพ์ ๑ ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วยหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านโดยทั่วกัน.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี

พระราชอุทิศในพระเพทราชา

เรื่องกึ่งกลัปลาเมืองพัทลุง

คำนำ

ต้นฉบับหนังสือเรื่องนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ เสด็จไปตรวจราชการหัวเมือง เมื่อเดือนพฤษภาคม ร.ศ. ๑๓๑ ได้มาจากวัดเขียน ที่บางแก้วแขวงเมืองพัทลุง เป็นสมุดกระดาดเพลลา เขียนอักษรไทยย้อนเส้นดินสอดำ มีตรารูปเทวดาและตราบัวแก้วประทับเป็นสำคัญ ประทานไว้ในหอพระสมุดวชิรญาณ ต้นฉบับกัมพูชารูปภาษาซึ่งอ้างไว้ในหนังสือนี้ เจ้าพระยาบวรราชนายกยังเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ได้มาจากวัดเขียนนี้ ถวายไว้ที่กรมพระดำรงฯ นานแล้ว ได้ส่งประทานมาไว้ในหอพระสมุดด้วยกัน

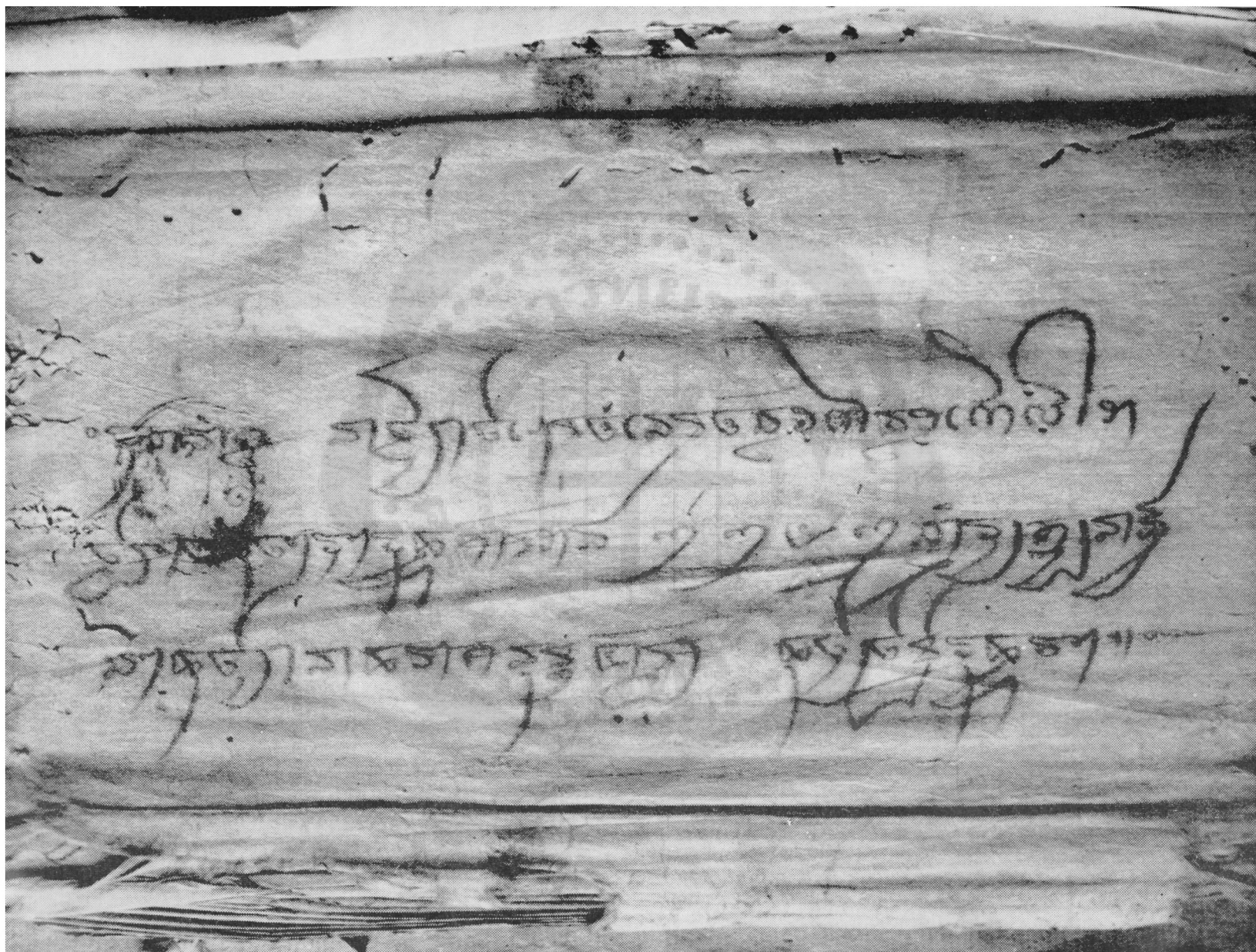
หนังสือเรื่องนี้ ท่องเรื่องไม่แปลกปลาตอันใด ใจความมีแต่ว่าโบราณมหาราชแต่ปางก่อน ได้มีพระราชกฤษฎีกาทรงพระราชอุทิศที่ดินแลผู้คนกลัปลาไว้สำหรับบำรุงรักษาพระอารามในเมืองพัทลุง ที่สำคัญคือวัดเขียนเป็นวัดโบราณที่อยู่บางแก้วนี้แห่ง ๑ วัดสทั้งพระหรือจึ่งพระ เป็นวัดโบราณคราวเดียวกัน อยู่ริมทะเล นอกแขวงอำเภอปะทิวเมืองสงขลา ซึ่งครั้งนั้นเป็นแขวงเมืองพัทลุง พระครูอินทราได้ถวายพระพรแด่สมเด็จพระเพทราชา ขอให้ทรงอุปถัมภ์บำรุงวัดในเมืองพัทลุง ตามพระราชกฤษฎีกาของโบราณกษัตริย์ต่อไป ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอนุญาตให้ตามประสงค์ ใจความในหนังสือเท่านั้นเอง แต่มีข้ออันควรผู้สอบค้นพงษาวดารจะกำหนดด้วยเรื่องนี้อยู่บ้าง คือตามหนังสือเก่าเป็นตำนานสทั้งพระมีเรื่องปรากฏว่า ในกาลครั้งหนึ่ง จะเป็นในแผ่นดินไรหรือศักราชเท่าใดหาได้กล่าวไว้ไม่ ว่ามีพวกแขกอยู่ยังตะนะภาษามลายูแปลว่าผู้อยู่ปลายแหลม เห็นจะเป็นพวกชาวยะโฮอยู่ทางปลายแหลมมลายู ได้ขึ้นมาตีหัวเมืองตลอดจนพัทลุงยับเยิน พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาองค์ใดองค์หนึ่งได้โปรดให้พระสงฆ์ ซึ่งเห็นจะเป็นผู้เคยอยู่ในหัวเมืองเหล่านั้น ออกไปตั้งเกลี้ยกล่อมช่องสุ่มผู้คนให้คืนมาอยู่ ณ ที่เดิม ยกเว้นราชการแก่บุคคลที่พระสงฆ์ไปเกลี้ยกล่อมมาเหล่านี้ ไว้ให้ช่วยพระสงฆ์บำรุงพระศาสนา เปนเหตุให้ตั้งพระราชกฤษฎีกาที่กล่าวมาแล้ว คนจำพวกนั้นเรียกว่าข้าโปรดคนทาน นี่เป็นข้อควรกำหนดอย่าง ๑

ข้อสันนิฐานอีกข้อ ๑ คือ บุคคลที่เรียกว่านายสามจอมในหนังสือนี้ จะเป็นผู้ใดทราบไม่ได้ แต่เป็นผู้มีชื่อเสียงที่ยังนับถือกันอยู่ในเมืองนครจนทุกวันนี้ มีวิหารแลพระเจดีย์ในวัดมหาธาตุกล่าวกันว่าเป็นของนายสามจอมสร้าง แต่ได้เลื่องก็ไม่ได้ความว่านายสามจอมนั้นคือใคร

เรื่องสังกตมีย่ออย่าง ๑ เรื่องสร้อยนามพระราชคณะผู้ใหญ่ผู้โตที่ใช้อยู่ทุกวันนี้
แต่ก็เพราะดี

ย่ออย่าง ๑ ในหนังสือนี้ เหมือนกับหนังสืออื่นที่ได้มาจากเมืองนครศรีธรรมราชแลเมือง
พัทลุงขึ้นเกล้า คำว่าคณะป่าแก้วใช้มาก คือ วัดนั้นคณะป่าแก้ว วัดนี้คณะป่าแก้ว ดังนี้ทั่วไปแทบ
ทุกแห่ง ข้อสันนิฐานเรื่องคำเรียกว่าคณะป่าแก้วนี้ แต่ก่อนมาหาอธิบายยังไม่ได้ นอกจากว่า
ในเมืองที่สำคัญเช่นสวรรคโลก สุโขทัย เพ็ชรบุรี มีวัดเรียกว่าวัดป่าแก้ว ในทำเนียบสมณศักดิ์ครั้ง
กรุงเก่าว่าสมเด็จพระวันรัตน์สังฆราชฝ่ายใต้อยู่วัดป่าแก้ว แต่วัดชื่อป่าแก้วในกรุงเก่ายังค้นไม่พบ
ว่าอยู่ที่ไหนจนทุกวันนี้ ครั้นต่อมาเมื่อได้พบหนังสือในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง รวมข้อความประกอบ
กัน เห็นพอจะลงเนื้อสันนิฐานได้ในคำป่าแก้วนี้ ว่ามีมูลเหตุมาอย่างใด ตั้งต้นความปรากฏใน
หนังสือรามัญสมณวงศ์ ที่ได้พิมพ์แจกในงานศพพระศาสนโสภณ แล พระธรรมราชานุวัตร ว่า
เมื่อราวจุลศักราช ๘๓๘ พระภิกษุในรามัญประเทศได้ออกไปแปลงในลังกาทวีปเพื่อให้เป็น
สมณวงศ์อันบริสุทธิ์ ได้แปลงในสำนักพระมหาเถระองค์หนึ่งชื่อว่าพระวันรัตน์มหาเถระ พระ-
ภิกษุจากสยามประเทศ ก็ได้มีออกไปแปลงในครั้งนั้นเหมือนกัน คำว่าวันรัตน์ แปลเป็นภาษาไทย
ว่าป่าแก้ว เพราะฉะนั้นเมื่อมาแลเห็นที่ใช้ในหนังสือว่าคณะป่าแก้ว ทำให้เข้าใจว่าพวกพระสงฆ์
คณะป่าแก้วนั้น คือพระสงฆ์นิคายที่สืบวงศ์มาจากผู้ที่แปลงในสำนักพระวันรัตน์มหาเถระในเมือง
ลังกา สมด้วยทำเนียบสมณศักดิ์ครั้งกรุงเก่าที่ตั้งสังฆราชฝ่ายซ้ายให้เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ และว่า
คณะใต้ หมายความว่า นิคายที่ขึ้นมาแต่ฝ่ายใต้ มีเมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง เป็นต้นนี้เอง
คณะป่าแก้ว ถ้าเรียกตามภาษาบาฬีคงจะเรียกว่าวันรัตนวงศ์อย่างลังกาเรียกพระภิกษุสงฆ์ที่สืบเนื่อง
มาแต่พระอุบาลีที่ไปจากกรุงเก่าว่าอุบาลีวงศ์นั้น แต่หากมาแปลเป็นภาษาไทยเสียจึงเรียกว่า
คณะป่าแก้ว ถ้าจะสันนิฐานต่อออกไปถึงชื่อวัดป่าแก้วที่มีในที่ต่าง ๆ น่าจะเป็นวัดคณะป่าแก้ว
มีตัวอย่างในเมืองสุโขทัยเรียกว่าวัดไตรภูมิป่าแก้ว เปนสองชื่อควบกันอยู่โดยไม่มีมูล วัดน่าจะ
ชื่อวัดไตรภูมิ แต่เป็นคณะป่าแก้ว จึงเรียกว่าไตรภูมิคณะป่าแก้ว สันนิฐานทางนี้ตลอดลงมาได้
จนถึงที่หาวัดป่าแก้วไม่ได้ในกรุงเก่า ตามทำเนียบสมณศักดิ์กรุงเก่าว่าสมเด็จพระอริยวงษ์สังฆราช
ฝ่ายขวาอยู่วัดมหาธาตุฯ มี แต่ว่าสมเด็จพระวันรัตน์อยู่วัดป่าแล้ว วัดนั้นคงจะไม่ใช่วัดเล็ก ๆ
ไปอยู่ที่ไหนจึงค้นไม่พบ วัดในกรุงเก่ามีอยู่วัด ๑ ทุกวันนี้เรียกว่าวัดใหญ่ แต่ครั้งกรุงเก่าเรียก
วัดเจ้าพระยาไทย เปนวัดหลวงอันใหญ่โต แต่ไม่มีชื่อในทำเนียบ ไม่ปรากฏว่าด้วยเหตุใด จึง
สันนิฐานว่า วัดเจ้าพระยาไทยนั่นเอง คือที่เรียกว่าวัดป่าแล้ว ที่เห็นดังนี้เหตุด้วยชื่อเจ้าพระยาไทย
คำว่าเจ้าไทยตามศัพท์เก่าแปลว่าพระภิกษุ ถ้าจะค้นศัพท์นี้ง่าย ๆ ดูในหนังสือ มา โดยก็จะพบ
แลหนังสืออื่นยังมีอีกหลายแห่ง เจ้าพระยาไทยน่าจะแปลว่าสังฆราช สังฆราชนอกจากสมเด็จพระ
พระอริยวงษ์ก็มีสมเด็จพระวันรัตน์อีกองค์เดียว จึงเห็นว่าวัดเจ้าพระยาไทยนั่นเองคือวัดคณะ

ป่าแก้ว ยังเห็นต่อลงไปทางนี้ถึงเรื่องตำแหน่งพระครูรักษาพระมหาธาตุเมืองนคร ที่เรียกว่า พระครูกาแก้ว การาม กาชาคี กาเดิม ที่อธิบายกันว่ามาจากนกกาสีขาว สีเหลือง สีแดง สีดำ ที่ รักษาพระบรมธาตุมาแต่เดิมนั้น เห็นว่าเป็นการเดาไม่มีหลัก คำว่ากาในชื่อพระครูทั้ง ๔ องค์นี้ มาจากคำว่าลังกาเป็นแน่แท้ ไม่มีที่สงสัย ในหมายเหตุเดิมเมื่อครั้งเจ้าพระยานครยังตั้งพระครูกา ๔ ทิศนี้ ใช้ว่า ลังกาแก้ว ลังการามเป็นพยานอยู่ วิสัยชวณครพูด ถ้ำคำ ๒ พยางค์ มักทั้งพยางค์ นำ จึงละคำ ลัง คงเรียกแต่ว่า กา มูลเหตุเดิมของพระครูลังกา ๔ ทิศนี้ คงจะเป็นพระที่ไปแปลง มาจากลังกา อาไศรยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งรู้ไม่ได้ในเวลานี้ คงมาแตกกันออกเป็น ๔ นิกาย ต่างนิกายแย่งกันจะเป็นเจ้าของพระมหาธาตุ แลเกี่ยวกันนิกายอื่นมิให้เกี่ยวข้อง ฝ่ายอาณาจักร รำคาญ จึงได้ตัดสินให้รักษานิกายละด้าน ชื่อ ๔ นิกายนั้น ที่เรียกว่ากาแก้ว เชื่อว่าลังกาป่าแก้ว คือพวกวันรัตน์วงศ์ที่มาที่หลัง แลที่จะวิเศษกว่าพวกอื่น ตำแหน่งกาแก้วจึงนับว่าสูงกว่ากาทั้ง ๓ นอกนั้นกาเดิมคือลังกาเดิม เห็นจะเป็นพวกแปลงจากลังกาที่มาอยู่ก่อนพวกอื่น แต่ลังกาสาคี ลังการาม ยังหาหลักไม่ได้ว่ามาจากอะไร*

พระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลับอักษรสมัยสมเด็จพระเพทราชา

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
(๑) ศุภมัสค์ ศวัสตยา	สุภมาศศุ สวตติยา	ศุภมัสค์ ศวัสตยา
ดิเรกอนเอนอนันต์	ดิเรกอนเอนันต์	ดิเรก อเนก (น) นต
มหันตมโหฬารา	มหานตมโฬารา	มหันตมโฬารา
ดิสรอนุดรพร พุทธ	ดิสรอนุดรพรพุทธ	ดิสร อนุตรรพรพุทธ
ศักราช ๒๒๔๒ (๒)	ศักราช ๒๒๔๒	ศักราช ๒๒๔๒
พยัคฆสังวัตต	ฉนำพยคฆสงวต	ปีพยัคฆสังวัตต
พุทธยาสาทมาศศุภ	พุทธยาสาทมาศศุภ	พุทธยาสาทมาศ ศุภ
ปักษ ทุตติ ..	ปักส ทุตติดี	ปักษ ทุตติดี
พุทธวาร	พุทธวาร	พุทธวาร
ข้าพระพุทธเจ้า	ขยุ้มดมานตฺรเนาะ	ข้าพเจ้าผู้มีตำรา
(พิจารณาตำรา) น	พิจารณา	พิจารณา
เสร็จ.....ตรา	เสร็จนุปีตรา	เสร็จ และปัดตรา
เทพดาถ้อยจักร	เทพดากัณจจักร	เทพดาถ้อยจักร
ไว้ต้นอักษร	ทุกเดิมกำพุซกสร	ไว้ต้นกัมพุซกสร
ปัดตราบัวแก้ว	นุปีดตราผกาซวก	และปัดตราดอกบัว
เจ้าพญาศรีธรรม	เจ้าพญาศรีธรรมมา	เจ้าพระยาศรีธรรมมา
ราชเดชชาติ	ธีราชเดชชาติ	ธีราชเดชชาติ
อามาดยานุชิต	อามาดยานุชิต	อามาดยานุชิต
พิพิตรัตนราช	พิพิทรวัตนราช	พิพิตรัตนราช
โกษาธิบด้อย	โกษาธิบด้อย	โกษาธิบด้อย
พิริยบรมภพ	บรมภพ	(พิริย) บรมภพ
ปรจำอักษรแล	จุจอกสร	ปลายอักษรและ

(๑) ฉบับภาษาไทยและฉบับภาษาขอมปนไทยตลอดจนคำแปล นายฉ่ำทองคำวรรณ เป็นผู้อ่านและแปล

(๒) พุทธศักราช ๒๒๔๒ ตามเกณฑ์สอบศักราชของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาธรรมาธิราชวรนายก เป็นปีเถาะ ไม่ใช่ปีชวด ในที่นี้คงจะนับศักราชตามแบบลังกาสิงห์ ก็อนับปีปัจจุบันเป็น ๑ ปี เช่น พ.ศ. ๒๕๐๕ ของลังกาสิงห์เป็น พ.ศ. ๒๕๐๐

(๓) ตราบัวแก้วน้อยประทับกลางชนบ ส่วนที่ปรจำอักษรไม่มีตราบัวแก้วประทับ

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
กลางชนบ ^(๑)	กรลาชนบ	กลางชนบ
๑ ในวันศุกร์	ดศุก	ในวันศุกร์
เดือนหก		
แรมสิบห้าค่ำ	มยดบปรำโรจ	แรมสิบห้าค่ำ
ขารสำฤทธิศก	ฉนำขาลสำฤทธิศก	ปีขาลสัมฤทธิศก
เพลาชายแล้ว ๔	เพลาชายเสร็จบวร	เพลาชายแล้วสี่
บาท จึ่งพระศรี	บาท คีนุประศรี	บาท จึ่งพระศรี
สรรเพชญ์เต็มเดจ	สรรเพชญ์เสด็จ	สรรเพชญ์ สมเด็จพระ
พระรามาชิดีศรี	ปะรามาชิดีศรี	พระรามาชิดี ศรี
สินทรบรมมหา	สินทรบรมมหา	สินทรบรมมหา
จักรพรรดิศวร	จักรพรรดิศวร	จักรพรรดิศวร
ราชาธิราชราเมศวร	ราชาธิราชราเมศวร	ราชาธิราชราเมศวร
ธรรมิกราชเดโช	ธรรมิกมราชเดโช	ธรรมิกราชเดโช
ไชยพรมเทพา	ไชยพรมเทพา	ชัย พรหมเทพา
ดิเทพตรีภูวนา	ดิเทพตรีภูวนา	ดิเทพ ตรีภูวนา
ธิเบศโลกเชษฐ	ธิเบศโลกเชฐ	ธิเบศ โลกเชษฐ
วิสุทธรณภูมิพุทธาง	วิสุทธรณภูมิพุทธาง	วิสุทธรณภูมิพุทธาง
กษัตริย์จักร	กษัตริย์จักร	กษัตริย์จักร
พรดิษ.....มิก	พรดิษธรรมมิก	พรดิษ ธรรมมิก
ราชาธิราชอันปร	ราชาธิราชอันปร	ราชาธิราชอันประ
เสรีดิ เสด็จสถิตณ	เสรีดี เสด็จจงนา	เสรีฐ เสด็จประทับ ณ
ท้องพระโรง		ท้องพระโรง
พระที่นั่งบรียงค ^(๒)	ปะธินังบรียง	พระที่นั่งบรียงก
รัตนาศน	รัตนาศ	รัตนาศน์
	ฉาปะโรง	
โดยปัสจิมมา	โดยปัสจิมมา	โดยปัสจิมมา
ภิมุข	ภิมุข	ภิมุข

(๑) ชนบ คือรอยที่พับ

(๒) พระที่นั่งบรียงรัตนาศประดิษฐานอยู่ในมุขเด็จฝ่ายตะวันตกแห่งท้องพระโรง และนางแห่งว่าพระที่นั่งองค์นี้ตั้งอยู่กลางสระน้ำ

๑๐๗
๑๐๘
๑๐๙
๑๑๐
๑๑๑
๑๑๒
๑๑๓
๑๑๔
๑๑๕
๑๑๖
๑๑๗
๑๑๘
๑๑๙
๑๒๐
๑๒๑
๑๒๒
๑๒๓
๑๒๔
๑๒๕
๑๒๖
๑๒๗
๑๒๘
๑๒๙
๑๓๐
๑๓๑
๑๓๒
๑๓๓
๑๓๔
๑๓๕
๑๓๖
๑๓๗
๑๓๘
๑๓๙
๑๔๐
๑๔๑
๑๔๒
๑๔๓
๑๔๔
๑๔๕
๑๔๖
๑๔๗
๑๔๘
๑๔๙
๑๕๐
๑๕๑
๑๕๒
๑๕๓
๑๕๔
๑๕๕
๑๕๖
๑๕๗
๑๕๘
๑๕๙
๑๖๐
๑๖๑
๑๖๒
๑๖๓
๑๖๔
๑๖๕
๑๖๖
๑๖๗
๑๖๘
๑๖๙
๑๗๐
๑๗๑
๑๗๒
๑๗๓
๑๗๔
๑๗๕
๑๗๖
๑๗๗
๑๗๘
๑๗๙
๑๘๐
๑๘๑
๑๘๒
๑๘๓
๑๘๔
๑๘๕
๑๘๖
๑๘๗
๑๘๘
๑๘๙
๑๙๐
๑๙๑
๑๙๒
๑๙๓
๑๙๔
๑๙๕
๑๙๖
๑๙๗
๑๙๘
๑๙๙
๒๐๐

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
แด่พระพิมลธรรม	กำลังวังปะบางตรา	ในวังพระบางตรา
อนันตญาณมหา	ปะพิมลธรรมม	พระพิมลธรรม
สวามีศรีสังฆบริ	อนันตญาณมหา	อนันตญาณ มหา
นายกติปิฎกธร	สวามีศรีสังคบริ	สวามี ศรีสังฆบริ
วรคามภิกษุญาณ	นายกติปิฎกธร	นายก ติปิฎกธร
สัทธรรมราชมุนี	วรคามพินญาณ	วรคัมภีรญาณ
บพิตรสถิตในราม	สัทธรรมราชมุนี	สัทธรรมราชมุนี
วาส พระนิกรม	บพิตรสถิตราม	บพิตร สถิตในราม
พาหุสงฆปริณายก	วาส ปะนิกรม	วาส พระนิกรม
รัตนกรวีราช	พาหุสงฆปริณายก	พาหุ สงฆปริณายก
บพิตร อธิการวัด	รัตนราชกรวีราช	รัตนราชกวี ราช
วังไชย พระธรรม	บพิตร อธิการวัด	บพิตร อธิการวัด
เจดีย์ศรีวัชรญาณ	วังไชย ปะธรรมม	วังชัย พระธรรม
โลกาจารย์ อธิการ	เจดีย์ศรีวัชรญาณ	เจดีย์ ศรีวัชรญาณ
ราชราหุลาราม	โลกาจารย์ อธิการ	โลกาจารย์ อธิการ
พระเทพเมธา	ราชราหุลาราม	ราชราหุลาราม
ศรีสังฆปริณายก	ปะเทพเมธา	พระเทพเมธา
ดิลกรัตนมหา	ศรีสังฆปริณายก	ศรีสังฆปริณายก
สวามีธรรมไตร	ดิลกรัตนมหา	ดิลกรัตนมหา
โลกยโพธิโชติ	สวามีธรรมไตร	สวามี ธรรมไตร
วุฑู . . . มุนีเอก	โลกยโพธิโชติ	โลก โพธิโชติ
สารณณบพิตร	วุฑูหมามุนีเอก	วุฑูหมามุนี เอก
อธิการสมณโกฏ	สารณณบพิตร	สารณณบพิตร
ราม พระบรากรม	อธิการวัดสมณโกฏ	อธิการวัดสมณโกฏ
พาหุมหาสวามี	ราม ปะบรากรัม	ราม พระบรากรม
ศรีสังฆปริณายก	พาหุมหาสวามี	พาหุ มหาสวามี
ดิลกโลกาจารย์	ศรีสังฆปริณายก	ศรีสังฆปริณายก
อารยวงษ อธิการ	ดิลกโลกาจารย์	ดิลกโลกาจารย์
พระเมรุราชิกา	อารยวงษ อธิการ	อารยวงศ์ อธิการ
	วัดปะเมรุราชิกา	วัดพระเมรุราชิกา

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ราม เทพกรวี	รามม ปะเทพกรวี	ราม เทพเทวกวี
ศรีสังฆบริณายก	ศรีสังฆบริณายก	ศรีสังฆปริณายก
ดิลกโลกาจารย์	ดิลกโลกาจารย์	ดิลกโลกาจารย์
อธิการวัดพระราม	อธี วัดปะรามม	อธี (การ) วัดพระราม
พระ . . ธรรมมุนี	ปะสาทธรรมมุนี	พระสัทธรรมมุนี
คามภีรญาณ	คามพินยานน	คามภีรญาณ
อารโยดคม	อโรยดคมม	อารโยดคม
พรหมมัจจรรย	พรหมมาจรรย	พรหมัจจรรย
สิริสังฆบริณายก	สิริสังฆบริณายก	ศรีสังฆปริณายก
อธิการวัดอุโบสถ	อธิการวัดอุโบสถ	อธิการวัดอุโบสถ
จักไกรยณราย	จักไกรณราย	จักรไกรณรายณ์
พระนิโครชเถร	ปะนิโครชเถร	พระนิโครชเถร
อธิการวัดบุรพา	อธิการวัดบุรพา	อธิการวัดบุรพา
ราม พระอาริยทช	รามม ปะอริยทช	ราม พระอริยทช
อธิการวัดปราสาท	อธิการวัดปราสาท	อธิการวัดปราสาท
พระธรรมสารเถร	ปะธรรมมสารเถร	พระธรรมสารเถร
อธิการวัดจกกรม	อธิการวัดจกกรม	อธิการวัดจกกรม
แลพระสงฆ ๑๐	นุปะสงฆมยดบ	และพระสงฆ์สิบ
รูปนั้นเข้าไปประชุม	รูปเนาะจนเทาปรุ	รูปนั้นเข้าไปประชุม
สโมษรถวายพระ	สโมสรถวายปะ	สโมสรถวายพระ
พร จำเริญพระราช	พร จำเริญปะราช	พร จำเริญพระราช
ศรีสวัสดิ์ แลพระ	ศรีสวัสดิ์ นุปะ	ศรีสวัสดิ์ และพระ
เทพกรวี ศรีสังฆ	เทพกรวี ศรีสังฆ	เทพกรวี ศรีสังฆ
บริณายกดิลก	บริณายกดิลก	ปริณายก ดิลก
โลกาจารย์ อธิการ	โลกาจารย์ อธิการ	โลกาจารย์ อธิการ
วัดพระราม ถวาย	วัดปะรามม ถวาย	วัดพระราม ถวาย
พระบรมมรรตธรรม	ปะบรมมาตธรรมม	พระบรมมรรตธรรม
เทศนา ครั้นสำเร็จ	เทศนา ถะสำเร็จ	เทศนา ครั้นสำเร็จ
พระสัทธรรมเทศนา	ปะสาทธรรมเทศนา	พระสัทธรรมเทศนา
จึงพระนิโครชเถร	เทีบปะนิโครชเถร	จึงพระนิโครชเถร

Handwritten text in a script, likely Burmese, covering two pages of a manuscript. The text is written in dark ink on aged, slightly stained paper. The script is cursive and dense, filling most of the page area. The top page contains approximately 10 lines of text, and the bottom page contains approximately 10 lines of text. The handwriting is consistent throughout, suggesting a single scribe. The paper shows signs of wear, including creases and discoloration, particularly along the edges and in the center fold.

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ถวายพระพรว่า	ถวายพระพรเถา	ถวายพระพรว่า
พระครูอินทร	ปะครูอินทเมาลี	พระครูอินทเมาลี
. . . ณาครบวร	ศรียานสาครบวร	ศรีญาณสาคร บวร
นนทราช จุลามุ	นนทราชจุลามุณี	นนทราช จุลามุณี
ศรีอุปดิษเฏรคณ	ศรีอุปดิสเฏร คณ	ศรีอุปดิสเฏร คณะ
ป่าแก้วหัวเมือง	ป่าแกวถบวงศุก	ป่าแก้ว หัวเมือง
พัทลุง ขอพระราช	พัทลุง สวมปะราช	พัทลุง ขอพระราช
ทานให้ถวายพระพร	ทาณหถวายพระพร	ทานให้ถวายพระพร
ด้วยตำราพระกัล	ดบทตตร์ปะกัล	ด้วยตำราพระกัล
ปนาพระราชอุทิศ	ปณาปะราชอุทิส	ปนาพระราชอุทิส
ไว้แต่ก่อน สำหรับ	โมกอำพีสัมทบ	ไว้แต่ก่อน สำหรับ
อารามณเมืองนคร	อารามณศุกนกร	อาราม ณ เมืองนคร
เมืองพัทลุง	ศุกพาทลุง	เมืองพัทลุง
แลเมืองอันขึ้นแก่	นุศุกเถลิง	และเมืองขึ้น
เมืองนครเมือง	ศุกนกรศุก	เมืองนคร เมือง
พัทลุงอันขึ้นแก่	พาทลุง เถลิง	พัทลุง ขึ้น
คณป่าแก้ว	คณป่าแกว	คณะป่าแก้ว
วัดเข็ญวัดสทัง	วัดเข็ญวัดสทา	วัดเข็ญ วัดสทัง
หัวเมืองพัทลุง	ถบวงศุกพาทลุง	หัวเมืองพัทลุง
แลตำราพระกัลปนา	นุตฺรปะกาลบปณา	และตำราพระกัลปนา
พระราชอุทิศไว้ นั้น	ปะราชอุทิสเดิมเนาะ	พระราชอุทิสเดิมนั้น
ทำรุด จขอพระ	ทำรุदनุสรวม	ทำรุด และขอ
ราชทานให้เข็ญ	เถว็อบุณ	ทำบุรณะ
ใหม่ ให้คงโดย	ถมีโส	ใหม่ สนง
ตำราพระกัลปนา	ตฺร	ตำรา
บุรพกษัตราธิราช	เดิม	เดิม
อุทิสไว้สำหรับ	โมกสัมทบ	ไว้สำหรับ
พระศาสนา จึง	ปะศาสนา เท็บ	พระศาสนา จึง
มีพระราชโองการ	มาณปะราชโองการ	มีพระราชโองการ
มานพระบันฑู	มาณปะบ้านฑู	มานพระบันฑู

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
คำรัสเหนือเกล้า	ดิทุลจำ	แต่ข้าเฝ้า
เหนือกรหม่อม	คำรัสสอเลื้อยบวง	คำรัสเหนือเกล้า
สั่งแก่หลวงศรี	ผด้าหลวงศรี	สั่ง (แก่) หลวงศรี
บุรีปรีชญาธิราช	บุรีปรีชญาธิราช	บุรีปรีชญาธิราช
เสนาบดีศรีสา	เสนาบดีศรีสา	เสนาบดีศรีสา
ลักษณะให้เขียน	ลักษณะเฎว	ลักษณะให้ทำ
พระตำราพระกัลป	ตัมปะกาลปา	ตำราพระกัลป
นาพระราชอุทิศ	ณาปะราชอุทิศโมก	นาพระราชอุทิศไว้
พระราชทานไว้		
สำหรับพระศาสนา	สัมทปะศาสนา	สำหรับพระศาสนา
ให้คงโดย	หคงโดย	ให้คงโดย
คำรา	เดิมปะกาลปาณา	เดิมพระกัลปนา
บรรพกษัตราธิราช	บุรรพกษัตราธิราช	บุรพกษัตราธิราช
อุทิศเณพระกัลป	อุทิสโมกษาปะกาล	อุทิสไว้เณพระกัล
นาไว้แต่ก่อน	ปาณาอำพี	ปนาแต่ก่อน
แต่ให้ปิดตราไว้	นุหปิดตราโมก	และให้ปิดตราไว้
เป็นค่านับแต่นั้น	ชาค่านับ (ดเนาะ)	เป็นค่านับแต่นั้น
ไปเมื่อหน้า	เจียรเทา	ไปเมื่อหน้า
แต่ในลักษณะอักษร	ณาสารดีกา	ในสารฎีกา
ตำราพระกัลปนา	ตัมปะกาลปาณา	ตำราพระกัลปนา
บุรพกษัตราธิราช	บุรรพกษัตราธิราช	บุรพกษัตราธิราช
อุทิสไว้เห็นว่า	อุทิสโมกเนาะ	อุทิสไว้เห็น
วันพฤหัสบดี	ดพฤหาสบดี	ณ วันพฤหัสบดี
เดือนสิบ	แขภททบ	เดือนสิบ
ขึ้นสิบคำ	มวดยดบเกิด	ขึ้นสิบคำ
จอนักสัตร	ฉนัจจอนักสัตร	ปีจอนักสัตร
โทศก จังพระ	โทศก เท็บปะ	โทศก จังพระ
ศรีสรรเพชญ	ศรีสรรเพชญ	ศรีสรรเพชญ์
สมเด็จพระ	สเด็จพระ	สมเด็จพระ

ฉบับภาษาไทย

บพิตร เสด็จ
ในที่นั่ง
สวรรคต
โดยทักษิณ
ดุสิตมหาปราสาท
พระราชมนเทียร
ในวังพระ
บางตรา จึ่งพระศรี
ภุริปรีชาธิราช
เสนาบดีศรีสา
ลักษณ์ นำพุทธ
ฎีกาแถลงคำไท
ในขดาด
แผ่นหนึ่ง
บังคมทูลพระ
กรุณาแด่สมเด็จพระ
บรมบพิตร
โดยสารฎีกาแปล
เป็นคำพูด พุทธ
ฎีกาสัมเด็จพระ
บพิตร
พระพุทธศรีสัง
บรมบพิตร ให้
ทูลพระกรุณาแด
สมเด็จพระ
พระพุทธเจ้าอยู่หัว
ผู้ทรงทศพิศราช
ธรรม ถวายพระ
ศาสนา อาราม
ณ เมืองนครแล

ฉบับขอมปนไทย

บพิตรเสด็จ
กงนาปะชินาง
สวรรคต
โดยทิศทักษิณ
ดุสิตมหาปราสาท
ปะราชมนเทียร
กำลังวังเนาะปะ
บางตรา เทียบปะศรี
ภุริปรีชาธิราช
เสนาบดีศรีสา
ลักษณ์ นำดีกา
แถลงชาคำเสียม
เนกำลังกตาสหาย
ก้านัดขหมัดมวย
บางคมทูลปะ
กรุณาเสด็จ
บรมบพิตร

ปะ (พุทธศรี) สิง
บรมบพิตร ห
ทูลปะกรุณา
เสด็จบรมบพิตร
ปะพุทธเจาเนอบวง
ทรงทศพิศราช
ธรรมมถวายปะ
ศาสนา อาราม
ศุภณกรณ

คำแปล

บพิตร เสด็จ
ประทับ ณ พระที่นั่ง
สวรรคต
โดยทิศทักษิณ
ดุสิตมหาปราสาท
พระราชมนเทียร
ในวังพระ
บางตรา จึ่งพระศรี
ภุริปรีชาธิราช
เสนาบดีศรีสา
ลักษณ์ นำฎีกา
แถลงเป็นคำไทย
ในกระดาน
แผ่นหนึ่ง
บังคมทูลพระ
กรุณา สมเด็จพระ
บรมบพิตร

พระพุทธศรีสัง
บรมบพิตร ให้
ทูลพระกรุณา
สมเด็จพระบรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัว
ทรงทศพิศราช
ธรรม ถวายพระ
ศาสนา อาราม
เมืองนครและ

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
เมืองพัทลุง แล	ศุกพาทลุงนุ	เมืองพัทลุง และ
เมืองอันขึ้นแก่	ศกเกล็ง	เมืองขึ้น
คณ ปาแก้ว วัด	คณปาแก้ว วัด	คณะปาแก้ว วัด
เขียนวัดสทัง	เขียนวัดสทาง	เขียนวัดสทัง
หัวเมืองพัทลุง	ถบวงศุกพาทลุง	หัวเมืองพัทลุง
เป็นอารามสองร้อย	ชาอารามแกสเพียร	เป็นอารามสองร้อย
เก้าสิบอาราม	ปราบวรคบอาราม	เก้าสิบอาราม
นั้น แลส้มแดง	เมาะ นุส้แดง	นั้น และส้มแดง
พระพนรัตน์ราช	ปะพลรัตน์ราช	พระพนรัตน์ราช
แต่พระองค์นคร	ดปะองค์นคร	แต่พระองค์นคร
ให้ทูลพระกรุณา	หตุลปะกรุณา	ให้ทูลพระกรุณา
แต่ส้มแดงบรม	 บรมม	 บรม
บพิตรพระบรม	บพิตรปะบรมม	บพิตร พระบรม
ราชาธิราช แลให้	ราชาธิราชหมาณปะ	ราชาธิราช ให้มีพระ
ตรา	ตัมมาน	ตำรา มี
พระราชโองการ	ปะราชองการ	พระราชโองการ
ออกไปเบิกเชิง	เทาเบิกเชิง	ไปเบิกเชิง
กุฎีสีลบาญ ข้ำ	กุฎีสีลบาญขุ่ม	กุฎีสีลบาล ข้ำ
โปรดคนทาทาน ๆ	โปรดอนักทาทาน	โปรดคนทาทาน
พระกัลปนา	ปะกาลปนา	พระกัลปนา
ออกจากขุนมน		
นาย โดยบุรพ		
กษัตราอุทิศไว้		
แต่ก่อนนั้นให้		
กงโดยบาญชัย		
นายสามจอม แล		
ตำราพระราชโอง		
การออกไปเบิก		
เชิงกุฎีสีลบาญ		
ข้ำโปรดคนทาทาน ๆ		

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
พระกัลปนา	อ้านสัดพรวัดเทา	อันชัตพรวัดไป
อันสรัดพรวัดไป	เนาตบตททุกขุน	อยู่ด้วยทุกขุน
อยู่ด้วยทุกขุน	มุนนายสบอเลอ ^(๑)	มุลนายสบอะเลอ
มุนนายสบอเลอ ^(๑)	หปะครูศรีสัท	ให้พระครูศรีสัท
ให้พระครูศรีสัท	ธรรมราชรุจีโดย	ธรรมราชรุจี โดย
ธรรมราชรุจีโดย	ตัมปะราชองการ	ตำราพระราชโองการ
ตำราพระราชโองการ	หบุณปะศาสนา	ให้บุณะพระศาสนา
ให้เล็ก ^(๒) พระศาสนา	อารามมโงงเนาะ	อารามทั้งหลายนั้น
อารามทั้งหลายนั้น	นุที่อปรักหักพัง	ที่ปรักหักพัง
ที่อปรักหักพัง	นุถวอมาณรายเนาะ	และทำมาณรายนั้น
แลทำมาณราย ^(๓) นั้น	ถวายปะราชกุศล	ถวายพระราชกุศล
ถวายพระราชกุศล	นุเทามาณสำเรจ	และบมิสำเรจ
แล (ไปมิ) ^(๔) สำเรจ	นุจวรงานปะ	และจวนงานพระ
แลจวนงานพระ	ราชสงครามมบุณ	ราชสงคราม บุณะ
ราชสงคราม เล็ก	ปะศาสนามาณเสรจ	พระศาสนามิแล้ว
พระศาสนามิแล้ว	นุมาณ (ตรา)	และมีตรา
แลมีหนังสือ	เจ้าพญารามมณรงค	เจ้าพระยารามมณรงค
เจ้าพญารามมณรงค	นุเจ้าพญาสุก	และเจ้าพระยาเมือง
แลเจ้าพญาเมือง	ณครศรีธรรมราช	นครศรีธรรมราช
นครศรีธรรมราช	เจ้าพขุนหลวง	เจ้าพ่อขุนหลวง
เจ้าพขุนหลวง	เจ้าสุกพาททลิ่ง	เจ้าเมืองพัทลุง
เจ้าเมืองพัทลุง	นุยุคมบตรโมก	และยกกระบัตร์มา
แลยุกระบัตร์มา	ดลเรธา ปะครู	ถึงเราว่า พระครู
ถึงเราว่า พระครู	มารามคณปาแก้ว	มารามคณปะป่าแก้ว
มารามคณปาแก้ว	ถบรungskพาททลิ่ง	หัวเมืองพัทลุง
หัวเมืองพัทลุง		

(๑) สบอเลอ = ทุกแห่ง

(๒) เล็ก = ยก (ดูเชิงอรรถหน้า ๖๓ ประกอบ)

(๓) ทำมาณราย = ทัพมนัทราย (ดูเชิงอรรถหน้า ๖๓ ประกอบ)

(๔) ไปมิ = ไปมี คือ บมิ

ฉบับภาษาไทย

ณ วัดเขียนวัดสทัง
 เล็กพระศาสนา
 อารามได้
 ๒๖
 อาราม แลให้ทูล
 พระกรุณาถวาย
 พระราชกุศล แด
 สัมเด็จพระมณเฑียร
 พุทธเจ้าอยู่
 หัว จึงมีพระ
 บัณฑิตให้กงโดย
 ดำราบาณูชัยเดิม
 แลให้เร่งเล็กพระ
 ศาสนาอันไปมี
 แล้วจึงบริบูรณ์
 บัดนี้ให้พระครูศรี
 สัทธรรมราชจริ
 ออกไปเล็กพระ
 ศาสนา อารามวัด
 มารามคณปาแก้ว
 วัดเขียนวัดสทัง
 หัวเมืองพัทลุง
 และอารามอันขึ้น
 แก่คณะปาแก้ว
 จังหวัดในเมือง
 นครแลอาราม
 อยู่จังหวัดขึ้นแก่
 เมืองพัทลุง
 แลอันขึ้นแก่คณ
 ปาแก้วหัวเมือง

ฉบับขอมปนไทย

ณ วัดเขียนวัดสทัง
 เล็กปะศาสนา
 อารามบาน
 ภายคณปรัมย
 อารามหตุล
 ปะกรุณาถวาย
 ปะราชกุศลด
 สัมเด็จพระมณเฑียร
 ปะพุทธเจ้าเนา
 ฌบวง เทียบ
 บานทูลทง
 ตัรนาณูชัยเดิม
 นุหรงบญปะ
 ศาสนาอันเทามาณ
 เสรจจงบริบูรณ์
 บัดเนาะหะพระศรี
 สัทธรรมมราชจริ
 จวณเทาญปะ
 ศาสนาอารามวัด
 มารามคณปาแก้ว
 วัดเขียนวัดสทัง
 ฌบวงศุกพาทลุง
 นุอารามเถลิง
 คณปาแก้ว
 จางหวัดคณาศุก
 ฌครนุอาราม
 เนาจางหวัดเถลิง
 ศุกพาทลุง
 อันเถลิงคณ
 ปาแก้วฌบวงศุก

คำแปล

ณ วัดเขียนวัดสทัง
 เล็กพระศาสนา
 อารามได้
 ยี่สิบหก
 อาราม ให้ทูล
 พระกรุณาถวาย
 พระราชกุศลแด่
 สมเด็จพระมณเฑียร
 พระพุทธเจ้าอยู่
 หัว จึง
 บัณฑิตให้กง
 ดำราบาณูชัยเดิม
 และให้เร่งบรรณะพระ
 ศาสนาอันบมิ
 แล้วจึงบริบูรณ์
 บัดนี้ ให้พระครูศรี
 สัทธรรมราชจริ
 ออกไปบรรณะพระ
 ศาสนา อารามวัด
 มารามคณะป่าแก้ว
 วัดเขียนวัดสทัง
 หัวเมืองพัทลุง
 และอารามขึ้น
 คณะป่าแก้ว
 จังหวัดในเมือง
 นคร และอาราม
 อยู่จังหวัดขึ้น
 เมืองพัทลุง
 อันขึ้นคณะ
 ป่าแก้วหัวเมือง

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
พัทลุง อันโปมิ	พาทลุง เทามาณ	พัทลุง บมิ
สำเร็จนั้นถวาย	เสร็จเณะถวาย	เสร็จนั้นถวาย
พระราชกุศล แล	ปะราชกุศล นุ	พระราชกุศล และ
(๑)		
นายแวงทูลจําดํารา	นายแวงทูลจําดํร	นายแวงทูลจําดํารา
พระราชโองการออก	ปะราชองการจวณ	พระราชโองการออก
ไป เบ็กเซ็งกุฎี(๒)	เทาเบ็กกุฎี	ไปเบ็ก (เซ็ง) กุฎี
(๓)		
ศิลาบาน้ำโปรด	สึลาบญขุมโปรด	ศิลาบาน้ำโปรด
คนทาน ๆ พระ	อนํักทานปะ	คนทานพระ
กัลปนา อันมีดํารา	กาลปณา มาณดํร	กัลปนา มีดํารา
พระราชโองการ แล	ปะราชองการนุ	พระราชโองการ และ
บาญชีนายสาม	บาญชีนายสาม	บัญชื่อนายสาม
จอมอันสดัพรัด(๔)	โจม อันสดัพรัด	จอม อันสดัพรัด
ไปอยู่ด้วยขุน	เทาเนาบตทขุน	ไปอยู่ด้วยขุน
มุนนาย แลหัวปาก(๕)	มุนนายนุหัวปาก	มุนนาย และหัวปาก
หัวสืบ		
หัวสืบบรณัก	หัวสืบบรณัก	หัวสืบบ่อนพนัก
ให้แก่พระครูศรี	หุดปะครูศรี	ให้แก่พระครูศรี
สัทธรรมราชรุจี	สาทธรรมราชรุจี	สัทธรรมราชรุจี
เอามาทำพระ	โยกโมกเถวือปะ	เอามาทำพระ
ศาสนาอารามอันขึ้น	ศาสนาอารามเถลิง	ศาสนาอารามอันขึ้น
แก่คณปาแก้ว	คณปาแก้ว	คณปะปาแก้ว
อารามวัดมาราม	อารามวัดมาราม	อารามวัดมาราม
คณปาแก้ว แล	คณปาแก้ว นุ	คณปะปาแก้ว และ
วัดเขียนวัดสทัง	วัดเขียนวัดสทาง	วัดเขียนวัดสทัง
จงแล้วถวายพระ	จงเสร็จถวายปะ	จงแล้วถวายพระ

(๑) ทูลจํ่า = เชิญ

(๒) เซ็งกุฎี ได้แก่แถววัดสำหรับรับใช้ประจำที่ตึนกุฎีของพระสงฆ์

(๓) คนถือศีลที่อาศัยอยู่ในวัด

(๔) สันพรัด, สัดพรัด = กระจัดพรัดพราย จากบ้านเกิดเมืองนอนไปอยู่ที่อื่น

(๕) หัวปากได้แก่นายร้อย

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ราชกุศล อนึ่งขุน กษรราชขอถือเชิง (๑) กุฎีกำนันวัดเขียน วัดสทัง ว่าจะเล็ก(๒) พระศาสนาอาราม นั้นมีให้ทำ (๓) มาณราย แลขุน มิได้เล็กพระ ศาสนา แลขุนคช เอาคนไปทำ อาตมาปรโยชน เองแลพระศาสนา นั้นเป็นทำมาณ รายแลให้เอาคน เชิงกุฎีสี่ลบาย ทือ อารามทั้งสองนั้น ออกจากขุนคชราชา ให้มอบแก่มหาสวามี ไชยเมาลีศรีนันท ราชปลัดผู้หลาน พระครูอินท หัวเมืองพัทลุง แลมหาเถรเทพ เดิมพระเพนี้ อารามทั้งสองนั้น	ราชกุศล อมยขุน กษรราชสรวมถือเชิง กุฎีกำนันวัดเขียร์ วัดสทาง ถาจเล็ก ปะศาสนาอาราม เนาะมาณหเถวือ มาณราย นุขุน มาณบานบุญปะ ศาสนา นุ โยกอนักเทาเถวือ อาตมาปรโยชน เอง นุปะศาสนา เนาะชาเถวือมาณ ราย หโยกอนัก เชิงกุฎีสี่ลบาย ทือ อารามทางเพียรเนาะ จวนจากขุนคชราชา หโมบคมมหาสวามี ไชยเมาลีศรีนันท ราชปลัดดกัณมวย ปะครูอินท ถบวงศุกพาทลุง นุมหาเถรเทพ เดิมปะเพนี้ อารามทางเพียรเนาะ	ราชกุศล อนึ่งขุน กษรราชขอถือเชิง กุฎีกำนันวัดเขียน วัดสทัง ว่าจะเล็ก พระศาสนาอาราม นั้นมีให้ทำ มาณรายและขุน มิได้บุรณะพระ ศาสนา และ เอาคนไปทำ อาตมาประโยชน์ เอง และพระศาสนา นั้นเป็นทำมาณ ราย ให้เอาคน เชิงกุฎีสี่ลบาย ที่ อารามทั้งสองนั้น ออกจากขุนคชราชา ให้มอบแก่มหาสวามี ชัยเมาลีศรีนันท ราชปลัดผู้หลาน พระครูอินท หัวเมืองพัทลุง และมหาเถรเทพ เดิมประเพนี้ อารามทั้งสองนั้น

(๑) กำนัน แปลว่าผู้ดูแล

(๒) เลิกพระศาสนา หมายความว่าบำรุงฟื้นฟูการพระศาสนา

(๓) ทำมาณราย เข้าใจว่าคงจะเพี้ยนมาจากธรรมนัตราย แต่ภาษาทางบักย์ได้ออกเสียง “ทำมะราย” (เกือบตรงกับคำ ‘มลาย’ ในภาคกลาง) แปลว่า ทำอันตรราย ลงแห่งว่า ทำม + อาณ + ราย = ทำตามอำเภอใจตัวเอง ทำให้เสียหยาตามอำนาจตัวเอง

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
โดยบาญชัย แล	นุบาญชัยนุ	และบญชัยและ
ตำราพระราชโองการ	ตัมปะราชโองการ	ตำราพระราชโองการ
นั้น ไปทำพระ	เนาะ เทาเถวี่ปะ	นั้น ไปทำพระ
ศาสนาย่าให้เป็น	ศาสนากุบี่หษา	ศาสนาย่าให้เป็น
ทำมาณราย	เถวี่มาณราย	ทำมาณราย
โดยบาญชัยแล	โดยบาญชัยนุ	โดยบญชัยและ
ตำราพระราชโองการ	ตัมปะราชโองการ	ตำราพระราชโองการ
แต่ก่อนนั้น ถวาย	อำพีเนาะ ถวาย	แต่ก่อนนั้น ถวาย
พระราชกุศล อนึ่ง	ปะราชกุศล อมย	พระราชกุศล อนึ่ง
มีตำราพระราชโองการ	มาณตัมปะราชโองการ	มีตำราพระราชโองการ
ให้ห้ามสมรสแล	หฬามสมรสนุ	ให้ห้ามสมรสและ
มหาดอาษาแลเบ๊	มหาดอาษานุชวด	มหาดอาษา และเบ๊
พลอากรแลนา	พลอากร	พลอากร
(๑) พนัด ที่ภูมิทาน (๒)	ภนัด ที่อุ	พนัด ที่ภู (มิ)
พระกัลปนา ไว้	ปะกาลปนา โมก	พระกัลปนา ไว้
ทุกปรเพนี่แล	ทุกปรเพนี่นุ	ทุกประเพณี่และ
เดิมอารามทั้งปวง	เดิมอารามโฝง	เดิมอารามทั้งปวง
อันมีบาญชัยแล	มาณบาญชัยนุ	มีบญชัยและ
ตำราพระราชโองการ	ตัมปะราชโองการ	ตำราพระราชโองการ
แต่ก่อนนั้น	อำพีเนาะ	แต่ก่อนนั้น
แลเจ้าเมืองนคร	นุเจ้าศุณคร	และเจ้าเมืองนคร
ศรีธรรมราชนั้น	ศรีธรรมราช	ศรีธรรมราช
ให้ห้ามโดยตำรา	หฬามโดยตัม	ให้ห้ามโดยตำรา
พระราชโองการนั้น	ปะราชโองการ	พระราชโองการ
แต่ปี ^(๓) กุนักสัตว์	ดณนำกุนักสัตว์	แต่ปีกุนักสัตว์
เอกศก แลกรม	เอกศกนุกรัม	เอกศก และกรม
การมีพึงเอา	การมาณฝ้างโยก	การมีพึง เอา
เงินเป็นส่วย	ปรัักษาส่วย	เงินเป็นส่วย

(๑) พนัด = นาดอน นาป่า

(๒) ภูมิทาน = การให้ที่ดิน ถวายที่ดิน เป็นศัพท์เก่าของไทย

(๓) ปีกุนักสัตว์ เอกศก น่าจะตรงกับ จุลศักราช ๘๖๑ หรือ จุลศักราช ๑๐๖๑

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
แลเอาเบี้ยเลี้ยง	โยกขุดเลี้ยง	เอาเบี้ยเลี้ยง
เบี้ยไร ^(๑) แก่คนแข็ง	ขุดไรอนักแข็ง	เบี้ยไรคนแข็ง
กุฎีสีลบาญ ทาน	กุฎีสีลบาญ ทาณ	กุฎีสีลบาล ทาน
พระกัลปนา เหนือ	ปะกาลปนาอิลือ	พระกัลปนา เหนือ
ตำราพระราชโอง	ปะตฺรปะราชโอง	พระตำราพระราชโอง
*การนั้น แต่ปีกร	การ ฉนํากร	การ ปีกร
เอกศกมาถึง	เอกศกโมกดล	เอกศกมาถึง
ปีจอโทศก ^(๒)	ฉนํวอกโทศก ^(๓)	ปีวอกโทศก
นี้ แลให้อาเงิน	เนาะโยกปรัก	นั้น เอาเงิน
ส่วยแลเบี้ยเลี้ยง	สวญขุดเลี้ยง	ส่วยและเบี้ยเลี้ยง
นั้น มาเปนอด	โมกชาอด	มาเป็นอด
ปูนแลไม้จึกมา	ปุณเชือจากโมก	ปูนและไม้จึกมา
ทำพระศาสนา	เถว้อปะศาสนา	ทำพระศาสนา
อารามนั้น อนึ่ง	อารามเนาะ อมย	อารามนั้น อนึ่ง
นาพนัดอากรที่	นากรนัดอากรทือ	นาพนัดอากรที่
ภูมิทาน ๆ พระ	ภูมิทานปะ	ภูมิทานพระ
กัลปนา อันมี	กาลปนา มาณ	กัลปนา มี
บาญชีนายสาม	บาญชีนายสาม	บัญชีนายสาม
จอม แลตำราพระ	โจม นุตฺรปะ	จอม และตำราพระ
ราชโองการ ไว้เปน	ราชโองการโมกชา	ราชโองการไว้เป็น
เขตอารามถวายพระ	เขตอารามถวายเป็น	เขตอารามถวายพระ
พุทธเจ้า แลเจ้ากู	พุทธเจานุเจ้ากู	พุทธเจ้าและเจ้ากู
สงฆแลเดิมอาราม	สงฆอาราม	สงฆ์อาราม
^(๔)		
ทั้งหลายสบอเลอ	โฝงสบอเลอ	ทั้งหลายสบอะเลอ
ทุกหัวเมือง แล	ทุกถบวงสกนุ	ทุกหัวเมือง และ
เจ้าเมืองบลัด	เจ้าศุกปลัด	เจ้าเมืองปลัด

(๑) เบี้ยไร หมายถึงเงินที่บอกบุญเรี่ยไรมาได้

(๒) ปีจอโทศก น่าจะตรงกับ จุลศักราช ๙๗๒ หรือ ๑๐๙๒ น่าสังเกต ฉบับไทยกับฉบับขอม ปีแตกต่างกัน

(๓) ปีวอกโทศก น่าจะตรงกับ จุลศักราช ๙๘๒ หรือ ๑๐๙๑

(๔) สบ ตรงกับคำไทยว่า จบ แปลว่าครบ ทั้ง, ทุก, หมด เป็นคำขอม แปลว่าแห่ง, ตำบล.

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
เจ้าเมืองและกรม	เจ้าศุภานุกรม	เจ้าเมืองและกรม
การทั้งหลาย มิให้	การโง่งมาณห	การทั้งหลาย มิให้
เอานาอากรนั้น	โยกนาอากร	เอานาอากร
เป็นอาตมาประโยชน์	ชาอาตมาประโยชน์	เป็นอาตมาประโยชน์
เองนั้น แลให้ห้าม	เองเนาะ หาม	เองนั้น ให้ห้าม
มิให้เอานาพนัด	มาณโโยกนาภนัด	มิให้เอานาพนัด
อากร ที่อุภูมิทาน	อากรที่อุภูมิทาน	อากร ที่อุภูมิทาน
ทานพระกัลปนา	ปะกาลปนา	พระกัลปนา
แลให้คงโดยตำรา	หคงโดยตร	ให้คงโดยตำรา
บุรพกษัตราอุทิศ	บุรพกษัตราอุทิศ	บุรพกษัตราอุทิศ
(ไว้แต่) ก่อนนั้น	โมกคอำพีเนาะ	ไว้แต่ก่อนนั้น
ให้อามาเป็นไม้	หโยกโมกชาเชื้อ	ให้อามาเป็นไม้
(แล) อิดปุนทำพระ	อิดปุนเถวี่ปะ	อิดปุนทำพระ
ศาสนาอารามนั้น	ศาสนาอารามเนาะ	ศาสนาอารามนั้น
ถวายพระราชกุศล	ถวายปะราชกุศล	ถวายพระราชกุศล
อนึ่งให้ห้ามเจ้าเมือง	อมยหามเจ้าศุก	อนึ่งให้ห้ามเจ้าเมือง
แลบหลัดเจ้าเมือง	ปลัดเจ้าศุกนุ	ปลัดเจ้าเมืองและ
กรมการทั้งหลาย	กรั้มการโง่ง	กรมการทั้งหลาย
มิให้อาทรัพย์	มาณหหรับพย	มิให้ (เอา) ทรัพย์
มรดกเจ้ากูสงฆ	มรดกเจ้ากูสงฆ	มรดกเจ้ากูสงฆ์
แลเชิงกุฎีศีลบาล	นุเชิงกูดีศีลบาล	และเชิงกุฎีศีลบาล
ข้าโปรดคนทาน ๆ	ขยุ้มโปรดอนักทาน	ข้าโปรดคนทาน
พระกัลปนา ท้อเอา	ปะกาลปนาโยก	พระกัลปนา เอา
มาเป็น (อาตมา)	โมกชาอาตมา	มาเป็นอาตมา
ประโยชน์เองนั้น	ประโยชน์เอง	ประโยชน์เอง
แลให้ห้ามให้คงโดย	นุหามหคงโดย	และห้ามให้คงโดย
ตำราพระราชโองการ	เดิมตรปะราชโองการ	เดิมตำราพระราชโองการ
ตามเดิมแลให้อา	นุหโยก	และให้อา
ทรัพย์นั้นมาเป็น	หรับพยโมกชา	ทรัพย์มาเป็น
ไม้แลอิดปุนเป็น	เชื้ออิดปุนชา	ไม้อิดปุนเป็น

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
(๑) กรรยาปรนนิบัติ(๒) แก่เจ้ากุสุม อัน ทำอารามเล็กพระ ศาสนาถวาย (พระ) ราชกุศล บำเพ็ญโพธิ สัมภาร สัมเด็จพระ บพิตรเถลิงต่อ นฤพาน จึง สัมเด็จพระบพิตร มีพระบันทูลแด พระศรีสุริยปริชาธิราช เสนาบดีศรีสาธักษณ ให้ทำตำราพระราช โองการไว้จึงคำนับ และใช้นายแวง ออกไปเบิกคน เชิงกู่สี่ลบาญ ขำ โปรดคนทานๆ พระ กัลปนาสำหรับอาราม และอพยบและลูก หลาน ผู้มีบาญชัย นายสามจอม แล ตำราพระราชโองการ แต่ก่อนนั้น ให้ พระครูศรีสัทธรรม ราชรุจี ให้มาเล็ก พระศาสนาอารามคณ ปาแก้ว จังหวัด	กรรยาปรนนิบัติ ดเจ้ากุสุม อัน เถว้ออารามบุญปะ ศาสนาถวายปะ ราชกุศลบำเพ็ญโพธิ สัมภารสัสมะบรม บพิตรตราบเทา ณิรพาน เท็บ สัสมะบรมบพิตร มาณปะบานทูลดี ปะศรีสุริยปริชาธิราช เสนาบดีศรีสาธักษณ หเถว้อตัมปะราช โองการโมกษาคำนับ นุเปรีอนายแวง จวณเทาเบ็ก่อนัก เชิงกู่สี่ลบาญ ขยม โปรดอนักทาณปะ กาลปาณาจัมทบอาราม นุอบพยบนุณ ดกัณ มาณบาญชัย นายสามโจม นุ ตัมปะราชโองการ อำพี ห ปะครูศรีสัทธรรม ราชรุจี หโมกเล็ก ปะศาสนาอารามคณ ปาแก้ว จางหวัด	กะยาปรนนิบัติ แก่เจ้ากุสุม อัน ทำอารามบุรณะพระ ศาสนาถวายพระ ราชกุศล บำเพ็ญโพธิ สมภาร สมเด็จพระ บพิตรตราบเทา นิพพาน จึง สมเด็จพระบพิตร มีพระบัณฑูรแด พระศรีสุริยปริชาธิราช เสนาบดีศรีสาธักษณ ให้ทำตำราพระราช โองการไว้เป็นคำนับ และใช้นายแวง ออกไปเบิกคน เชิงกู่สี่ลบาล ขำ โปรดคนทานพระ กัลปนาสำหรับอาราม และอพยพและลูก หลาน มีบัญชัย นายสามจอม และ ตำราพระราชโองการ แต่ก่อน ให้ พระครูศรีสัทธรรม ราชรุจี ให้มาเล็ก พระศาสนาอารามคณ ปาแก้ว จังหวัด

(๑) กรรยา เข้าใจว่าจะเพี้ยนมาจาก กรยา แปลว่าเครื่อง ลงแห่งแปลว่า กรียา = ทำการ

(๒) ปรนนิบัติ บำรุงใกล้ชิดโดยรอบคอบ (ปรน - ตกแต่งบำรุงรักษา - นิ = รอบคอบ. บัด = ถึงใกล้ชิด)

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
เมืองนครศรีธรรมราช แลเมืองอันขึ้นแก่ เมืองนครศรีธรรมราช ทั้งหลายนั้น	ศุภนครศรีธรรมราช นุศุกเถลิง ศุภนครศรีธรรมราช โผง	เมืองนครศรีธรรมราช และเมืองขึ้น เมืองนครศรีธรรมราช ทั้งหลาย
[แล] ให้เอาคนเชิง กุกีส์ลบาญ ในอาราม วัดเขียน [วัด] สทัง เบิกเต็มพระเพนี โดยดำราเดมนั้น	หโยกอนักเชิง กุกีส์ลบาญ ฌาอาราม วัดเขียร์วัดสทัง เบิกเต็มปรเพนี โดยตัมระเนาะ	ให้เอาคนเชิง กุกีส์ลบาล ในอาราม วัดเขียนวัดสทัง เบิกเต็มประเพณีส โดยตำรานัน
ให้ไปเบิก เอาส่วย แลเบี่ยคานาอากร ที่อกรรมการ เอาแก่เชิงกุกีส์ล บาญ ข้าโปรดคน ทานฯ พระกัลปนา เหนือดำราพระราช โองการ แต่ปีกร*	หเทาเบิกโยกส่วย นุขวัดคานาอากร ภนัตที่อกรรมการ โยกดเชิงกุกีส์ล บาญ ขยุมอนัก ทาณปะกาลปาณา อิลือตัมระราช โองการคณนำกร	ให้ไปเบิกเอาส่วย และเบี่ยคานาอากร พนัตที่กรรมการ เอาแก่เชิงกุกีส์ล บาล ข้า (โปรด) คน ทานพระกัลปนา เหนือดำราพระราช โองการ แต่ปีกุน
เอกศกมาถึงจอ โทสก ให้แก่พระครู หัวเมืองมารามคณ ปาแก้วแลเต็มปร เพนี ในอารามวัด เขียนวัดสทังแล อารามอันขึ้นแก่คณ ปาแก้ว ตามพระ ให้เป็น	เอกศกโมกคณนำจอ โทสก หปะครู ถบวงศุมมารามคณ ปาแก้วเต็มปร เพนี นาอารามวัด เขียร์วัดสทังนุ อารามเถลิงคณ ปาแก้วโดยมาณปะ ตัมระเด็ม หหา เชืออิดปุนเถวือ	เอกศกมาถึงป้อจอ โทสก ให้พระครู หัวเมืองมารามคณ ป้าแก้ว เดิมประ เพณีสในอารามวัด เขียนวัดสทังและ อารามขึ้นคณ ป้าแก้ว โดยมีพระ ตำราเด็ม ให้เป็น ไม้อัฐปุนทำ
อารามเองนั้น แล ให้ห้ามเจ้าเมือง	อารามเนาะ นุ หหามเจาศุก	อารามนั้น และ ให้ห้ามเจ้าเมือง

* คูเชิงอรรถข้างต้น

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
แปลหลักเจ้าเมือง	ปลัดเจ้าศุก	ปลัดเจ้าเมือง
แลกรรมการทั้งหลาย	นุกรมการโง	และกรรมการทั้งหลาย
มิให้อ่านาอากร	มาณหโยกคานาอากร	มิให้อ่านาอากร
.. ภูมิทาน ๆ พระ	ทือภูมิทานปะ	ที่ภูมิทานพระ
กัลปนา แลให้ห้าม	กาลปณานูหาม	กัลปนา และห้าม
มิ . . เอามฤตกแก่	มาณหโยกมรดก	มิให้อามรดก
เจ้ากูสงฆ เจริญกุฎี	เจ้ากูสงกเจริญกุฎี	เจ้ากูสงฆ์ เจริญกุฎี
ศีลบาณ อนึ่งให้ห้าม	ศีลบาณ อมยหาม	ศีลบาล อนึ่งให้ห้าม
มิให้อาเชิงเรือน	มาณหโยกเชิงบานทะ	มิให้อาเชิงเรือน
เชิงเรือแลงานศพ	เชิงทวกนงานศพ	เชิงเรือ และงานสรรพ ^(๓)
[มาตรา] แลสรรพ	มาตรา สรรพ	มาตรา สรรพ
วิสร รง ^(๑) ถิ่นฐาน	วิสรย รงถิรฐาน	วิสัย ^(๔) รังถิ่นฐาน
บ้านเมืองสบอเลอ	บานศุกสบอเลอ	บ้านเมืองสบอเลอ
แก่คนเชิงกุฎีศีล	อนักเชิงกุฎีศีล	(แก่) คนเชิงกุฎีศีล
บาน จำโปรดคน	บาณ อนัก	บาล (จำโปรด) คน
ทาน ๆ พระกัลปนา	ทานปะกาลปณา	ทานพระกัลปนา
แลให้พระครูศรี	หปะครูศรี	ให้พระครูศรี
สังฆธรรมราชรุจี	สังฆธรรมราชรุจี	สังฆธรรมราชรุจี
เอาคนนั้นมาเล็ก	โยกอนักโมกเถว	เอาคนมาทำ
พระศาสนาทั้งหลาย	ปะศาสนาโง	พระศาสนาทั้งหลาย
อย่าให้เป็นทำมาณ	กูปิหชาเถวมาน	อย่าให้เป็นทำมาณ
ราย โดย ^(๒) พุทธฎีกา	ราย โดยสารดีกา	ราย โดยสารฎีกา
สมเด็จพระพนรัตน์	สเด็จพระพนรัตน์	สมเด็จพระพนรัตน์
ถวาย [นั้น] . มี	ถวายถ้อมาณ	ถวาย ที่มี
จำนวนพระราชโอง	จำนวนพระราชโอง	จำนวนพระราชโอง
การ สัมเดจบรม	การ สัมเดจบรม	การ สัมเดจบรม

(๑) รัง = แต่ง, ทำ, สร้าง

(๒) พุทธฎีกา หมายถึงพระดำรัสของสมเด็จพระสังฆราช

(๓) งานสรรพมาตรา = งานสามัญ

(๔) งานสรรพวิสัย = งานเหนือ งานสามัญ

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
บพิตร . พระราช	บพิตรมาณปะ	บพิตรมีพระ
บันฑูล ตรัสแก่	บานฑูลดรัสผด้า	บัณฑูร ดำรัสสั่ง
ออกพระศรีภูริปรัชญา	ปะศรีภูริปรัชญา	พระศรีภูริปรัชญา
ธิดาเสนาบดีศรีสา	ธิดาเสนาบดีศรีสา	ธิดาเสนาบดีศรีสา
ลักษณะ ให้ทำ	ลักษณะเหวือ	ลักษณะ ให้ทำ
พระดำราแลตรา	ตัมบุตร	ตำราและตรา
พระราชโองการนี้	ปะราชโองการเนาะ	พระราชโองการนั้น
ต่อหน้าออกพระ	ไอแพนกะปะ	ต่อหน้าออกพระ
เสด็จสุรินทราธิบดี	เสด็จสุเรนทราธิบดี	เสด็จสุเรนทราธิบดี
ศรีสุปราช เจ้าขุน	ศรีสุปราชเจ้าขุน	ศรีสุปราช เจ้าขุน
หลวงมหาอำมาตยา	หลวงมหาอำมาตยา	หลวงมหาอำมาตยา
ธิบดีศรีรักษาค	ธิบดีศรีรักษาค	ธิบดีศรีรักษาค
สมุหพระกลาโหม	สมุหปะกลาโหม	สมุหพระกลาโหม
เจ้าขุนหลวงมหา	เจ้าขุนหลวงมหา	เจ้าขุนหลวงมหา
เสนาธิบดีศรีองค์	เสนาบดีศรีองค์	เสนาธิบดีศรีองค์
รักษสมุหนายก	รักษสมุหนายก	รักษสมุหนายก
ออกพระอินทราธิ	ปะอินทราธิ	ออกพระอินทราธิ
ราชภักดีศรีธรรม	ราชภักดีศรีธรรมม	ราชภักดีศรีธรรม
ราชพระนครบาล	ราชปะณครบาล	ราชพระนครบาล
ออกพระบุรินายก	ปะบรินายก	พระบรินายก
รัตนราชภักดีศรี	รัตนราชภักดีศรี	รัตนราชภักดีศรี
รัตนมนเทียรบาล	รัตนมนเทียรบาล	รัตนมนเทียรบาล
ออกพระพลเทพ	ปะพลเทพ	ออกพระพลเทพ
ราชเสนาบดีศรีไชย	ราชเสนาบดีศรีชัย	ราชเสนาบดีศรีชัย
นพรัตน์เกษตรา	นพพรรัตน์เกสตรา	นพรัตน์เกษตรา
ธิบดี ออกพระศรี	ธิบดี ปะศรี	ธิบดี ออกพระศรี
[อัคร] ราชอำมาตยา	อัครราชอำมาตยา	อัครราชอำมาตยา
มุขิตพิพิทรัตน	มุขิตรพิพิทรัตน	มุขิตพิพิทรัตน
ราชโกษาธิบดี	ราชโกษาธิบดี	ราชโกษาธิบดี
ออกพระธรรมราช	ปะธรรมมราช	พระธรรมราช

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ภักดีศรีสมุห	ภักดีศรีสมุห	ภักดี ศรีสมุห
สังการีย ออกพระ	สาการีย ปะ	สังการี พระ
ศรีพิพัทธราชโกษา	ศรีพิพัทธราชโกศา	ศรีพิพัชรราชโกษา
ธิบดี		
พขุนสุเรนทรเทพ	พขุนสุเรนทรเทพ	พ้อขุนสุเรนทรเทพ
เสนาบดีศรีกาลสมุด ^(๑)	เสนาบดีศรีกรลาสมุท	เสนาบดี ศรีกรลาสมุด
สมุหพระตำรวจ	สมุหปะตำรวจ	สมุหพระตำรวจ
พขุนสุรินทรราช	พขุนสุรินทรราช	พ้อขุนสุรินทรราช
เสนาบดีศรีเทพ	เสนาบดีศรีเทพ	เสนาบดี ศรีเทพ
ณรายสมุหพระ	นรายสมุหปะ	นรายณ์ สมุหพระ
ตำรวจ พขุนธร	ตำรวจ พขุนธร	ตำรวจ พ้อขุนธร
เนนทรเทพพระ	เนนทรเทพปะ	เนนทรเทพพระ
ตำรวจ พขุนเท	ตำรวจ พขุนเท	ตำรวจ พ้อขุนเท-
เพนทรเทพพระ	เพนทรเทพปะ	เพนทรเทพพระ
ตำรวจ พขุน [พิศ]	ตำรวจ พขุนภิส	ตำรวจ พ้อขุนพิช
นุเทพพระตำรวจ	นุเทพปะตำรวจ	ณเทพพระตำรวจ
พขุนภาสุเทพ	พขุนภาสุเทพ	พ้อขุนพาสุเทพ
สมุหพระตำรวจ	สมุหปะตำรวจ	สมุหพระตำรวจ
พขุนมหามนตรี	พขุนมหามนตรี	พ้อขุนมหามนตรี
ศรีอกรักษ์สมุหพระ	ศรีอกรักสสมุหปะ	ศรีอกรักษ์สมุหพระ
ตำรวจ พขุนมหา	ตำรวจ พขุนมหา	ตำรวจ พ้อขุนมหา
^(๒)		
เทพเสภกษัตริพระ	เทพเสพสัตรปะ	เทพเสพ (ก) ษัตริย์พระ
ตำรวจ พขุนมงคล	ตำรวจ พขุนมงคล	ตำรวจ พ้อขุนมงคล
รัตนราชมนตรีศรี	รัตนมนตรีศรี	รัตนมนตรี ศรี
สมุหพระสรรพาการ	สมุหสรรพาการ	สมุหสรรพาการ
พขุนอินทรมนตรี	พขุนอินทมนตรี	พ้อขุนอินทรมนตรี
ศรี . . ทรกุมารสมุห	ศรีจันทรกุมารสมุห	ศรีจันทรกุมารสมุห

(๑) กาลสมุด = สมุดคำ เป็นสมุดสีดำถือเข้าเฝ้า และจดเหตุการณ์ต่าง ๆ

(๒) เสพ เข้าใจว่าตรงกับคำว่า เซบ ในลัทธิเทพเจ้าของอียิปต์ เทียบตรงกับเทพในศาสนาพราหมณ์ และนางแห่งแปล
เสพกษัตริย์ ; ภักดีต่อกษัตริย์ก็มี

คำอ่านพระตำราบรมราชทิศ

๒๑

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
พระสรพากร	สรพากร	สรพากร
พจนอนิทธาทิตย	พจนอนิทธาทิตย	พจนอนิทธาทิตย
พิพิทธรักษาสมุห	พิพิทธรักษาสมุห	พิพิทธรักษาสมุห
พระสนม พจน	ปะสนัม พจน	พระสนม พจน
จันทราทิพ	จันทราทิบัติ	จันทราทิบัติ
พิพิทธรักษาสมุห	พิพิทธรักษาสมุห	พิพิทธรักษาสมุห
พระสนม	ปะสนัม	พระสนม
หัวหมื่นหัวพัน	เจรินหัวหมื่นหัวพัน	หัวหมื่นหัวพัน
(๑) นายแวงกรมแดง	นายแวงกุ่มแดง	นายแวงกรมแดง
(๒) นักมูขทั้งหลาย	อนักมูกขโผง	นักมูขทั้งหลาย
นั่งในวันเดียว	เนาคาลจำบำเรอ	เฝ้าอยู่
นั้น	อานเลื้อนาะบ้ำดส้ม	ในที่นั้นพร้อมกัน
มีบังกับออกพระ	(๓) มาณบางคามมปะ	มีบังกับออกพระ
ศรีภริปริษณาราช	ศรีภริปริษณาราช	ศรีภริปริษณาราช
เสนาบดีศรีสาธักษณ	เสนาบดีศรีสาธักษณ	เสนาบดีศรีสาธักษณ
ให้กรมแดงศรียศ	หกรัมปรแดงศรียศ	(๔) ให้กรมประแดงศรียศ
นายราชกันด้ารา	นายราชกันด้าร	นายราชกันด้ารา
ให้ทำด้าราพระราช	หเถว้อด้ารปะราช	ให้ทำด้าราพระราช
โองการส้มเดจบรม	โองการส้มเดจบรมม	โองการสมเดจบรม
บพิตร ใช้นาย	บพิตรเปรือนาย	บพิตร ใช้นาย
แวงออกไปเบ็ก	แวงจวมเทาเบ็ก	แวงออกไปเบ็ก
เชิงภูศีลบาล	เชิงภูศีลบาล	เชิงภูศีลบาล
ข้าโปรดคนทาน ๆ	ขยุ่มโปรดทาน	ข้าโปรด (คน) ทาน
พระกัลปนาทุก	ปะกาลปนาทุก	พระกัลปนาทุก
อาราม แลลูกหลาน	อารามนุรุคก้าน	อาราม และลูกหลาน

(๑) กรมแดง เข้าใจว่าเลื่อนมาจาก กุ่มแดง พบในกฎหมายเก่าเขียนเป็น กุ่มดแดง ส่วนในฉบับภาษาขอมปนไทยนี้เขียนเป็น กุ่มแดง

(๒) นักมูข = หัวหน้า หรือ หัวปาก

(๓) มม กวกรเป็น บ

(๔) ประแดง ; คำเกี่ยวกับกรมแดง

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
และอพยบอันมี	นุอพยบ	และอพยพ (อันมี)
บาญชีนายสาม	บาญชีนายสาม	บัญชีนายสาม
จอม แลตำราพระ	โจอม นุตร์ปะ	จอม และตำราพระ
ราชโองการซึ่ง ^(๑) พระ	ราชโองการปะ	ราชโองการพระ
ราชอุทิศไว้แต่ก่อน	ราชอุทิศโมกอำพี	ราชอุทิศไว้แต่ก่อน
นั้น	เนาะ	นั้น
อันสัตพรดไปอยู่		
ด้วยลูกขุนมนุนาย		
นั้น		
ให้พระครูศรีสังฆกรรม	หปะครูศรีสังฆกรรม	ให้พระครูศรีสังฆกรรม
ราชรุจี ใช้ให้เล็ก	ราชรุจีเปรี้อเล็ก	ราชรุจี ใช้ให้เล็ก
พระศาสนาอาราม	ปะศาสนาอาราม	พระศาสนาอาราม
วัดมารามคณปา	วัดมารามคณปา	วัดมารามคณปะ ^(๒)
แก้ววัดเข็ญวัด	แก้ว วัดเข็ญวัด	แก้ว วัดเข็ญวัด
สทังในเมืองพัท	สทังฉาศูกพาทท	สทังในเมืองพัท
ลุง แลอารามอัน	ลุงนุอาราม	ลุง และอาราม
ขึ้นแก่คณปาแก้ว	เถลิงคณปาแก้ว	ขึ้นคณปะปาแก้ว
ในเมืองนครศรี	ฉาศูกณครศรี	ในเมืองนครศรี
ธรรมราช แลอาราม	ธรรมมาราชนุอาราม	ธรรมราช และอาราม
อันขึ้นแก่คณปา	เถลิงคณปา	ขึ้นคณปะปา
แก้ว จังหวัดใน	แก้ว จางหวัดฉา	แก้ว จังหวัดใน
เมืองพัทลุง แล	ศูกพาททลุงนุ	เมืองพัทลุง และ
ให้อาเชิงกุฎีศีล	หโยกเชิงกุฎีศีล	ให้อาเชิงกุฎีศีล
บาญ ทาน ๆ พระ	บาญทาณปะ	บาล ทานพระ
กัลปนา สำหรับ	กาลปณาจัมทบ	กัลปนาสำหรับ
วัดมาราม	อารามวัดมาราม	อารามวัดมาราม
คณปาแก้ว วัดเข็ญ	คณปาแก้ววัดเข็ญ	คณปะปาแก้ว วัดเข็ญ
วัดสทังนั้นเบิก	วัดสทางเบิก	วัดสทัง เบิก ^(๓)

(๑) ซึ่ง = ซึ่ง

(๒) ป้าแก้ว = เป็นพระภิกษุอยู่วัดห่างหมู่บ้าน เรียกอรุณวาริ ตรงข้ามกับ คามวาสี เป็นพระภิกษุอยู่วัดใกล้บ้าน

(๓) เบิกเดิม = คิดเอาตั้งแต่เดิมที่

Handwritten text in a script, likely Devanagari, covering the entire page. The text is arranged in approximately 12 horizontal lines. The script is highly stylized and cursive, with many characters appearing to be variations of a few basic forms. The ink is dark, and the paper shows signs of age and wear, including some staining and a small circular mark near the center. The text is written in a single column, filling most of the page area.

ฉบับภาษาไทย

เดิมพระเพณีสี่
บาล ให้เล็กพระ
ศาสนาวัดนั้น
มิให้เป็นท่ามาณ
ราย แลให้เรียก
เอาส่วยอากรแล
เบี่ยพวกนาอากร
อันกรมการเอา
แก่ชาวเชิงกุฎีสี่
บาล ข้ำโปรดคน
[ทานฯ] พระ
กัลปนา เหนือตำรา
พระราชโองการ
แต่ปีกรเอกศก
มาต่อเทาจอ
นักสัตว์โท [ศ] ก
แลให้พระครูหัว
เมือง แลเดิมปร
เพณีสี่ . อดท้อ
อารามนั้น เอาเป็น
ไม้ไผ่จากอดปุณ
ทำอารามเองนั้น
แลให้ห้ามพญาเจ้า
เมืองแล . . ลัดเจ้า
เมืองแลกรมการ
มิให้อาพวกนา
อากร ที่ภูมิตานฯ
พระกัลปนา อนึ่ง
ให้ห้ามแก่เจ้าเมือง
แลพลัดเจ้าเมือง

ฉบับขอมปนไทย

เดิมปะเกณีสี่
บาล หละว้อปะ
ศาสนาอารามเนาะ
มาณหชาเลวือมาน
ราย นุห
โยกสวอกรนุ
ขุดกวกนาอากร
อันกรมการโยก
กุฎีสี่
บาล ขยุมโปรดอนัก
ทาณปะ
กาลปาณาอิลือตร
ปะราชโองการ
จนำกรเอกศก
โมกคตลนนำไว
โทศก
หปะครุธบวง
ศุกเดิมปะ
เกณีสี่ นุโทงท้อ
อารามเนาะ โยกชา
เชืออดปุณ
เลวืออารามเนาะ
หหามเจา
ศุกนุปลัดเจา
ศุกนุกรมการ
มาณหโยกนา
อากรท้อกุมทาณ
ปะกาลปาณา อมย
หหามเจาศุก
นุปลัดเจาศุก

คำแปล

เดิมประเพณีสี่
บาล ให้ทำพระ
ศาสนาอารามนั้น
มิให้เป็นท่ามาณ
ราย และให้
เอาส่วยอากรและ
เบี่ยพวกนาอากร
อันกรมการเอา
(แก่ชาวเชิง) กุฎีสี่
บาล ข้ำโปรดคน
ทานพระ
กัลปนา เหนือตำรา
พระราชโองการ
ปีกรเอกศก
มาถึงปีวอก
โทศก
ให้พระครูหัว
เมือง เดิมประ
เพณีสี่ และท้องที่
อารามนั้น เอาเป็น
ไม้ไผ่จาก
ทำอารามนั้น
ให้ห้ามเจ้า
เมืองและปลัดเจ้า
เมืองและกรมการ
มิให้อาณา
อากร ที่ภูมิตาน
พระกัลปนา อนึ่ง
ให้ห้ามเจ้าเมือง
และปลัดเจ้าเมือง

ฉบับภาษาไทย
 แดงกรมการ มิให้
 ว่าบังคับกิจกตง
 ความแพง.....
อิการ อัน
 เกิดตอ้งท้อ
 เลนทุ...ที่วัด
 มารามคณปาแก้ว
 วัดเขียนวัดสทัง
 ..กรมวัดบังคับ
 แก่กันเอง อนึ่ง

 ทรัพย์มฤตกเจ้า
 กุสงฆแดกรม
มือง
 แก่เชิงภูศีลบาล
 ทานพระ .ลปนา
 อนึ่งให้ห้ามมิให้
 เอาใช้เชิงเรือน
 เชิง [เรือ]งานสพ
 มาตราสรรพวิไศร
 รังถิ่นฐานบ้านเมือง
 [แดให้พระครู] ศรี
 สัทธรรมราชรุจี
 เอาคนเชิง.....
 ...นี้ มาเล็กพระ
 ศาสนาอารามพระ

 เจดีย์ อันตรธาน
 นั้น แล[อย่า]..
ทานได้

ฉบับขอมปนไทย
 นุกรรมการ มาณห
 ถาบางคาบกิจกตง
 ความแพงอาชญา
 ธรรมมาอิการ
 เกิดตอ้งท้อ
 เลนทุบาทวัด
 มารามคณปาแก้ว
 วัดเขียนวัดสทัง
 หกรัมวัดบางคาบ
 ก้านเอง อมย
 หามมาณหโยก
 ทรัพย์มรดกเจ้า
 กุสงฆนุกรม
 คณถบวงศุก
 นุเชิงภูศีลบาล
 ทาณปะกาลปาณา
 อมยหามมาณห
 โยกเปรีอเชิงบานทะ
 เชิงทวทงงานสพพ
 มาตราสรรพวิไศรย
 รังถิ่นถาณบ้านศุก
 หปะครูศรี
 สาทธรรมราชรุจี
 โยกอนักเชิงศีลบาล
 เนาะโมกเล็กปะ
 ศาสนาอารามปะ
 พุทธรูปสถูปปะ
 เจดีย์ อนักทาน
 เนาะ กุบี่ห
 ซาอนักทาณบาน

คำแปล
 แดงกรมการ มิให้
 ว่าบังคับกิจกระทง
 ความแพงอาชญา
 ธรรมาอิการณ
 เกิดตอ้งท้อ
 เลนทุบาทวัด
 มารามคณปะแก้ว
 วัดเขียนวัดสทัง
 ให้กรมวัดบังคับ
 กันเอง อนึ่ง
 ให้ห้ามมิให้เอา
 ทรัพย์มรดกเจ้า
 กุสงฆและกรม
 คณห้วเมือง
 และเชิงภูศีลบาล
 ทานพระกัลปนา
 อนึ่งให้ห้ามมิให้
 เอาใช้เชิงเรือน
 เชิงเรือและงานสรรพ
 มาตรา สรรพวิสัย
 รังถิ่นฐานบ้านเมือง
 ให้พระครูศรี
 สัทธรรมราชรุจี
 เอาคนเชิง (กุฎี) ศีลบาล
 นั้น มาเล็กพระ
 ศาสนาอารามพระ
 พุทธรูปสถูปพระ
 เจดีย์อันตรธาน
 นั้น อย่าให้
 เป็นอันตรธานได้

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
โดยพระบันฑูล	โดยประมาณปะบานฑูล	โดยมีพระบันฑูร
สั้ม.....	สั้เดจรัมบพิตร	สมเด็จพระมบพิตร
... พุทธเจ้าอยู่หัว	ปะพุทธเจาเนถบวง	พระพุทธเจ้าอยู่หัว
แลถึงนั้น	ดลตอาทิตย	ถึง ณ วันอาทิตย์
... สืบขึ้นสามคำ	บี่เกิดแซพาททบ	ขึ้นสามคำเดือนสิบ
จอนักสัตร์โทศก(๑)	ฉนำจอโทศก	ปี่จอโทศก
..... แดงศรียศ	เทีบผแดงศรียศ	จึงผะแดงศรียศ
แลนายราชกันดำรา	นุนายราชกันดำร	และนายราชกันดำรา
.....ดาด	นุนายศรีกุมารภูดาส	และนายศรีกุมารพูดาด
แลนายราหุลเสมียร์	นุนายราหุนเสมียร์	และนายราหุลเสมียน
.....	บวรอนักเนาะกรัม	สั้คนนั้นกรม
(อาลักษณ์) ยุกרבัด	อาลักษณ์ ยุกนมบั๊ด	อาลักษณ์ ยกกระบัตร์
นายเทพทำ...	นายเทพธรรมมรงค์	นายเทพทำรง
... เจ้าหมื่น	สางกั๊ดเจ้าหมื่น	สังกัดเจ้าหมื่น
ภักดีพยาบาล	จงภักดีพยาบาล	จงภักดีพยาบาล
ออกพระ...นายก	ปะบรินายก	พระบรินายก
รัตนราชภักดีศรี	รัตน์ราชภักดีศรี	รัตนราชภักดีศรี
รัตนมลเทียรบาล	รัตน์มนเทียรบาล	รัตนมนเทียรบาล
(เสมียร์) นักการ	เสมียร์นักการ	เสมียนนักการ
ชุมนุมที่หน้าโรง	ชุมนุมที่หน้าโรง	ชุมนุมที่หน้าโรง
แขก ออกพระศรี	แขก ปะศรี	แขก พระศรี
.....ออ.....ธิดา	ภุริเปรี้อธิดา	ภุริปรีธิดา
เสนาบดีศรีสาลักษณ์	เสนาบดีศรีสาลักษณ์	เสนาบดีศรีสาลักษณ์
ตำบ.....	ดัมบปตูแมนาง	ตำบประดู่แม่นาง
ทอง โดยฮิสารวัด	โทง โดยฮิสารนวัด	ทอง โดยฮิสารนวัด
พระราชบุญณ	ราชบุญณ ฉากูง	ราชบุรณะ ในกรุง
... พระมหานคร	เทพมหานคร	เทพมหานคร
แลยูกרבัด (ทำ)	ยุกนมบั๊ดรเอวี่	ยกกระบัตร์ทำ
... (พระ) ราชโอง	ตัมปะราชโอง	ตำราพระราชโอง

(๑) น่าจะตรงกับ ปี่จอจุลศักราช ๘๑๒ พุทธศักราช ๒๔๕๓ แผ่นดินพระเอกาทศรถ

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
การ สัมเดจบรม	การ สัมเดจบรมม	การ สมเด็จพระบรม
บพิ (ตร)	บพิตรโมกษาคำนับ	บพิตรไว้เป็นคำนับ
[แล]ให้นายแวง	หนายแวง	ให้นายแวง
ออกไปเบิกเชิงกุฎี	จวนเทาเบิกเชิงกุฎี	ออกไปเบิกเชิงกุฎี
ศีล... ..	ศีลบาญ ขย่มโปรด	ศีลบาล ข้าโปรด
คนทาน ๆ พระ	อนักทาณปะ	คนทานพระ
กัลปนาทุกอาราม	กาลปนาทุกอาราม	กัลปนาทุกอาราม
[แล]อพยบลูก	นุอภยบลูก	และอพยพลูก
ลานผู้มีบาญชัย	ดกัณ บาญชัย	หลาน (ผู้มี) บัญชัย
นายสามจอม	นายสามจอม	นายสามจอม ^(๑)
.....ราชโองการ	นุตรปะราชโองการ	และตำราพระราชโองการ
แต่ก่อนนั้น อัน	อำพี อัน	แต่ก่อน อัน
[สัด].....[ไป]	สัดพรวดจวนเทา	ซัดพรวดออกไป
อยู่ด้วยลูกขุนมน	เนาตบททขุนมน	อยู่ด้วยขุนมน
นายนั้น ให้.....	นายเนาะ หปะครู	นายนั้น ให้พระครู
ศรีสัทธรรมราชรุจี	สาทธรรมมราชรุจี	(ศรี) สัทธรรมราชรุจี
ใช้ให้เล็กพระ [ศาสนา]	เปรีอเล็กศาสนา	ใช้ให้เล็ก (พระ) ศาสนา
อาราม วัดมาราม	อาราม วัดมาราม	อาราม วัดมาราม
คณปาแก้ววัด	คณปาแกวนุวัด	คณปะปาแก้วและวัด
เขียน.. สทังแล	เจียรวัดสทาง	เขียนวัดสทัง
ในเมืองพัทลุงแล	ณาสูกพาทลุง	ในเมืองพัทลุง
หัวเมืองอัน.....	ถบวงศุกเถลิง	หัวเมืองขึ้น
...งพัทลุง อาราม	ศูกพาททลุง อาราม	เมืองพัทลุง อาราม
อันขึ้นแกคณปา...	เถลิงคณปาแกว	ขึ้นคณปะปาแก้ว
.. จังหวัดเมือง	เนาจางหวัดศุก	ในจังหวัดเมือง
นครศรีธรรมราช	ณครศรีธรรมมราช	นครศรีธรรมราช
ทง [ปวงนั้น]	โผง	ทั้งปวง
แลให้เอาคนเชิง	หโยกเชิง	ให้เอาเชิง

(๑) นายสามจอม ; มักจะกล่าวคู่กับ นายสามขลา เข้าใจว่าเป็นหัวหน้าพนักงานฝ่ายอาลักษณ์หรือฝ่ายจดหมายเหตุ ดูกฎหมายตราสามดวง เรียก จอมแพ่ง จอมอาญา จอมคลังก็มี

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
กุฎีสีลบาญ [สำหรับ อาราม] วัดเข็ญ วัดสทังนััน เบ็ก เดิมพระ [เพ] นี้ ไปเล็กพระศาสนา วัดนั้น มิให้เป็น ทำมาณราย แลให้ เรียกเอาส่วยแล เบ็ยพวกนาพนัด อากร ที่อกรรมการ เรียกเอา แกคน เชิงกุฎีสีลบาญ ข้ำ โปรดคนทาน ๆ พระกัลปนาเหนือ ตำราพระราชโองการ แต่ปีกุรเอกศก มาถึงจอโทศก ให้แก่พระครูศรี สัทธรรมราชรุจิ แลเดิมพระเพนี้ ในอารามเองนั้น แลให้เป็นไม้จาก อิดปูนทำอาราม เองนั้น อย่าให้ทำ มาณราย อนึ่งให้ ห้ามพญาเจ้าเมือง แลบหลัดเจ้าเมือง แลกรรมการทงหลาย อย่าให้อานาพนัด อากร ที่ภูมิทาน	กุฎีสีลบาญ จัมทบ วัดเข็ญ วัดสทังเนาะ เบ็ก เดิมปะเกนี้ เทาเล็กปะศาสนา วัดเนาะ มาณห เลวือมานราย ห เหาโขกสวย ขุดกวกนาภนัด อากรที่อกรรมการ เหาโขกอนัก เชิงกุฎีสีลบาญ ขยม โปรดอนักทาณ ปะกาลปาณาอิลือ ตัมปะราชโอง ฉนำกุรเอกศก โมกดฉนำจอโทศก หปะครูศรี สาททธรรมมราชรุจิ เดิมปะเกนี้ ฉาอารามเนาะ หษาเชือจาก อิดปูนเลวืออาราม เนาะ กูปี้เลวือ มานราย อมยห หามพญาเจ้าศุก นุปลัดเจ้าศุก นุกรัมการโฝง กูปี้หโขกนาภนัด อากร ที่อุมทาณ	กุฎีสีลบาล สำหรับ วัดเข็ญ วัดสทังนััน เบ็ก เดิมประเพณี่ ไปเล็กพระศาสนา วัดนั้น มิให้ ทำมาณราย ให้ เรียกเอาส่วย เบ็ยพวกนาพนัด อากรที่กรรมการ เรียกเอา (แก่) คน เชิงกุฎีสีลบาล ข้ำ โปรดคนทาน พระกัลปนาเหนือ ตำราพระราชโอง (การ) ปีกุณเอกศก มาถึงปีจอโทศก ให้พระครูศรี สัทธรรมราชรุจิ เดิมประเพณี่ ในอารามนั้น ให้เป็นไม้จาก อิฐปูนทำอาราม นั้น อย่า (ให้) ทำ มาณราย อนึ่งให้ ห้ามพญาเจ้าเมือง และปลัดเจ้าเมือง และกรรมการท้งหลาย อย่าให้อานาพนัด อากร ที่ภูมิทาน

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ทานพระกัลปนา	ปะกาลปณา	พระกัลปนา
อนึ่งให้ห้ามมิให้	อมยหามมาณห	อนึ่งให้ห้ามมิให้
เอาข้าพระวัดตพัง ^(๑)	โยกขุ้มปะวัดตพัง	เอาข้าพระวัดตะพัง
ยาง แลลูกหลาน	ยางนุณดก้าน	ยาง และลูกหลาน
พระครูสุมงคลราช	ปะครูสุมงคลราช	พระครูสุมงคลราช
มุนีศรีทิพากรหัว	มุนีศรีทิภากรบวง	มุนีศรีทิพากร หัว
วัดนั้น ไปเป็นข้า	วัดเนะเทาชาขุ้ม	วัดนั้น ไปเป็นข้า
ช่วย ^(๒) เข้าในท้องพระ	สวย ฉาปะ	ช่วยในพระ
โกศ แลเปนอาดมา	โกตดินชาอะนา	โกศ และเป็นอาณา
ประโยชน์ อนึ่งให้	ประโยชน์ อมวย	ประโยชน์ อนึ่ง
ห้ามมิให้อาทรพย	หามมาณหโยกทราพย	ห้ามมิให้อาทรพย
มรดกแก่เจ้ากุสงฆ	มรดกเจ้ากุสงค	มรดกเจ้ากุสงฆ์
คนเชิงกุฎีศีลบาล	อนักเชิงกุฎีศีลบาล	คนเชิงกุฎีศีลบาล
ทานพระกัลปนา	ทาณปะกาลปณา	ทานพระกัลปนา
อนึ่งให้ห้ามมิให้	อมยหามมาณห	อนึ่งให้ห้ามมิให้
ใช้เชิงเรือนเชิง	เปรีอเชิงบานทะเชิง	ใช้เชิงเรือนเชิง
เรือ แลงานสพ	ทวกนงานสพพ	เรือและงานสรรพ
มาตราสรรพวิไสร	มาตราสรรพวิไสรย	มาตราสรรพวิสัย
รังถิ่นถานบ้านเมือง	รางถิถารบานสุก	รังถิ่นฐานบ้านเมือง
แก่เชิงกุฎีศีลบาล	เชิงกุฎีศีลบาล	(แก่) เชิงกุฎีศีลบาล
ทานพระกัลปนา	ทาณปะกาลปณา	ทานพระกัลปนา
ทงหลาย อนึ่งให้	โผง อมวยห	ท้งหลาย อนึ่งให้
เบิกผขาวสน อัน	เบิกผขาวสน	เบิกปะขาวสน
เป็นบิดาพระครู	ชาบิดาปะ	เป็นบิดาพระ (ครู)
หัวเมืองอันพฤทธิ	ถบวงสุกพริ	หัวเมือง อันพฤทธิ
แล ^{(๓)(๔)} ล้ำ เลวข้าคน	ล้ำเลวขุ้มนัก	(และ) ล้ำเลวข้าคน

(๑) ตะพัง หนองน้ำ ที่ใหญ่กว้าง

(๒) ท้องพระโกศ น่าจะเป็นท้องพระโกศ หมายความว่าท้องพระคลัง

(๓) ล้ำ = หล้า แปลว่าดูแลรักษา

(๔) เลว = พล เช่น นายส่วยและเลวส่วย

ฉบับภาษาไทย

อพยบ...
 มาแต่ขุนศรีชนา
 แลขุนคชไวยเปน
 นายพระเพณี แด
 ในวัดมารามคณ
 ป่าแก้ว วัดเจียน
 วัดสทัง อนึ่งนาย
 ทนจันหนึ่ง
 อายคชหนึ่ง
 อายแวนหนึ่ง
 อายศรีหนึ่ง
 อายไผ่หนึ่ง อีดำหนึ่ง
 แม่อายไผ่ แด
 อพยพแม่แลยาย
 ...ทงนั้นข้าส่วย
 หลวง เบิกออก
 มาแต่ท้องพระโกศ
 แลพระราชทาน
 อุทิศไว้ ให้ออกมา
 ..นข้าขุมพระใน
 วัดเจียนวัดสทัง
 มารามคณป่าแก้ว
 อนึ่งเชิงกุฎีศีลบาล
 ทานพระกัลปนา
 มีบาญชีนายสาม
 [จอม] ในวัดเจียน
 วัดสทัง มาราม
 คณป่าแก้ว
 มหาเถรเทพเดิมพระ

ฉบับขอมปนไทย

อพพพยบ จวณ
 โมกคขุนศรีชนา
 นุขุนคชโมกชา
 นายปะเพณี
 ฌาวัดมารามคณ
 ปาแก้ว วัดเจียร
 วัดสทาง อมวณาย
 ทนจันมย
 อายแวนมย
 อายศรีมย
 อายไผ่มย อีคำมว
 เมอายไผ่มย นุ
 อพพพยบเมณูยาย
 เขาโพงขุยมสว
 หลวง เบิกจวณ
 โมกคปะโกศ
 นุปะราช
 อุทิสโมก หวณโมก
 ซาขุยมปะณา
 วัดเจียรวัดสทาง
 มารามคณป่าแก้ว
 อมวยเชิงกุฎีศีลบาล
 ทาณปะกาลปาณา
 มาณบาญชีนายสาม
 โจอม ฌาวัดเจียร
 วัดสทาง วัดมาราม
 คณป่าแก้ว
 มหาเถรเทพเดิมปะ

คำแปล

อพยพ ออก
 มาแต่ขุนศรีชนา
 และขุนคชไวยเป็น
 นายประเพณี
 ในวัดมารามคณ
 ป่าแก้ว วัดเจียน
 วัดสทัง อนึ่งนาย
 ทนจันหนึ่ง
 อายแวนหนึ่ง
 อายศรีหนึ่ง
 อายไผ่หนึ่ง อีคำหนึ่ง
 แม่อายไผ่หนึ่ง และ
 อพยพแม่และยาย
 เขาทั้งนั้น ข้าส่วย
 หลวง เบิกออก
 มาแต่พระโกศ
 และพระราช
 อุทิศไว้ ให้ออกมา
 เป็นข้าพระใน
 วัดเจียนวัดสทัง
 มารามคณป่าแก้ว
 อนึ่งเชิงกุฎีศีลบาล
 ทานพระกัลปนา
 มีบัญชีนายสาม
 จอม ในวัดเจียน
 วัดสทัง วัดมาราม
 คณป่าแก้ว
 มหาเถรเทพเดิมประ

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
เพณี่มีข้าพระ	เพณี่มาณขุ้มปะ	เพณี่ มีข้าพระ
(๑) สิบสี่ห้วงงาน	ภวตบวรห้วงงาน	ยี่สิบสี่ห้วงงาน
นางหนักทองห้ว	นางหนักมาศห้ว	นางหนักทองห้ว
งานหนึ่ง นางเอื้อย	งานมย นางเอื้อย	งานหนึ่ง นางเอื้อย
ห้วงงานหนึ่ง นางแม่	ห้วงงานมย นางแม่	ห้วงงานหนึ่ง นางแม่
ห้วงงานหนึ่ง นาง	ห้วงงานมย นาง	ห้วงงานหนึ่ง นาง
แก่นห้วงงานหนึ่ง	แก่นห้วงงานมย	แก่นห้วงงานหนึ่ง
นางชีทาวห้วงงาน	นางชีทาวห้วงงาน	นางชีทาวห้วงงาน
หนึ่ง นางศรีบุตรีห้ว	มย นางศรีบุตรีห้ว	หนึ่ง นางศรีบุตรีห้ว
งานหนึ่ง นางพุท	งานมย นางพุท	งานหนึ่ง นางพุท
ห้วงงานหนึ่ง นาง	ห้วงงานมย นาง	ห้วงงานหนึ่ง นาง
ศรีคงห้วงงานหนึ่ง	ศรีคงห้วงงานมย	ศรีคงห้วงงานหนึ่ง
นางอินห้วงงานหนึ่ง	นางอินห้วงงานมย	นางอินห้วงงานหนึ่ง
นายยอดห้วงงานหนึ่ง	นายโยดห้วงงานมย	นายยอดห้วงงานหนึ่ง
นายอินห้วงงานหนึ่ง	นายอินห้วงงานมย	นายอินห้วงงานหนึ่ง
[นาย] ชาดห้วงงานหนึ่ง	นายชาติห้วงงานมย	นายชาดห้วงงานหนึ่ง
นายเทพห้วงงานหนึ่ง	นายเทพห้วงงานมย	นายเทพห้วงงานหนึ่ง
วัดสทังมหาเถรเทพ	วัดสทางมหาเถรเทพ	วัดสทังมหาเถรเทพ
ปรัญห้วงงานหนึ่ง	ปรัญห้วงงาน	ปรัญญห้วงงาน (หนึ่ง)
นาย [พัน] เพชห้ว	นายพานเพชห้ว	นายพันเพชรห้ว
งานหนึ่ง นายทอง	งานมย นายโทง	งานหนึ่ง นายทอง
ห้วงงานหนึ่ง นาย	ห้วงงานมย นาย	ห้วงงานหนึ่ง นาย
แก่นจัน [ห้ว] งาน	แก่นจันห้วงงาน	แก่นจันทน์ห้วงงาน
หนึ่ง พันตำมราช	มย พันตวรราช	หนึ่ง พันตวรราช
ห้วงงาน [หนึ่ง] นาย	ห้วงงานมย นาย	ห้วงงานหนึ่ง นาย
เกศห้วงงาน [หนึ่ง]	เกศห้วงงานมย	เกศห้วงงานหนึ่ง
ทิดไซห้วงงานหนึ่ง	เปรื่อ ^(๒) ห้วงงานมย	(ทิด) ชัยห้วงงานหนึ่ง

(๑) ตำแหน่งประเพณีบังคับกับ ๑๔ ห้วงงาน จะมากหรือน้อย แล้วแต่จำนวนที่มาและจำนวนคน แต่ที่อ้างนี้นับได้ ๒๗ ห้วงงาน และมีทั้งชายและหญิง สุดแต่ความสามารถของคนนั้น ๆ

(๒) เปรื่อ = เปรื่อ แปลว่าใช้ แต่ที่ถูกต้องควรเป็นชัย

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ขุนรักษากรหัว	ขุนรักษาศา [กร] หัว	ขุนรักษากรหัว
งานหนึ่ง อายรัต	งานมย อายรัต	งานหนึ่ง อ้ายรัต
ห้วงงานหนึ่ง อาย	ห้วงงานมย อาย	ห้วงงานหนึ่ง อ้าย
ทองบุญยอดหัว	ทองบุญโยดหัว	ทองบุญยอดหัว
งานหนึ่ง ทิดลก	งานมย ทิสลก	งานหนึ่ง ทิดลก
นายคำห้วงงานหนึ่ง	นายคำห้วงงานมย	นายคำห้วงงานหนึ่ง
นายสมุหห้วงงานหนึ่ง	นายสมุหห้วงงานมย	นายสมุหห้วงงานหนึ่ง
หมื่นธรรมทาศา	หมื่นธรรมมธาศา	หมื่นธรรมทาศา
ห้วงงานหนึ่ง หมื่น	ห้วงงานมย หมื่น	ห้วงงานหนึ่ง หมื่น
แก้วใจจงห้วงงาน	แก้วใจจงห้วงงาน	แก้วใจจงห้วงงาน
หนึ่ง วัดพระงาม	มย วัดปะ [งาม	หนึ่ง วัดพระงาม
สทังใหญ่พระครู	สทาง] ใหญ่ปะครู	สทังใหญ่ พระครู
อินทเมาลีเปน	อินทเมาลีชา	อินทเมาลีเป็น
หัววัด แลมาดา	ถบวงวัด นุมารดา	หัววัด และมารดา
ชื่ออำแดงเป้า	เซมาอะอำแดงเป้า	ชื่ออำแดงเป้า
บิดาชื่อผขาวสน	บิดาเซมาอะผขาวสน	บิดาชื่อปะขาวสน
ขุนเพชรพญา...	ขุนเพชรพยาบาล	ขุนเพชรพยาบาล
เป็นนายประเพณี	ชานายประเพณี	เป็นนายประเพณี
อนาพญาบาล(๑) มี	อนาพยาบาล มาณ	อาณพยาบาล มี
ข้าพระห้อยสืบสี่	ขยุมปะกวยดบวร	ข้าพระยสืบสี่
ห้วงงาน นางพุด	ห้วงงาน นางพุดท	ห้วงงาน นางพุด
ห้วงงานหนึ่ง นางเอื้อย	ห้วงงานมย นางเอื้อย	ห้วงงานหนึ่ง นางเอื้อย
ห้วงงานหนึ่ง นางซี้	ห้วงงานมย นางซี้	ห้วงงานหนึ่ง นางซี้
ห้วงงานหนึ่ง นาง	ห้วงงานมย นาง	ห้วงงานหนึ่ง นาง
พะแก้วหัว.....	ภแก้วห้วงงานมย	พะแก้วห้วงงานหนึ่ง
[นาง] ประทองห้วงงาน	นางประทองห้วงงาน	นางประทองห้วงงาน
หนึ่ง นางรวง [ห้วงงาน]	มย นางรวงห้วงงาน	หนึ่ง นางรวงห้วงงาน
หนึ่ง นางศรีบุตรีหัว	มย นางศรีบุตรีหัว	หนึ่ง นางศรีบุตรีหัว

(๑) อนาพยาบาล = อนา = คือ อำนาจ พยา = ไว้ อยู่ บาล = ปกครอง คือผู้อยู่ได้บังคับบัญชา

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
งานหนึ่ง นางขวันหัว	งานมย นางขวันหัว	งานหนึ่ง นางขวันหัว
งานหนึ่ง นางน้อยภิมหัว	งาน นางโนยหัว	งาน (หนึ่ง) นางน้อยพิมหัว
งานหนึ่ง นาง...	งานมวย นางเสนท	งานหนึ่ง นางเสนท
ห้วงงานหนึ่ง นางซีย	ห้วงงานมย นางชี	ห้วงงานหนึ่ง นางชี
ศรีห้วงงานหนึ่ง นาง	ศรีห้วงงานมย นาง	ศรีห้วงงานหนึ่ง นาง
ไหมห้วงงานหนึ่ง นาง	ไหมห้วงงานมย นาง	ไหมห้วงงานหนึ่ง นาง
พุททองห้วงงานหนึ่ง	พุทโทงห้วงงานมย	พุททองห้วงงานหนึ่ง
นางไรห้วงงานหนึ่ง	นางไรห้วงงานมย	นางไรห้วงงานหนึ่ง
นางจิ้นห้วงงานหนึ่ง	นางจิ้นห้วงงานมย	นางจิ้นห้วงงานหนึ่ง
[นา]ง วังห้วงงานหนึ่ง	นางวังห้วงงานมย	นางวังห้วงงานหนึ่ง
นางศรีห้วงงานหนึ่ง	นางศรีห้วงงานมย	นางศรีห้วงงานหนึ่ง
นางหอมห้วงงานหนึ่ง	นางโหมห้วงงานมย	นางหอมห้วงงานหนึ่ง
นางออนจันห้วงงาน	นางโอนจันห้วงงาน	นางออนจันห้วงงาน
หนึ่ง นางศรีปรทอง	มย นางศรีปโทง	หนึ่ง นางศรีประทอง
ห้วงงานหนึ่ง นางสน	ห้วงงานมย นางสน	ห้วงงานหนึ่ง นางสน
ห้วงงานหนึ่ง นางขเมา	ห้วงงานมย นางขเมา	ห้วงงานหนึ่ง นางชะเมา
ห้วงงานหนึ่ง นาง	ห้วงงานมย นาง	ห้วงงานหนึ่ง นาง
ไฝห้วงงานหนึ่ง นาง	ไฝห้วงงานมย นาง	ไฝห้วงงานหนึ่ง นาง
อิน [ห้วงงาน] หนึ่ง	อินห้วงงานมย	อินห้วงงานหนึ่ง
(๑) แลมีนา ๕๐	มาณากวยเพียรดบ	มีนา ๕๐
(๒) ทอนจนหลังพระ	โทจนหลังปะ	ท่อน จนหลังพระ
สิทธิปัตติม	พิสุททิปัตติมทิส	พิสุททิ ปัตติมทิส
คลองพเนียด	[โคลง] เกเนียด	คลองเพเนียด
หลังพระมีนา	หังปะเนาะมาณนา	หลังพระนั้นมีนา
๑ ท...น	ปราเพียรโทจน	เจ็ดท่อน จน
สถ...พระปรแดง	สถานปะปรแดง	สถานพระประแดง
แลพระราชอุทิศ	นุพระราชอุทิศ	และพระราชอุทิศ
[ที่] ภูมิสถาน...นทือ	ภูมิธรรชาทือ	ภูมิฐานเป็นที่

(๑) ๕๐ ภาษาขอมว่ากวยเพียรดบ ภาษาเขมรเหมือนไทยว่า ฮาเซบ

(๒) ทอน = ท่อน

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
(๑) เล่นทุบาตวัดเขียน นั้น แต่แพรก แม่น้ำบางแก้ว เล่นไปตามแพรก แม่น้ำท่าช้าง ๆ เล่นไปปลายคลอง โพสมา ๆ เล่นไป ตานฟ้ารั้ว ๆ เล่น ไปละหานเลน ๆ เล่นไปกระวะ (๒) เล่นไปพญาเตย เล่นไปจนแก่ง ตาเสียด เล่นลง ตามลำน้ำ พเกิด จนทะเลสาบ เป็นแดน แลพระ ราชอุทิศ ที่อุภูมิ ถานเล่นทุบาตวัด สทั้ง แต่ลำน้ำบาง แก้ว เล่นขึ้นไป ท่าแม่นางพรหม ๆ เล่นไปหลาวหลูด (๓) เล่นไปละหาน กลุดง ๆ เล่นไป กลางค... ข้า ๆ เล่นไปหลักขุ่ม	เล่นทุบาตวัดเขียน เนาะดแพรก ที่กรยางแก้ว เล่นเทตามแพรก ที่กทาดรี เล่นเทโคลง โกสมา ๆ เล่นเท ตาลฝาร้ว เทอลหานเลน นุ เล่นเทกระวะ เล่นเทพญาเตย จนแก่ง ตาเสียด เล่น ตามลำโคลงที่ก พเกิดจนทะเลสาบ ชาแดน นุปะ ราชอุทิศที่ภูมิมาน (๔) ถานเล่นทุบาตวัด สทั้งดล้าที่กบาง แก้ว เล่นเลลิ่งเท ท่าแม่นางพรหม เล่นเทหลาวหลูด เทอลหาร กลุดงแล่นเท กลางควนกขาง เล่นไปหลักขุ่ม	เล่นทุบาตวัดเขียน นั้น แต่แพรก แม่น้ำบางแก้ว เล่นไปตามแพรก แม่น้ำท่าช้าง เล่นไปปลายคลอง โพสมา ๆ เล่นไป ตาลฟ้ารั้ว ไปละหานเลน และ เล่นไปกระวะ เล่นไปพญาเตย จนแก่ง ตาเสียด เล่น ตามลำคลองน้ำ พะเกิด จนทะเลสาบ เป็นแดน และพระ ราชอุทิศที่ภูมิ ฐานเล่นทุบาตวัด สทั้ง แต่ลำน้ำบาง แก้ว เล่นขึ้นไป ท่าแม่นางพรหม เล่นไปหลาวหลูด ไปละหาน กลุดง เล่นไป (๔) กลางควนกะช้าง เล่นไปหลักขุ่ม

(๑) เล่นทุบาต = ที่ดินว่างห่างจากเขตวัดชั่วคราวหันตัว = ๔ วา

(๒) กระวะ = หนองบึง

(๓) หลาวหลูด = พุ่งตรงไป

(๔) มาน = มี, ภูมิมาน = ภูมิ มี ก็อุภูมิ อย่างฉบับไทย.

(๕) ควน = เนิน

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
แส.ๆ แล่นไป	แสงเทา	แสงแล่นไป
ห...มวงเณนา	หลักมวงเณนา	หลักม่วงเฒ่า นา
ตรโหนด.ๆ แล่น	ตรโหนด	โตนด
ไปคลองสาโหด.ๆ	เทาโคลงสาโหด	ไปคลองสาโหด
แล่นไปควรรก.ๆ	แล่นเทาควรรก	แล่นไปควนกะทุ
แล่นไปคลองก้าม	เทาโคลงก้าม	ไปคลองก้ามะ
ระใส.ๆ แล่นไป	ระใสเทา	ระใส ไป
แม่น้ำวัดฝ้ายอุดร	แม่ที่กทิสอุดร	แม่น้ำทิสอุดร
แม่น้ำวัดคานธิ	แม่ที่กวัดคานทิ	แม่น้ำวัดคานทิ
ญาณ.ๆ แล่นไป	ญาณ แล่นเทา	ญาณ แล่นไป
(๑) เปรวขมา.ๆ แล่น	เปรวขมาแล่น	เปรวขมา แล่น
ไปปากแม่ตีนทะเล	เทาปากแม่ตีนทะเล	ไปปากแม่ตีนทะเล
สาบเป็นแดน แล	สาบขาแดน นุ	สาบเป็นแดน และ
เลนทุบาททงนี้	เลนทุบาทโพงเนาะ	เลนทุบาททงนี้
พระราชอุทิศไว้ให้	พระราชอุทิศโมกห	พระราชอุทิศไว้ให้
เป็นรักทองอดิปุน	ซารักมาศอดิปุน	เป็นรักทองอิฐปุน
ประดิสังขรณ์ส้อม	ปติสังขรณ์โสรม	ปฐิสังขรณ์ซ่อม
แปลง พระพุทธรูป	แปลงปะพุทธรูป	แปลงพระพุทธรูป
สถูปเจดีย์กุฏิวิหาร	สทุบปะเจดีย์กุฏิวิหาร	สถูปพระเจดีย์กุฏิวิหาร
อย่าให้ทำมาณราย	กุงบี่เหวือมานราย	อย่าให้ทำมาณราย
เสราหมอง แลเป็น	เสราโหมง	เสรำหมอง (และเป็น)
เข้าพระ บาทพระ	(๒) ขยุมปะบาทปะ	เข้าพระ บาทรพระ
วูรทุบเทียนปรีทูป	(๓) จรูทุบเทียนเปรียง ^(๔)	(จุน?) ฐูปเทียนเปรียง
ชวลา ถวายแดพระ	ชวลา ถวายปะ	ชวลา ถวายพระ
พุทธเจ้า [แลเจ้า	พุทธเจ้า.ๆ	พุทธเจ้า เจ้า
กุสงฆ] เปนจ้งหัน	กุสงฆชาสุ	กุสงฆ์ เป็นข้า

(๑) เปรว เขียนมาจาก ประวะ แปลว่า ชื่อนี้

(๒) ขยุม แปลว่า ข้ำ แต่ที่ถูกต้องเป็นข้า

(๓) วูร หรือ จรู น่าจะเป็น จูร หรือ จูร ซึ่งตรงกับคำสันสกฤตว่า จูรณ คือ จุน

(๔) เปรียง = น้ำมัน

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
(๑) เพสัดเพลาแก่เจ้า	สลาอำลฺูเจ้า	หมากพลูเจ้า
กุภิกษุ เถรนุราเถร	กุภิสฺเถรนุราเถร	กุภิกษุ เถรานุเถร
สามเนนแลดาบส	สามเนนตาบสส	สามเณรดาบส
แต่นไปเมื่อหน้า	ดเนาะเจียรเทา	แต่นไปเมื่อหน้า
ถ้าผู้ใด ๆ เรียกเอา	ถาผู้ใด ๆ เหาโยก	ถ้าผู้ใด ๆ เรียกเอา
คำนาและส่วยสา	นานุสวย	นาและส่วย
อากรสัมภักษร ใน	อากรสัมภักสร ณา	อากรสมพัตรสร ใน
ท้อเลนทูปาดซึ่ง	เลนทูปาท	เลนทูปาด (ซึ่ง)
บุรพกษัตรา อุทิส	บุรพกษัตรา อุทิส	บุรพกษัตราอุทิส
ไว้สำหรับวัดเขียน	โมกจิมทบวัดเจียร	ไว้สำหรับวัดเขียน
วัดสทังมาราม	วัดสทางวัดมาราม	วัดสทัง วัดมาราม
คณปาแก้วหัวเมือง	คณปาแกวถบวงศุก	คณปะแก้ว หัวเมือง
พัตลุง เข้าในพระ	พาททลุง ณาปะ	พัตลุง (เข้า) ในพระ
ราชโกธดา แลเปน	ราชโกธธา	ราชโกธฐาส (และ) เป็น
อาดมาปรีโยชนกดี	อาดมาปรีโยชนกดี	อาดมาปะโยชน์กดี
แลเอาคนเชิงกุฎี	โยคนักเชิงกุฎี	เอาคนเชิงกุฎี
สีลบาญไป เปนบาว	สีลบาญเทาซาบาว	สีลบาลไปเป็นบ่าว
ไพร่แลใช้การพระ	ไพร่บุเปรื่อการปะ	ไพร่ และใช้การพระ
ราชสงคราม แลงาน	ราชสงคราม นูงาน	ราชสงคราม และงาน
สพมาตราดัดหนัง(๒)	สพพมาตราดัดอากุย(๓)	สพพมาตราดัดหนัง
วังข้างสงขาวคราว	วางค์รีสงขาวคราว	วังข้างส่งขาวคราว
รังถิ่นถานบ้านเมือง	รางถิถานบ้านศุก	รังถิ่นฐานบ้านเมือง
ไซ ให้ผู้นั้นไปตค	คุรหฺพเนาะเทาตค	ไซร์ ให้ผู้นั้นไปตค
มหาอวิจันรทหมก	มหาอวิจันรทหมาก	มหาอวิจันรทหมก
ใหม่ได้ทุกขนิรันดร	ใหม่บานทุกเนาะรานดร	ใหม่ ได้ทุกขนิรันดร
อย่าให้พบพระพุทธร	กูปี้กบปะพุทท	อย่าพบพระพุทธร

(๑) เพสัด เพลา คือ ถิลานเกสซ์ ของที่ภิกษุฉันได้ในเวลาวิกาล เช่น หมากพลู เป็นต้น ภาษาปากกลายเป็น เกสซ์เพลา

(๒) ดัดหนังวังข้าง คำนี้เข้าใจว่าเป็นคำที่มีสำนวนเหมือนกับคำว่า ดัดหนังวังข้าง ในศิลาจารึก หลักที่ ๑ คือ การดัดหนังสัตว์เป็นริ้วเล็ก ๆ ขาว เพื่อใช้เป็นเชือกหนังสำหรับนำไปคล้องช้าง

(๓) อากุย = องคุย ภาษาขอมมาใช้แทนคำว่า หนังสือ ในภาษาไทย

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
เจ้าพระธรรมเจ้า	เจ้าปะธรรมมเจ้า	เจ้า พระธรรมเจ้า
พระสงฆเจ้าเลย	ปะสงฆเจ้าเลย	พระสงฆเจ้าเลย
จงทุก ๆ ชาติ	จงทุกทุกชาติ ๑	จงทุก ๆ ชาติ ๑
๐ ในเมื่อ [มี] พระ	ณามาณปะ	โนมานพระ
ราชโองการ มานพระ	ราชโองการมาณปะ	ราชโองการมานพระ
บันฑูล	บานฑูลดิฑูลจำ	บันฑูร แต่ข้าเฝ้า
ดำรงสเหนื่อเกล้า	ดั่งรัสสอเลื่อถบวง	ดำรงสเหนื่อเกล้า
เหนื่อกรหมอม		
สังแก่หลวงศรีภุริ	ผด้าหลวงศรีภุริ	สัง (แก่) หลวงศรีภุริ
ปรีชญัทธิราชเสนาบดี	ปรีชญัทธิราชเสนาบดี	ปรีชญัทธิราชเสนาบดี
ศรีสาถักษณนั้น	ศรีสาถักษณเนาะ	ศรีสาถักษณนั้น
ไอยแพน(๑)พระ	ไอยแพนปะ	ต่อหน้า พระ
ทิพสัมบัติ พระ	ทิพสัมบัตติ ปะ	ทิพสมบัติ พระ
วิเศษสุนทร หลวง	วิเศษสสุนทร หลวง	วิเศษสุนทร หลวง
ทิพสัมบัติ ขุน	ทิพสัมบัตติ ขุน	ทิพสมบัติ ขุน
นรินทรารักษ ขุน	นรินทรารากส ขุน	นรินทรารักษ์ ขุน
สารประเสริติ ขุน	สรปรเสริติ ขุน	สารประเสริฐ ขุน
อจันวดี หมื่นศรี	อัจวดี หมื่นศรี	อจ (นา) วดี หมื่นศรี
ษรรักษ หมื่นไวย	สรรักส หมื่นไวย	สรรักษ์ หมื่นไว
วรรณารถ หมื่น	วรรณาส หมื่น	วรรณาส หมื่น
เสมอใจราชมหาด	เสมอใจราชมหาด	เสมอใจราช มหาด
เล็ก นายเดช	เล็ก นายเดช	เล็ก นายเดช
นายสุตจินดา	นายสุทจินดา	นายสุตจินดา
เฝ้าพระบาท	เนาคาลจำบำเรอห	เฝ้าอยู่
ในที่อนั้น	อานเลื่อเนาะบ้านส้ม	ในที่นั้นพร้อมกัน
ชาววัง		
เวนนายชำนาญบริหาร	เวรนายชำนาญบริหาร	เวรนายชำนาญบริหาร
ขวา	ตำรวจวางสด้า	ตำรวจวังขวา
มหาดไท		

(๑) ไอยแพน เป็นคำขอมแปลว่า ต่อหน้า

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
เวณนารัตรวรพล	เวณนารัตรวรพล	เวณนารัตรวรพล
	มหาดไทย	มหาดไทย
	เวณนียบริบาลบ้านยง	เวณนียบริบาลบรรยงก์
	กลาโหม	กลาโหม
แลดำรานเขียนไว้	ดำรนาศทุกชาประเศียร	ดำรานี้ไว้เป็น (กเสียน ?)
	สยามภาค	สยามพากย์
ในขดาดหนัง	เนากำลึงเนากดาสหนัง	ในกระดาษหนัง
๓๔ ขนบ ๆ แล	ขนบนู	ขนบละ
หกบันทัด	ปรัมยบานทัด	หกบรรทัด
เปน	ชาบ้านทัด	เป็นบรรทัด
๓๖๕	(๑) แกสปี	สามร้อย
	ภวยเพียรมยดบเพียร	(ห้าสิบสอง ?)
บันทัดโดยมี	บ้านทัด โดยมาณ	บรรทัด โดยมี
อักษร [เสร็จ]	อักษรเสร็จ	อักษรเสร็จ
โดยพระราช	ณามาณปะ	ในมานพระ (ราช)
โองการ ส้มแดง	โองการส้มแดง	โองการ ส้มแดง
บรมบพิตรพระพุทธร	บรมมบพิตรปะพุทธร	บรมบพิตรพระพุทธร
เจ้าอยู่หัว มีพระ	เจาเนถบวงมาณปะ	เจ้าอยู่หัว มีพระ
บันฑู	บานฑูดิฑูจ่า	บันฑูร แต่ข้าเฝ้า
ดรัสแก่ออกพระ	ดรัสปะ	ดรัส (แก่) พระ
ศรีมหาธาขามหา	ศรีมหาธาขามหา	ศรีมหาธาขามหา
อำมตย ถือกฏ	อำมตย ถือกต	อำมตย์ ถือกฏ
ออกมาให้ตัด	จุนโมกหเผดจ	ออกมาให้ตัด
สำเร็จ ข้าส่วย	สำเร็จ ขยุ่มส่วย	สำเร็จ ข้าส่วย
แลข้าพระศีลบาล	นุขยุ่มปะศีลบาล	และข้าพระศีลบาล
ทานพระกัลปนา	ทานปะกาลปาณา	ทานพระกัลปนา
ทัวอารามทงปวง	อารามโพง	(ทัว) อารามทั้งปวง

(๑) คำขอมในที่นี้ต่างจากภาษาเขมร

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
อย่าให้อรคน ^(๑)	กูปี้หอรคน	อย่าให้ออระคน
ถ้านายส่วยแล	ถานุนายสวญ	ถ้าและนายส่วยและ
เลวส่วย หัวปาก	เลวสวย หัวปาก	เลวส่วย หัวปาก
หวัสับ นายงาน	หวัสับ นายงาน	หวัสับ นายงาน
ห้วงาน ชาวส่วย	ห้วงาน ชาวสวย	ห้วงาน ชาวส่วย
แลข้าส่วยมาสำเร็จ	ขยุ่มสวย โมกสำเร็จ	ข้าส่วย มาสำเร็จ
ด้วย ข้าพระศีลบาล	ดบททขยุ่มปะศีลบาล	ด้วยข้าพระศีลบาล
ทานพระกัลปนา	ทาณปะกาลปณา	ทานพระกัลปนา
แลมาเกิดลูกชาย	นุโมกเกิดบุตรส	และมาเกิด (ลูก) ชาย
หญิงเท่าใด ให้คง	สาตรีเท่าใด หคง	หญิงเท่าใด ให้คง
โดยฝ่ายแม่โดย	โดยเมโดย	โดย (ฝ่าย) แม่โดย
เสร็จสิ้นเชิง [อย่า]	เสร็จสิ้นเชิง กูปี้	เสร็จสิ้นเชิง อย่า
ได้แบ่งปันให้ได้	บานแบ่งปันหบาน	ได้แบ่งปันให้ได้
ฝ่ายพ่อแต่คนหนึ่ง	ฝ่ายอภูกดอนักมวย	ฝ่ายพ่อแต่คนหนึ่ง
ไปได้ ถ้านายวัด	เทาบาน ถานายวัด	ไปได้ ถ้านายวัด
แลนายประเพณี	นายประเพณี	นายประเพณี
อนาพญาบาลหวัสับ	อนาพยาบาลหวัสับ	อาณาพยาบาล หวัสับ
นางงาน ทานพระ	นางงาน ทาณปะ	นางงาน ทานพระ
กัลปนาแข่งกุกี	กาลปณาแข่งกุกี	กัลปนา แข่งกุกี
ศีลบาล มาสำเร็จ	ศีลบาลโมกสำเร็จ	ศีลบาลมาสำเร็จ
ด้วยนายส่วย	ดบททนายสวย	ด้วยนายส่วย
เลวส่วย หัวสับ	เลวสวย หัวสับ	เลวส่วย หัวสับ
นางงานข้าส่วย	นางงานขยุ่มสวย	นางงาน ข้าส่วย
แลเกิดลูกชายหญิง	เกิดกุกนบุตรสาตรี	เกิดลูกชายหญิง
เท่าใด ให้คงเป็น	เท่าใด หคงชา	เท่าใด ให้คงเป็น
ข้าส่วย ให้ได้ฝ่าย	ขยุ่ม หบานฝ่าย	ข้า (ส่วย) ให้ได้ฝ่าย
ข้างแม่เป็นข้าส่วย	แมชาขยุ่มสวย	แม่เป็นข้าส่วย
จงเสร็จสิ้นเชิงอย่า	จงสิ้นเชิง กูปี้	จงสิ้นเชิง อย่า

(๑) อรคน : ปะปน

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ได้ให้ไปฝ่ายพ่อ เชิงกุฎีศีลบาณฑาน พระกัลปนาณัน ถ้าแล ไพรพลเมืองแลไพร (๑) สัตพัน มาสำเร็จ ด้วยข้าส่วย เกิดลูกเท่าใดให้คง เปนข้าส่วย ให้ได้ ฝ่ายแม่ ถ้าเชิงกุฎีฯ สำเร็จกันให้แจก บัน ให้ได้ฝ่ายแม่ สองส่วน ได้ฝ่าย พ่อส่วนหนึ่ง อย่าให้ พระศาสนาทำมาณราย โดยพระราชโองการ ตรัสบังคับแก่พระ ศรีภูมิปรัชญาราช เสนาบดีศรีสาถักษณ ให้ทำพระตำราใหม่ สมองพระตำราเก่า [ให้ไว้] สำหรับพระ ศาสนา ขวักัลปนา ห้าพันวษาเการพ(๓) โดยพระราชโองการ พระพุทธเจ้าอยู่หัว บันฑูล ตรัสไว้	หบานฝ่ายอุก เชิงกุฎีศีลบาณฑาน ปะกาลปาณา ถา ไพรพลศุกนุไพร สัตพันโมกสำเร็จ ดบทยุ้มส่วย เกิดบุตรเทพาน(๒) หคง ขาขุ้มส่วย หบาน ฝ่ายแม่ ถาเชิงกุฎี สำเร็จกันแจก บานหบานฝ่ายแม่ เพียรสวร บานฝ่าย อุกสวนมวย กุบี่ห ปะสาสนาเถวี่อมาณราย โดยปะราชโองการ ตรัสบังคับปะ ศรีภูมิปรัชญาราช เสนาบดีศรีสาถักสณ หลวี่อตรันณณมี่ โสนงตรเด็มนะ โมกจัมทบปะ ศาสนาตราบเท กาลปาวสาเการบ โดยปะราชโองการ ปะพุทธเจาเนาถบวง บานฑูลดิ ตรัสโมก	ให้ได้ฝ่ายพ่อ เชิงกุฎีศีลบาลทาน พระกัลปนา ถ้า ไพรพลเมืองและไพร สัตพัน มาสำเร็จ ด้วยข้าส่วย เกิดลูกเท่าใด ให้คง เป็นข้าส่วย ให้ได้ ฝ่ายแม่ ถ้าเชิงกุฎี สำเร็จกัน ให้แจก บันให้ได้ฝ่ายแม่ สองส่วน ได้ฝ่าย พ่อส่วนหนึ่ง อย่าให้ พระศาสนาทำมาณราย โดยพระราชโองการ ดำรัสบังคับพระ ศรีภูมิปรัชญาราช เสนาบดีศรีสาถักษณ ให้ทำตำราบุรณะใหม่ สมองตำราเดิมนั้น ไว้สำหรับพระ ศาสนา ตราบเท่า กัลปนาห้าพันวษา โดยพระราชโองการ พระพุทธเจ้าอยู่หัว บันฑูร ดำรัสไว้

(๑) สัตพัน ; สมพันธิ์ ร่วมพงศ์พันธิ์กัน

(๒) บาน ภาษาขอมมาใช้แทนคำว่า ใด ในภาษาไทย

(๓) เการพ = เการบ คือ ครอบ, คำรบ

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
เป็นพระตำรา	ชาปะตฺร	เป็นพระตำรา
แลพระราชกำหนด	ปะราชโองการ	พระราชโองการ
โดยฎีกา	ปะราชกำหนด	พระราชกำหนด
แลพระราชโองการ	โดยดีกา	โดยฎีกา
ตรัสออกมาไว้	จวนโมกโมก	ออกมาไว้
เป็นพระทำนุ	ชาปะทำนุ	เป็นพระธรรมานุ
แลพระราชกำหนด	ปะราชกำหนด	พระราชกำหนด
แลถ้าชาวเชิงกุกี	นุกาเชิงกุกี	และถ้าเชิงกุกี
ศีลบาล ข้าโปรด	ศีลบาล ขยุมโปรด	ศีลบาล ข้าโปรด
คนทวนๆ พระ	อนักทวนปะ	คนทวนพระ
กลับนา ไปสำเร็จ	กาลปามาเตสำเร็จ	กลับนา ไปสำเร็จ
ด้วยข้าส่วย แล	ขยุมส่วย	(ด้วย) ข้าส่วย
[มา] เกิดลูกเทาใด	เกิดบุตรเทาใด ๆ	เกิดลูกเทาใด ๆ
ให้คงเป็นข้าส่วย	หองขยุมส่วย	ให้คง (เป็น) ข้าส่วย
แลถ้าข้าส่วย	ถาขยุม	ถ้าข้า (ส่วย)
แลนายส่วยไปสำเร็จ	นายส่วยเทาสำเร็จ	นายส่วย ไปสำเร็จ
ด้วย [กัน]ชาวเชิง	ดบทกกันเชิง	ด้วยกัน (กับ) เชิง
กุกีศีลบาล ทาน	กุกีศีลบาลทาน	กุกีศีลบาล ทาน
พระกลับนาเกิด	ปะกาลปามาเกิด	พระกลับนา เกิด
ลูกเทาใด ให้คงเป็น	บุตรเทาใดหองชา	ลูกเทาใด ให้คงเป็น
ข้าพระศีลบาล	ขยุมส่วยศีลบาล	ข้าส่วยศีลบาล
โดยพระราชกำหนด	โดยปะราชกำหนด	โดยพระราชกำหนด
บันทูลไว้ แลไซ	บานทูลโมก เปรี	บันทูลไว้ (และ) ใช้
นายแวงให้มาเบิก	นายแวงหโมกเบิก	นายแวงให้มาเบิก
เชิงกุกีศีลบาล ข้า	กุกีศีลบาล ขยุม	(เชิง) กุกีศีลบาล ข้า
โปรดคนทวน ทาน	โปรดอนักทวน	โปรดคนทวน
พระกลับนา และมี	ปะกาลปามาณาม	พระกลับนา และมี
ฎีกาสำเร็จมีบาญชี	ดีกาสำเร็จบาญชี	ฎีกาสำเร็จ (มี) บัญชี
นายสามจอมไว้	นายสามจอมโมก	นายสามจอมไว้

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ด้วยตำราแลเพลา	ดบททตฺรโนเกลา	ด้วยตำราและเพลา
พระ [ตำราแล] บัญชัย	ปะตฺรโนบายุชัย	พระตำราและบัญญัติ
เถเบียน แต่บุรพ	เถเบียน นุบุร	ทะเบียน และบุรพ
กษัตริอุทิศไว้แต่ก่อน	กษัตราอุทิสโมกอำพี	กษัตริอุทิศไว้แต่ก่อน
สำหรับพระศาสนา	จมทบปะศาสนา	สำหรับพระศาสนา
แลอารามทงปวง	นุอารามโง	และอารามทั้งปวง
แต่ก่อนนั้น โดย	ดอำพี โดย	แต่ก่อน โดย
พระราชบันฑูไว้	ปะราชบานทุลดิโมก	พระราชบัญญัติไว้
แลสัสมเด็จบรม	นุเสดจบรม	และสมเด็จพระบรม
บพิตรพระพุทธเจ้า	บพิตรปะพุทธเจ้า	บพิตรพระพุทธเจ้า
อยู่ห้วงันทุล	เนาบวงบานทุลดิ	อยู่ห้วงันทุล
ตรัสสั่ง แก่เจ้า	ดรัสผด้า เจา	ดำรัสสั่งเจ้า
พญาศรีธรรมราช	พญาศรีธรรมมราช	พระยาศรีธรรมราช
เดชไชยอภยพิริ	เดชไชยอภยพิริย	เดชชัยอภยพิริย
บรากรมพาหุ เจ้า	บรากรัมพาหุ เจา	บรากรมพาหุ เจ้า
เมืองนครศรีธรรม	ศุภณครศรีธรรมม	เมืองนครศรีธรรม
ราช เจ้าพขุนหลวง ^(๑)	ราช.....น หลวง	ราช..... นหลวง
เจ้าเมืองพัทลุง	เจาศุกพาททลุง	เจ้าเมืองพัทลุง
ช่วยเป็นอุปกร ^(๒)	ชวยชาอุปกร	ช่วยเป็นอุประก
แก่พระครูศรี	ปะครูศรี	พระครูศรี
สัทธรรมราชรุจิศรี	สัทธรรมมราชรุจิศรี	สัทธรรมราชรุจิ ศรี
สังฆบาล เอกน	สางคบาลโยกอนัก	สังฆบาล เอกน
เชิงกุฎี	เชิงกุดี [สัลบาล]	เชิงกุฎีสัลบาล
ทง...มาเล็ก	โงเนาะโมกเล็ก	ทั้งนั้น มาเล็ก
พระศาสนา อนึ่ง	ปะศาสนา อมย	พระศาสนา อนึ่ง
ถ้าขุนหัวหมื่น	ถาขุนหัวหมื่น	ถ้าขุนหัวหมื่น
หัวพันหัวงาน	หัวพัน	หัวพัน หัวงาน
ชาวเชิงกุฎีศีลบาล	ชาวเชิงกุดี สัลบาล	ชาวเชิงกุฎีสัลบาล

(๑) เจ้าพขุนหลวง = เจ้าพ่อขุนหลวง

(๒) อุปกร น่าจะเป็น อุปถัมภก

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
แลกรมใดได้	กรมใดคะ	กรมใดไซ้
ถึงอนิจกรรม	ดลอนิจกรรมม	ถึงอนิจกรรม
แลให้เอาทรัพย์	หโยกทราบพย	ให้เอาทรัพย์
[มฤตคสังสิน]	มรดกนุสังสิน	มรดกและสังสิน
ทงนั้น มาเล็ก	โผงเนาะโมกเล็ก	ทั้งนั้น มาเล็ก
พระศาสนาพระ	ปะศาสนาปะ	พระศาสนาพระ
วิหารแลพระพุท	วิหารนุปะพุท	วิหารและพระพุท
รูป อารามซึ่งเจ้า	รูป อารามซึ่งเจ้า	รูป อารามซึ่งเจ้า
ไทย พระสงฆ	เสียม ปะสงฆ	ไทย พระสงฆ์
กรมคน หัววัด	คนหัววัด	คณะ หัววัด
ทงปวงต่างไวนั้น	โผงบุณโมกเนาะ	ทั้งปวงบุรณะไวนั้น
อนึ่งถ้าเจ้าเมืองแล	อมย เจ้าศุกนุ	อนึ่ง (ถ้า) เจ้าเมืองและ
บหลัดเจ้าเมืองแล	ปลัดเจ้าศุกนุ	ปลัดเจ้าเมืองและ
กรมการเจ้าเมือง	กรมการ	กรมการเมือง
ผู้ใดเอาทรัพย์สังสิน	ผู้ใดโยกทราบสังสิน	ผู้ใดเอาทรัพย์สังสิน
เจ้าไทยแก่เชิงกุฎี	เจ้าเสียมเชิงกุฎี	เจ้าไทย เชิงกุฎี
ศิลาบุญใส่ ให้เจ้า	ศิลาบุญกะเหงา	ศิลาบาลไซ้ ให้เจ้า
พญานครศรีธรรมราช	พญานครศรีราช	พระยานครศรี (ธรรม) ราช
เดชไชยอภยพิริ	เดชไชยอภยพิริย	เดชชัยอภยพิริย
บรากรมพาหุเจ้า	บรากรัมพาหุเจ้า	บรากรมพาหุ เจ้า
เมืองนครศรีธรรม	ศุกณครศรีธรรมม	เมืองนครศรีธรรม
ราช แลเจ้าพขุน	ราช เจ้าพขุน	ราช เจ้าพ่อขุน
หลวงเจ้าเมืองพัท	หลวงเจ้าศุกพัท	หลวงเจ้าเมืองพัท
ลุง เป็นอุปพรก	ลุงชาอุปรก	ลุง เป็นอุประพก
แก่ [พระ] คุรุศรี	คปะคุรุศรี	แก่พระคุรุศรี
สัทธรรมราชรุจี	[สัทธรรมม] ราชรุจี	สัทธรรมราชรุจี
เอาทรัพย์นั้นให้	โยกทราบเนาะ	เอาทรัพย์นั้นให้
ทำพระศาสนาเลา	เลว้อปะศาสนาเลา	ทำพระศาสนาเลา
โดยพระราชโองการ	โดยปะราชโองการ	โดยพระราชโองการ
ตามพระทำนุไว้	นุปะทำนุโมก	และพระธรรมนุญไว้

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
แต่บุรพกษัตริ้น	คบุรกกสาตราเนาะ	แต่บุรพกษัตริ้น
อนึ่งถ้าพระครูศรี	อมยถาปะครูศรี	อนึ่ง ถ้าพระครูศรี
สัทธรรมราชรุจี	สัทธรรมมราชรุจี	สัทธรรมราชรุจี
เอาเชิงกุฎีศีลบาล	โยกเชิงกุฎีศีลบาล	เอาเชิงกุฎีศีลบาล
เล็กพระศาสนา	[เล็กปะศาสนา]	เล็กพระศาสนา
อาราม ซึ่งครทาน	ฉาอารามซึ่งอนักทาน	ในอารามซึ่งอันตรธาน
ทำมาณราย ทัว	เถวี่มานรายทัว	ทำมาณราย ทัว
อารามทงสองร้อย	อารามทางแกสเพียร	อารามท้งสองร้อย
เก้าสิบอาราม	ปรำบวรคบอาราม	เก้าสิบอาราม
แล้ว ถวายพระราช	เสรจถวายปะราช	แล้ว ถวายพระราช
กุศล แดกรั้นถึง	กุศล ละดล	กุศล กรั้นถึง
(๑) มรสุมปี แลให้พระ	มรสุมฉนำ นุหปะ	มรสุมปี แลให้พระ
ครุมารามคณปา	ครุมารามคณปา	ครุมารามคณปะปา
แก้วหัวเมืองพัท	แกวถบวงศุกพาทท	แก้ว หัวเมืองพัท
ลุง ให้ฎีกาให้ [สัง]	ลุง หดีกาสาถ	ลุง ให้ฎีกาสังฆ
การีแลสังฆบาล	การีณุสาถคบาล	การีและสังฆบาล
ไปตรวจอาราม	เทাত্রว [ด] อาราม	ไปตรวจอาราม
ท้งสองร้อย	(๒) ทางแกสเพียร	ท้งสองร้อย
เก้าสิบอาราม	ปรำบวรอาราม	เก้า (สิบ) อาราม
ซึ่งพระครูศรีสัทธรรม	ซึ่งปะครูศรีสัทธรรมม	ซึ่งพระครูศรีสัทธรรม
ราชรุจีเล็กพระศาสนา	ราชรุจีเล็กปะศาสนา	ราชรุจีเล็กพระศาสนา
นั้น อย่าให้เสรว่า	เนาะ กุบี่หเสรา	นั้น อย่าให้เสรว่า
หมองครทาน	โหมงอนักทาน	หมองอันตรธาน

(๑) สมัยก่อนการเดินทางจากบักขัได้ขึ้นมา ณ กรุงศรีอยุธยา ทางเรือจะต้องรอให้ถึงคราวมรสุม คือฤดูลมขึ้นเสียก่อน มิเช่นนั้นการเดินทางจะลำบากมาก เรือต้องแล่นทวนลม เช่นในเรื่องที่ปรากฏนี้

(๒) แกสเพียรปรำบวร น่าจะตกคำว่าคอบต่อท้าย เมื่อรวมกันเป็นแกส เพียร ปรำ บวร คอบ แปลว่า ๒๕๐ ภาษาเขมรว่า ซองรอยเกาะเซบ;

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ทำมาณรายได้	เถวี่อมาณรายบาน	ทำมาณรายได้
[ถวาย] พระราช	ถวายปะราช	ถวายพระราช
กุศล แด่สมเด็จ	กุศลดส์เด็จ	กุศลแด่สมเด็จพระ
บรมบพิตรพระ	บรมบพิตรปะ	บรมบพิตรพระ
พุทธเจ้าอยู่หัว	พุทธเจาเนาบวง	พุทธเจ้าอยู่หัว
ตราบนานฤพาน	ตราบนานิรภาณ	ตราบนานิพพาน
โดยมีพระราชโองการ	โดยมาณปะราชโอง	โดยมีพระราชโอง (การ)
บังคับบัญชาตุลตรัส	บางคับบัญชาตุลตรัส	บังคับ (บัญ) ชูรดำรัส
ให้มีตราออกพระศรี	หมาณตราปะศรี	ให้มีตราพระศรี
กรุปรีชญาธิราชเสนา	กรุปรีชญาธิราช [เสนา	กรุปรีชญาธิราชเสนา
บดีศรีสาลักษณ์	บดีศรี] สาลักสณ	บดีศรีสาลักษณ์
นำพระตำราพระราช	นำปะตัมปะราช	นำพระตำราพระราช
โองการแลตรา	โองการนุตรา	โองการ และตรา
ออกพระจักรีศรี	ปะจักกรัศรี	พระจักรีศรี
องครักษ์สมุหนายก	องครักสสมุหนายก	องครักษ์สมุหนายก
อัครมหาเสนา	อัครมหาเสนา	อัครมหาเสนา
ผู้ว่า.....ต่าง	ผู้ดาราชการต่าง	ผู้ว่าราชการต่าง
โกษาธิบดี นำพระ	โกษาธิบดี นำปะ	โกษาธิบดี นำพระ
ตำราพระราชอุทิศ	ตัมปะราชอุทิส	ตำราพระราชอุทิศ
ออกมาแต่กรุง	จวณ [โมก] ดกรุง	ออกมาแต่กรุง
เทพพระมหานคร	เทพมหานคร	เทพมหานคร
[ศรี] ยุธยา โดย	ศรียุทธยา โดย	ศรี (อ) ยุทธา โดย
พระราชโองการ	ปะราชโองการ	พระราชโองการ
บังคับนั้น ปิตตรา	บางคาบเนาะนุปีตรา	บังคับนั้น และปิตตรา
เทพดาถือจักร	เทพดากัณจักร	เทพดาถือจักร
สมุหพระอาลักษณ์	สมุหปะอาลักษณ์	สมุหพระอาลักษณ์

ฉบับภาษาไทย	ฉบับขอมปนไทย	คำแปล
ไว้ต้นตราฎีกา	โมกเด็มอักษร	ไว้ต้นอักษร
และปิดตราเทพดา	นุปีตราเทพดา	และปิดตราเทพดา
อยู่ในด.....	เนาณภาพกษวปะ	อยู่ในดอกบัว [ออก] พระ
ศรีอัครราชชาติ	ศรีอัครมราชชาติ	ศรีอัครราชชาติ
อำนวยการนิชิต	อำนวยการนิชิต	อำนวยการนิชิต
[พิพิท] รตนราช	พิพิทรัตนราช	พิพิทรัตนราช
โกษาธิบดี ไว้ปลาย	โกษาธิบดี จง	โกษาธิบดี (ไว้) ปลาย
ฎีกาพระ.....พระ	อักษรประดิษฐ์	อักษรพระตำราพระ
ราชอุทิศไว้สนอง	ราชอุทิศเนาะโสนง	ราชอุทิศนั้นสนอง
พระตำราเก่าโดย	ประดิษฐ์เดิมโดย	พระตำราเดิมโดย
พระราชกำหนด	พระราชกำหนด ฯ	พระราชกำหนด ฯ

อธิบายภาษาขอมเทียบภาษาเขมร

ที่ปรากฏอยู่ในพระตำราบรมราชูทิศเพื่อเกล้าฯ

อาร์มกถา

สุกมาศดู แยกบทเป็น สุก (ความงาม)
+ อสุต (จมี) = จมีความงาม, สวัสดิยา
ดิเรก แยกบทเป็น สวัสดิ (ความเจริญ
รุ่งเรือง) + อติเรก (ยิ่ง), ๐ เนก = มาก,
อนันต (อนนต) = มากล้น, มหันต (มหนต)
= ใหญ่, มโหฬารดิศร แยกบทเป็น มโหฬาร
(ยิ่งใหญ่) + อติศร (เป็นเจ้าเป็นใหญ่)
อนุตตร = เลิศ, วร = ยอดเยี่ยม, ฉนำ เขมร
เขียน “ฉนำ” อ่านว่า “หฺนำ” = ปี, พุยกษ
บาลี = เสือ, สัจจร บาลี = ปี, ฉนำพยักฆ-
สังวัจระ = ปีขาล, ทูติยาฆมาต = เดือน ๘
(หลัง) สุกกบักข์ หรือ สุกลปักข์ = บักข์
ข้างขึ้น, ทูติยดิถี = ๒ ค่ำ, พุชวาร = วันพุธ,
ทูติยาฆมาตสูกลปักข์ทูติยดิถี = ขึ้น ๒ ค่ำ
เดือน ๘ (หลัง) วันพุธ

หมายเหตุ ถ้าอยากจะทำทราบว่า พ.ศ. ไດ ๆ
เฉพาะที่ให้อยู่ในพระตำราบรมราชูทิศฯ ฉบับ
นี้จะตรงกับนักษัตรปีใด ให้ตั้ง พ.ศ. นั้น ๆ ลง
แล้วเอา ๑๒ หาร เหลือเท่าใดให้คำนวณนับ
ตามแบบลังกา ดังนี้ คือ เศษ ๑ เป็นปีมะเส็ง
เศษ ๒ เป็นปีมะเมียเป็นต้น ถ้าหารลงตัวให้
ถือว่าเท่ากับเป็นเลข ๑๒ นับแต่ ๑ ถึง ๑๒
ก็จะรู้ได้ เช่น พ.ศ. ๒๒๔๒ ในเอกสารฉบับนี้
หารด้วย ๑๒ เศษ ๑๐ นับแต่มะเส็งถึงขาลครบ
๑๐ จึงรู้ว่าตกปีขาล

เขมรนับวัน ดังนี้ อาทิตย์ (อาทิตย์)

= อาทิตย์, จนุท หรือ จนุท (จัน) = จันทร์,
องการ (อ็องเกียร์) = อังการ, พุช (ปู้ด)
= พุช, พุชสพติ โปรเออะส หรือ โปรเออะส
- สะเบตีย) = พุทฺธ หรือ พุทฺธบดี, สุก
(ชก) = สุกร์, เสาร์ (เชาร์) = เสาร์, ไญ
(ไญง) = วัน

เขมรนับเดือน ดังนี้ เจตร (เจ็ด) บาลี

จิตต, สันสกฤต ไจตร = เดือน ๕, พิศา
(ปีซาก) บาลี วิสาข, สันสกฤต วิสาข =
เดือน ๖, เซษฐ (เจะส) บาลี เซษฐ, สันสกฤต
เขษฐ = เดือน ๗, อาสาณ (อาชาด) บาลี
อาสาฬห, สันสกฤต อาษาณ = เดือน ๘,
สุราพน (สุราบ หรือ ชะราบ) บาลี สาวณ,
สันสกฤต สุราวณ = เดือน ๙, ภัทฺรบท (เกียด
- เตรียะบัต) บาลี ภัทฺรปทา - ภัทฺรปทา,
สันสกฤต ภัทฺรปทา - ภัทฺรปทา = เดือน ๑๐,
อสุซ (อัส - โซจ หรือ อัส - ชก) บาลี
อสุซ, สันสกฤต อสุซ = เดือน ๑๑, กตติ
(กัตเตก) บาลี กตติ - กตติกา, สันสกฤต
กตติกา = เดือน ๑๒, มิกสิร (มิเกียะเชร์)
บาลี มิกสิร, สันสกฤต มารุคสิร - มฤคสิร =
เดือน ๑, บุส (โบ๊ะส) บาลี ปุส - มุส,
สันสกฤต ปุษ = เดือน ๒, มาฆ (เมียก)
บาลี สันสกฤต มาฆ = เดือน ๓, ผกุน
(พ็อลกุน) บาลี ผกุน - ผกุน, สันสกฤต

ผลคุณ-ผาลคุณ = เดือน ๔, แข (แก)
เดือน

เขมรนับปี ดังนี้ ชุต (จู้ด) = ชวด, จุลว
(โชลัว) = จุล, ขาล (กาล) = ขาล, เถาะ
(เทาะส) = เถาะ, โรง (โรง) = มะโรง,
มฺสาญ (มฺซัญ) = มะเส็ง, มมี (โมมี)
= มะเมีย, มแม (โมเม) = มะแม, (คำว่า
“เม” ให้ออกเสียงเอให้ยาว เพราะเป็น
สระเอใช้กับพยัญชนะโฆษะ คือเท่ากับเอ +
แอ) วก (วัก หรือ วัก) = วอก, รกา
(โรกา) = ระกา, จ (จอ) = จอ, กุร (โกร์)
= กุน, จุนำ (ชุนำ) = ปี

ขยุม-คำว่า “ขยุม” ในศิลาจารึกเขมร
อำเภออรุณประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ.
๑๘๘๒ เขียน “กุญ” ต่อมาขอมและเขมร
เขียน “ขญ” อ่านว่า “คลุม” แปลว่า จัน,
ผม, ขำพเจ้า, ขำ (ทาส) ในวรรณคดีไทยใช้
“ขยม” เช่น อัญขยม อัญ (ญ) + ขยม (ขำ)
= ตูขำ หรือ ขำพเจ้า

คมาน หรือ ตมาน เขมรเขียน “ควิมาน”
อ่านว่า “ดอเมียน” แปลว่า ผู้มี, ดอ = ที่,
ซึ่ง, อันผู้, (ขอมแปลว่าใน หรือ แต่ ก็มี)

นุ-เขมรเขียน “นุ” อ่านว่า “โน้ว” แปลว่า
ซึ่ง หรือ และ, ในพจนานุกรมฉบับราช-
บัณฑิตยสถานว่า “นุ” เป็นคำโบราณ ใช้
เสริมแทรกเพื่อให้พยางค์สละสลวย เช่น
“พฤษในนุพวงไพร” (สมุทรโฆษ)

ปีตรา หรือ ปีตรา-เขมรเขียน “ปีตรา”
อ่านว่า “เบ็ดตรา” แปลว่า ปีตรา, หรือ คำว่า
“ปีตรา” ในที่นี้ขอมอาจจะใช้คำไทยก็ได้

กัณ-เขมรเขียน “กาน” อ่านว่า “กัน”
เป็นกริยา แปลว่า ถือ, เป็นบุรพบท แปลว่า ผู้
ทุกเดิมกำพูชากร-ทุก เขมรเขียน “ทุก”
อ่านว่า “ตัก” = ไว้, เดิม เขมรเขียน “เฎิม”
อ่านว่า “เดิม” = ต้น, คำว่า กัมพูชากร
ไม่มีในภาษาเขมร เพราะเขมรมีหนังสือใช้
อยู่ ๒ แบบ แบบหนึ่งที่เขมรใช้ทางฝ่าย
บ้านเมืองเรียกว่า อักษรเจริง อีกแบบหนึ่ง
เขมรใช้ทางฝ่ายวัดเรียกว่า อักษรมูล
ปัจจุบันนี้เขมรเรียกหนังสือที่เขมรใช้ทั่วไปว่า
อักษรคะแมร์ ส่วนขอมเรียกหนังสือที่ขอม
ใช้ว่า กัมพูชากร (กัมพูชนธิกับด้วยอักษร
ตามวิธีของสันสกฤตเป็นกัมพูชากร แปลว่า
อักษรของชาวเมืองกัมพูช ขอมตั้งชื่อเมืองว่า
กัมพูเทศ แต่เขียนในสมัยโบราณเป็น
กัมพูเทศ เพราะนิยมใช้ ว แทน พ ตามแบบ
สันสกฤต ฝ่ายเขมรที่เรียกเมืองของตนว่า
กัมพูชา ดังปรากฏในจดหมายเหตุจีนสมัย
อยุธยาตอนปลายเรียกว่ากัมพูจายันนั้น ย่อมา
จากชื่อเต็มว่ากัมพูชาธิบดี ซึ่งเขมรเริ่มใช้
ชื่อนี้เมื่อเมืองละแวกเมื่อก่อนจะสันสมัยอยุธยา
ไม่นานนัก)

ผกาชวก-เขมรเขียน “ผกาฉุก” อ่านว่า
“ผกาฉุก” แปลว่า ดอกบัว, ผกา = ดอก,
ฉุก = บัว

จุงอากสร-เขมรเขียน “จุงอกุสร” อ่านว่า
“จงอ็อกซอร์” แปลว่า ปลายอักษร

กรลาชนบ-กรลา เขมรเขียน “กรพา”
อ่านว่า “กรอลา” แปลว่า บริเวณ, ที่ หรือ
ตา เช่น ตาหมากรุก ส่วน “ชนบ” เป็นคำ

ไทย = รอยที่พับ คำว่า “ขนบ” ที่ข้าพเจ้า
อ้างว่าเป็นคำไทยนั้น เพราะ “ขนบ” ใน
คำไทยใช้ในความว่า ประคบ หรือ ซ้อนกัน
เป็นชั้น ๆ เช่น ภูเขาถูกหินเป็นขนบ ง่าย
ที่จะขุดเอามาทำเรือน คำว่า “ขนบ” ในที่นี้
แผลงมาจากคำว่า “กบ” ซึ่งใช้ในความว่า
“ประคบ หรือ ซ้อน ๆ กัน” โดยเปลี่ยน
พยัญชนะสัทธิตมาเป็นชนิต แล้วเติม “น”
เช่น ก เป็น ข-น แล้วประสมเข้ากับสระ
หรือ ตัวสะกดของคำเดิม เช่น กบ เป็น ขนบ,
ไทยใช้ ขนบหิน, ขนบธรรมเนียม, ส่วน
“ขนบ” ของเขมรนั้นใช้ในความว่า “สิ่งที่
ฝังอยู่” คำนี้เขมรแผลงมาจากคำว่า “กบ”
(ก๊อบ) ของเขมรที่แปลว่า “ฝัง” มาเป็น
“ขุนบ” (คูนอบ) แปลว่า สิ่งที่ฝังอยู่ เช่น
“โขมจ กุนง ขุนบ” (โขมจ กุนง คูนอบ)
= ฝัที่ยังอยู่ในที่ฝัง หมายถึงฝัที่ยังไม่ได้เผา
มยคบปำโรจ-มย เขมรเขียน “มว”
อ่านว่า “มว” แปลว่า หนึ่ง, คบปำโรจ
เขมรเขียน “กูป ปำโรจ” อ่านว่า “ด็อบ
ปำโรจ” แปลว่า แรมสิบห้าค่ำ, สำหรับคำว่า
“มย หรือ มว” ที่แปลว่าหนึ่งอยู่นี้คำว่า
“ด็อบ” นั้นเขมรไม่ใช่ คือเขาใช้ “ด็อบ”
เฉย ๆ เช่น ด็อบ = สิบ, ปำ = ห้า, ด็อบปำ
= สิบห้า, โรจ = แรมค่ำ, คำว่า “โรจ” เขมร
ใช้เรียกดิถีในบักข้างแรมทั้ง ๑๔ หรือ ๑๕
วัน เช่น มวโรจ = แรมค่ำหนึ่ง, ด็อบปำโรจ
= แรม ๑๕ ค่ำ และเรียกบักข้างแรมทั้ง ๑๔
หรือ ๑๕ วันว่า “โรนจ” อ่านว่า “โรโนจ”
ส่วนดิถีในบักข้างขึ้นตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่งถึง

ขึ้น ๑๕ ค่ำ เขมรเรียกว่า “เก็ด” อ่านว่า “เก็ด”
เช่น มวเก็ด = ขึ้นค่ำหนึ่ง, ด็อบปำเก็ด =
ขึ้น ๑๕ ค่ำ (ขอมใช้เก็ด) และเรียกบักข้าง
ข้างขึ้นทั้ง ๑๕ วันว่า “เขน็ด” อ่านว่า “เณน็ด”
สังขยาภาษาเขมรนับดังนี้ มว (มว)
= ๑, ฟีร์ (ปี้ร์) = ๒, ปี่ (เบีย) = ๓, บวน
(บวน) = ๔, ปำ (ปำ) = ๕, ปำมว
(ปำมว) = ๖, ปำฟีร์ (ปำปี้ร์ หรือ
ปำปี้ล) = ๗, ปำปี่ (ปำเบีย) = ๘,
ปำบวน (ปำบวน) = ๙, กูป (ด็อบ) = ๑๐,
กูปมว (ด็อบ-มว) หรือ มวกูป (มว-
ด็อบ) = ๑๑, กูปฟีร์ (ด็อบปี้ร์)
หรือ ฟีร์กูป (ปี้ร์-ด็อบ) = ๑๒,
กูปปี่ (ด็อบเบีย) หรือ ปี่กูป (เบีย-
ด็อบ) = ๑๓, กูปบวน (ด็อบบวน)
หรือ บวนกูป (บวน-ด็อบ) = ๑๔,
กูปปำ (ด็อบปำ) หรือ ปำกูป (ปำ-
ด็อบ) = ๑๕, กูปปำมว (ด็อบ-ปำ
มว) หรือ (ปำมว-ด็อบ) = ๑๖,
กูปปำฟีร์ (ด็อบ-ปำปี้ล) หรือ ปำฟีร์-
กูป (ปำปี้ล-ด็อบ) = ๑๗, กูปปำ
ปี่ (ด็อบ-ปำเบีย) หรือ ปำปี่กูป
(ปำเบีย-ด็อบ) = ๑๘, กูปปำบวน
(ด็อบปำบวน) หรือ ปำบวนกูป (ปำ
บวน-ด็อบ) = ๑๙

หมายเหตุ ตั้งแต่ ๖ ถึง ๙ เขมรนับประสม
เช่น ๖ = ๕ + ๑, ๗ = ๕ + ๒, ๘ = ๕ + ๓,
๙ = ๕ + ๔, และจำนวน ๑๑ ถึง ๑๙ เขมรนับ
๒ อย่าง เช่น ๑๑ เขมรนับ ด็อบ-มว =

๑๐ + ๑ เหมือนไทย และอีกอย่างหนึ่งเขมร
นับว่า “มวย-ด็อนด็อบ = ๑ + ๑๐ เหมือน
บาลี เช่น เอกาทส = ๑ + ๑๐ ส่วนคำว่า
“ด็อน” เช่น มวย-ด็อนด็อบนั้น ในพจนานุกรมภาษาเขมรไม่ได้อธิบายไว้ แต่ก็ใช้ในความว่า “และ หรือ กับ” เพราะจำนวน ๑๑
นี้แม้แต่ในภาษาพม่าเขาก็มีคำว่า “และ หรือ
กับ” ประสมอยู่ด้วยเหมือนกัน เช่นจำนวน
๑๐ พม่าเขียน “ตฉย” อ่านว่า (ta seh) และ
๑๑ เขียน “ตฉย หุนจฺ ตจ” อ่านว่า “ta seh
hmin tit” คือ ta seh = ๑๐, hmin = “และ หรือ
กับ” tit = ๑ เป็น ๑๑ แต่คำว่า hmin ที่แปลว่า
“และ หรือ กับ” นั้น เขาอาจจะเอาออกก็ได้
โปรดดูสังขยาจำนวน ๒๐ ต่อไป

ไมฺก (มฺกฺย หรือ เมฺกฺย) = ๒๐, ไมฺก-มวย
(มฺกฺย-มวย) = ๒๑, ไมฺก-ปฺรํบวณ
(มฺกฺย-ปฺรํบวณ) = ๒๕, คำว่า “ไมฺก” ที่
เขมรแปลว่า ๒๐ นั้น ไม่พบคำอธิบายใน
พจนานุกรมเขมร แต่ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำว่า
“ไมฺก” น่าจะเป็น มวย (๑) + ไก (๒๐)
แล้วย่อเป็น ไมฺก แปลว่า ๒๐ ๑ ครั้ง คือ
เท่ากับจำนวน ๒๐ เท่านั้นเอง คำนี้ก็ไม่ต่าง
อะไรกันกับคำไทย เช่น หนึ่งร้อย = ร้อย
ส่วนคำว่า “ไก” ที่เขมรแปลว่า ๒๐ นั้น
เข้าใจว่าจะมาจากภาษาบาลีว่า “วิส” อันได้ใช้
“พิส” อ่านว่า “ปัส” ไทยใช้ “เพส” เช่น
เบญจเพส = ๒๕ เขมรใช้ “ไก” โดยเปลี่ยน
“พ” มาเป็น “ก” และตัดตัวสะกดออก
การที่เขมรอ่าน “ไก” เป็น “กฺย หรือ เกฺย”
นั้น ก็เพราะเกี่ยวกับสระ “ไ” ที่ใช้กับพยัญ
ชนะโฆษะในภาษาของเขา ถ้าสระ “ไ” ใช้

กับพยัญชนะอโฆษะเขมรอ่านเหมือนไทย
เช่น “ไก” เขมรก็อ่านว่า “ไก” เหมือนกัน
โปรดดูสังขยาตั้งแต่จำนวนสามสิบถึงล้าน
และโกฏีต่อไป คือ จำนวนสามสิบถึงล้าน
เขมรใช้คำไทย ส่วนโกฏีเป็นคำบาลี ดังนี้
สามสิบ (ซามเซ็บ) = ๓๐, สดสิบ (แซเซ็บ)
= ๔๐, หาสสิบ (ฮาเซ็บ) = ๕๐, หุกสิบ
(ฮกเซ็บ) = ๖๐, จิดสิบ (เจ็ดเซ็บ) = ๗๐,
แปดสิบ (แปดเซ็บ) = ๘๐, เกาสิบ (เกา-
เซ็บ) = ๙๐, รย (โรย หรือ รวย) = ๑๐๐,
พาน (เปอน) = พัน, มิน (มิน) = หมื่น,
แสน (แซน) = แสน, ลาน (เลี่ยน) = ล้าน,
โกฏี (โกด หรือ ก๊อด) = โกฏี ส่วนสังขยา
ขอมโปรดสังเกต จากศิลาจารึกขอม ซึ่งใช้
ต่างกับกับเขมร เช่น ๘๐ เขมรว่า แปดสิบ
(แปดเซ็บ) แต่ขอมใช้ “กยบวณ” (กฺย-
บวณ) = ๘๐, กฺย = ๒๐, บวณ = ๔ คือ ๒๐
สี่ครั้ง ตรงกับภาษาฝรั่งเศสว่า *quaratre-vingts*
(กาต-เตรอ-แวง) = ๘๐, *quaratre* = ๔,
vingts = ๒๐ คือ ๒๐ สี่ครั้ง เป็นตัวอย่าง

ฉนํบาลสํฤททิสก = ปืบาลสํฤททิสก คำว่า
ปืบาลสํฤททิสกในที่นี้ น่าจะหมายเอาปืบาล
สํฤททิสกก่อนปืบาล (โทศก) พ.ศ. ๒๒๔๒
ขึ้นไป อาทิเช่น พ.ศ. ๒๒๓๐ ก็เป็นปืบาล
สํฤททิสกก่อน พ.ศ. ๒๒๔๒ เหมือนกัน
(ดูวิธีคำนวณประจำหน้า ๔๖) แต่ถ้าไม่ตรง
ตามวันเดือนปีกษัและดิถีในพระบรมราชูทิศ
เพื่อกลับนาฉบับนี้แล้ว ขอได้โปรดช่วยกัน
พิจารณาต่อไป

ชาย-เป็นคำไทย = คล้อย หรือ บ่าย, คำนี้
เขมรใช้ว่า “รเสียด” อ่านว่า “โรเซียด”

= บ่าย, หรือ ใช้ว่า “เซฺร” อ่านว่า “เจฺร”
= คล้อย (สำหรับพระอาทิตย์)

บวรบาท – เขมรเขียน “บวรบาท” อ่านว่า
“บวนบาท” = สืบบาท

ปะ – ขอมเขียนตามอย่างไทยโบราณที่ใช้ ว
แทน พ คือ พระเป็น “วะระ” เขมรเขียน
“พระ” อ่านว่า “เปรียะส” = พระ

ประเสริฐ – เขมรเขียน “ประเสริ” อ่านว่า
“ปรอเซอร์” = ประเสริฐ

ณปะโรง – เขมรเขียน “นาพระโรง” อ่านว่า
“เนี่ยเปรียะสโรง” = ในพระโรง

กัลลังก์ – เขมรเขียน “กัลลังก์” อ่านว่า
“ก้อม-ลงเวียง” แปลว่า ไนวัง, ก้อม-ลง
= ที่, ใน

มยดบ – เขมรใช้ “ฎบ” อ่านว่า “ด็อบ”
แปลว่าสืบ, สำหรับคำว่า “มย หรือ มวย”
นี้แปลว่าหนึ่งอยู่หน้าคำว่า “ด็อบ” นั้น เขมร
ไม่ใช้ เหตุไรขอมจึงนิยมใช้จำนวนสืบว่า
“มวย ด็อบ” คือเท่ากับหนึ่งสืบ หรือ สืบ
๑ ครั้ง ในคำไทย ขอนี้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าขอม-
คงจะนิยมใช้ตามแบบภาษาพม่าดังนี้ คือ
หนึ่งพม่าว่า ตจ (tit) สองพม่าว่า หุญจ (hmit)
สามพม่าว่า สู่:(thohm:) และสืบพม่าว่า
ตลย (ta seh) เท่ากับสืบ ๑ ครั้ง หนึ่งร้อย
พม่าว่า ตรา (ta yā) เท่ากับร้อย ๑ ครั้ง หนึ่ง
พันพม่าว่า ตโง (ta thauny) เท่ากับพัน
๑ ครั้ง คำว่า “ta” ในที่นี้เข้าใจว่าจะกร่อน
มาจากคำว่า “tit” ที่แปลว่า “หนึ่ง” ซึ่ง
ตรงกับคำขอมที่ไม่กร่อนว่า “มวย” เช่น
“มวย ด็อบ” = หนึ่งสืบ หรือ สืบ ๑ ครั้ง
ส่วนคำพม่าที่ไม่กร่อนนั้น เช่น ยี่สิบ พม่าว่า
หุญจย (hmit seh) เท่ากับสืบ ๒ ครั้ง สามสิบ
พม่าว่า (thohm : seh) เท่ากับสืบ ๓ ครั้ง

เหมือนในคำไทย ส่วนคำพม่าที่ไม่กร่อนนั้น
เช่น ยี่สิบ

จุนเทา – เขมรเขียน “จุนเทา” อ่านว่า “โจล-
โต้ว” แปลว่า เข้าไป, โจล = เข้า, โต้ว = ไป
จำเริญ – เขมรเขียน “จ้เร็น” อ่านว่า “จ้อม-
เร็น” = จำเริญ

ละ – เขมรเขียน “ละ” อ่านว่า “ละส” =
กรัน หรือ ลู

ถบวงศุก – ถบวง เขมรเขียน “ตบุร” อ่านว่า
“โตบุร” – แปลว่า ห้ว หรือ ทิศใต้ เช่นใน
ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า “เบื้อง
ห้วนอน” = ทางทิศใต้ และแปลว่า พลอย
(นาม) หน้า (หมอน) ห้ว (แหวน) ก็มี
หมายเหตุ คำว่า “ถบวง” ของขอมกับคำว่า
“ทบวง” ของไทยก็น่าจะเป็นคำเดียวกัน

ศุก – เขมรปัจจุบันเขียน “สุรูก” อ่านว่า
“ซุรูก” แปลว่า บ้าน หรือ เมือง เช่นไม้สี่ศุก
เขมรเรียกว่า “ฤสสี่ สุรูก” (ริสสี่เซีย ซุรูก)
แปลว่าไม้ไผ่บ้าน, ริสสี่เซีย = ไม้ไผ่, ซุรูก =
บ้าน (แต่คำว่า “ซุรูก” ในเวลานี้เขมรใช้
เป็นอำเภอ)

สวม – เขมรเขียน “สูม” อ่านว่า “โซม”
แปลว่าขอ ไทยใช้ “สรวม” เช่น สรวมชีพ
= ขอชีวิต

ทณ – เขมรเขียน “ทาน” อ่านว่า “เตียน”
= ทาน

ห – เป็นคำไทย ใช้แทนคำว่าให้, เขมรใช้
“โอย” อ่านว่า “โอย หรือ ออย” = ให้

ดบทท – เขมรเขียน “ฎบิต” อ่านว่า “เคบิต”
= เหตุ, เพราะ (ด้วย)

โมก – เขมรเขียน “มก” อ่านว่า “ม็อก”
= มา, ในพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลับนา
แปลว่า ไว้ ก็มี

อำพี-เขมรเขียน “อพี” อ่านว่า “อ้อมปี”
=แต่, จาก, แต่ในพระตำราบรมราชูทิศเพื่อ
กลัปนา แปลว่า “แต่ก่อน”

สัมทบ- เป็นคำไทย = สมทบ คือ รวมเข้า
ด้วย, คำนี้ขอมแปลจากฉบับไทยว่า “สำหรับ”
เขมรใช้ “สำรบ” อ่านว่า “ซอมรับ” แปลว่า
“สำหรับ”

ณ หรือ ณา- เขมรเขียน “นา” อ่านว่า “เนี้ย”
= ใน หรือ ณ

เกลิง- คำว่า “เกลิง” ที่แปลว่า “ขึ้น” เขมร
ใช้ “เพ็ง” อ่านว่า “เลิง” = ขึ้น เช่น “เพ็ง-
สัก” อ่านว่า “เลิงสัก” = เกลิงสก

ทำรุด- เขมรเขียน “ทำรุด” อ่านว่า “ตุมรุด”
= ชำรุด

เถว- ขอมเขียน “เถว” เขมรเขียน “เรว”
อ่านว่า “เรว” แปลว่า ทำ

บุณ หรือ บุน- เขมรเขียน “บุณ” อ่านว่า
“โบระณะ” บุณ

ถมีโสณ- ถมี เขมรเขียน “ถมี” อ่านว่า
“เทมี” แปลว่า ใหม่, โสณ เขมรเขียน
“สุนง” อ่านว่า “ซุนอง” = สนง เช่น
ราชาศัพท์เขมรว่า สุนงพระเนตร (ซุนอง
เปรียะสเนตร) และคำว่า สุนง (ซุนอง)
ของเขมรนี้เขมรแผลงมาจากคำเดิมว่า “สง”
อ่านว่า “ซอง” แปลว่า ไซ้ (หน้), ตอบ-
แทน เช่น สงบับ (ซองบ้อมโน้ด) = ไซ้หน้,
แล้วแผลงเป็น “สุนง” (ซุนอง) โดยเติม
“น” ประสมเข้ากับสระ หรือ ตัวสะกดของ
คำเดิม

เท็บ- เขมรเขียน “เท็บ” อ่านว่า “เด็บ”
แปลว่า จึง

ติทูลจำ- เป็นสำนวนขอม ติ = แต่, ทูลจำ =
ผู้เฝ้าทูล คำนี้เขมรไม่มี

อ้าน- เป็นคำไทย = อ้น, เขมรใช้ “ฎี” (ดอ)
หรือ “แฏล” (แดล)

เทามาณเสร็จ- เทา เขมรเขียน “เท่า” อ่านว่า
“ไต้ว” แปลว่า ไป แต่ในที่นี้ใช้ในความว่า
“ไป หรือ บ่”, มาณ เขมรเขียน “มาน”
อ่านว่า “เมียน” แปลว่า “มี” แต่ในที่นี้ใช้
ในความว่า “มี” เสรจ เขมรเขียน “เสร็จ”
อ่านว่า “ซุรัจ” แปลว่า เสร็จ หรือ แล้ว
เพราะฉะนั้น “เทามาณเสร็จ” จึงแปลว่า
“บมิเสร็จ” เขมรใช้ “มินเสร็จ” (มินซุรัจ)
= ไม่เสร็จ, หรือ ใช้ว่า “พุ่เสร็จ” (ปุ้ม ซุรัจ)
= ไม่เสร็จ ก็ได้

เนาะ- เขมรเขียน “เนาะ” อ่านว่า “นุะส”
แปลว่า นั้น ในกาพย์กลอนใช้ “เณาะ”
อ่านว่า “เนาะส” ก็มี เช่น ภูงเณาะ (ดอง
เนาะ หรือ ดองเนาะส) = ครานั้น, กาลนั้น,
ดอง = หน, ครั้ง, ครา, เนาะ = นั้น

จวน- เขมรเขียน “เจวญ” อ่านว่า “เจ็ญ”
แปลว่า ออก

เบ็ก- เขมรเขียน “เบ็ก” อ่านว่า “เบ็ก”
แปลว่า เปิด หรือ เบิก คำนี้ขอมเขียน “เบก”
เช่น ขี้ข้างเบกพล = ขี้ข้างเบ็กพล คือ ขี้ข้าง
บุกพล (ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑)

สิลบาญ = ศีลบาล

โปรด- เขมรเขียน “โปรส” อ่านว่า “โปร๊ะส”
= โปรด

อนัก- เขมรเขียน “อนก” อ่านว่า “เน็ยก”
แปลว่า ผู้, คน, ท่าน, ชาว, นัก อนึ่งคำว่า “คน”
ถ้าเป็นลักษณนามเขมรเขียน “นาก”

อ่านว่า “เนี้ยก” เหมือนกัน เช่น มวยนาก์
(มวยเนี้ยก) = หนึ่งคน หรือคนหนึ่ง
ตัดพรวด-เขมรเขียน “ตัดพรวด” อ่านว่า
“ซัดเปรียด” = ซัดพรวด

เทาเนา-เทา เขมรเขียน “เทา” อ่านว่า
“ไต้ว” = ไป, เนา-เขมรเขียน “เนา”
อ่านว่า “โน้ว” = อยู่ หรือ ยัง

มุนนาย-เป็นคำไทย = มุลนาย

หัวปาก-เป็นคำไทย = หัวร้อย

หัวสิบ-เป็นคำไทย

บรรณัก-เป็นคำไทย = บ่อนพำนัค หรือ
ที่พะพิง (อินโด)

ค หรือ ต-ขอมอ่านว่า “คอ” เป็นบุรพบท
= แก่, เขมรใช้ “ค้อด” เขียน “กุด” = แก่
ถ้าเป็นกริยาแปลว่า ถึง

โยก-เขมรเขียน “ยอก” อ่านว่า “โย๊ก” = เอา
จง-เป็นสำนวนไทย ตรงกับเขมรว่า “จอร”
(โจร์) = จง, แต่คำนี้เขมรอาจใช้ว่า “โอย”
(โอย หรือ ออย) ที่แปลว่า “ให้แทนก็ได้”
ถวาย-เขมรเขียน “ถวาย” อ่านว่า “ทวาย”
= ถวาย

อมย-ขอมเขียนคำไทย คือ อ = อะ, มย
(มวย) = หนึ่ง, เป็นอนึ่ง, เขมรใช้ “มุยาง-
เทียด” อ่านว่า “มุยางเตียด” (บนตัว “ย”
เขมรใช้เครื่องหมายพันหนุซึ่งเขาเรียกว่า
“มุสิกทันต์” อย่างนี้ “” เพื่อบังคับเสียง
“ย” เขมรซึ่งเขาอ่านว่า “โย” ให้เป็น “ย”
อย่างไทย)

ถือ-เป็นคำไทย, เขมรใช้ “กาน” อ่านว่า
“กัน” = ถือ

กำนัน-เขมรเขียน “กณัน” อ่านว่า

“ก้อมนัน” = กำนัน

ถาจเล็ก-ถา เขมรเขียน “ถา” อ่านว่า “ทา”
= ว่า, จ-เป็นคำไทย = จะ, เขมรใช้ “นึ่ง”
อ่านว่า “นึ่ง” = จะ เพราะฉะนั้น “ถาจเล็ก”
จึงแปลว่า ว่าจะเล็ก (ว่าจะยอก)

มาณห-มาณ-เขมรเขียน “มาน” อ่านว่า
“เมียน” แปลว่า มี แต่ในที่นี้ใช้คำว่า “มิ”
ห-เป็นคำไทย ใช้แทนคำว่า ให้, มาณห =
มิให้, เขมรใช้ “มินโอย” (มินโอย หรือ
มินออย) = ไม่ให้

เถวี่มาณราย-เถวี่ ขอมเขียน “เถว”
เขมรเขียน “เซวี่” อ่านว่า “เซวอ” เป็น
กริยาแปลว่า ทำ, ส่วนคำว่า “มาณราย”
ฉบับขอมก็ใช้ทับศัพท์อย่างฉบับไทยว่า
“มาณราย” เป็น “ทำ + มาณราย” จึงไม่
ทราบว่าเป็น (ซึ่ง) อะไร เพราะแปลคำว่า
“มาณราย” ไม่ออก ขอให้ท่านผู้รู้ช่วยกัน
พิจารณาต่อไป สำหรับข้าพเจ้ามีความเห็นว่า
คำว่า “ทำมาณราย” น่าจะเพี้ยนมาจากภาษา
บาลีว่า “ธมฺมนฺตราย” (คือ ธมฺม + อนุต-
ตราย) แปลว่า “อันตรรายต่อธรรม หรือ
อุปสรรคต่อธรรม คือ กีดขวางต่อการกุศล”
มาเป็น “ทำมาณราย” เช่น “มิให้ทำมาณ-
ราย, อย่าให้เป็นทำมาณราย, และพระศาสนา
นั้นเป็นทำมาณราย, มิให้เป็นทำมาณราย, ใน
อารามซึ่งอันตรธานทำมาณราย, อย่าให้เศร้า
หมองอันตรธานทำมาณราย”

บาน-เขมรเขียน “บาน” อ่านว่า “บาน”
= ได้

เอง-เขมรเขียน “เอง” อ่านว่า “แอง”
= เอง

ชา-เขมรเขียน “ชา” อ่านว่า “เจีย” แปลว่า
เป็น, ดี, หายจากไข้

ทือ-เป็นคำไทย = ที่, เขมรใช้ “ที่” อ่านว่า
“ตี้” = ที่

ทางเพียร-เขมรเขียน “ทางพีร” อ่านว่า
“เตียงปี้ร” = ทั้งสอง คำว่า “สอง” ขอม
เขียน “พฺยร” = “เพียร” = สอง, แต่เขมรใช้
“พีร” อ่านว่า “ปี้ร”

โมบ-เป็นคำไทย = มอบ, เขมรใช้ “ปรุกล”
อ่านว่า “ปรอ-ก๊วล” = มอบ

คกัณมว-เขมรเขียน “กุกุมว” อ่านว่า
“คอ กุมว” = ผู้หลาน, คอ = ผู้ กุมว =
= หลาน คือหลานของลุงบ้าน้าอา, ถ้าเป็น
หลานของป้าตาชายหรือทวด เขมรเรียกว่า
“เจา” เขียน “เจา” อ่านว่า “เจา”

เทา-เขมรเขียน “เทา” อ่านว่า “โต้ว”
แปลว่าไป

กูปี้หา-กูปี้ เขมรเขียน “กูปี้” อ่านว่า
“กมเบีย” = อยู่, ห-เป็นคำไทยใช้แทน
คำว่าให้, เขมรใช้ “โอย” อ่านว่า “โอย หรือ
ออย” = ให้ ชา-เขมรเขียน “ชา” อ่านว่า
“เจีย” = เป็น, ดี, หายจากไข้ “กูปี้หา”
= อยู่ให้เป็น

หาม-ห เป็นคำไทย = ให้, หาม- เขมร-
เขียน “หาม” อ่านว่า “ฮาม” = ห้าม, หาม
= ให้ห้าม

สมรส-เป็นคำไทย คือการแต่งงาน ดูความ
พิสดารเกี่ยวกับการแต่งงานซึ่งใช้คำว่า
“สำเร็จ” ในหน้า ๓๘-๓๙-๔๐-๔๑

มหาดอาสา-คือคำว่า “มหาด” ได้แก่นักใช้
สำหรับเลี้ยงช้างม้าโคกระบือของเจ้านาย,

มหาดอาสา ในที่นี้จะหมายเอาคนรับอาสา
สมัครเป็นคนใช้ในวัด

ขุด-เขมรเขียน “ขุด” อ่านว่า “กุด”
แปลว่าเบี่ยง ได้แก่เบี่ยงในคำไทยที่ในสมัย
โบราณใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับซื้อขายสิ่งของ

พล-เขมรเขียน “พล” อ่านว่า “ป็อล”
(๑) แปลว่า “พล” ทั่วไปเหมือนไทย (๒)
เขมรเขียนว่า “พลพระ” (ป็อลเปรียะส) =
= พลพระ หมายเอาพลสำหรับวัด

อากร-เขมรเขียน “อากร” อ่านว่า “อา-
กอร์” แปลว่า ค่าธรรมเนียมที่รัฐบาลเรียก-
เก็บแก่สิ่งที่เกิดจากรัฐชาติ หรือ สิ่งที่ทำขึ้น
เพื่อการค้า

นา-คำว่า “นา” ฉบับขอมไม่มี มีแต่ใน
ฉบับไทย และถ้าจะแปลเป็นภาษาเขมร
ก็ต้องแปลว่า “แสร์” อ่านว่า “แซร์” = นา
ภัก-ขอมเขียนเลียนจากฉบับไทยว่า
“พนัด” และคำว่า “พนัด” ที่ใช้ “ด” สะกด
ก็ไม่ปรากฏในภาษาไทย นอกจากจะมีใน
ภาษาสันสกฤตว่า “วนสฺปติ” ที่แปลว่า
“ต้นไม้ทั่วไป หรือต้นไม้, ต้นไทร, ต้น
มะเดื่อ” เท่านั้น แล้วไทยใช้เป็น “พนัส”
สำหรับคำว่า “พนัส” ในที่นี้จะหมายเอา
ป่า เช่นป่าหมาก, ป่าพลู, ป่าม่วง ในศิลาจารึก
สุโขทัยหลักที่ ๑ และหมายเอาป่าไม้ที่เป็น
ทรัพยากรทั่วไปด้วย

ทือญ (มิ) ปะกาลปาณา- ถ้าจะเขียนเป็น
เขมร ต้องเขียนว่า “ทือญมิ-พระกัลปนา”
อ่านว่า “ตือญมี-เปรียะสัถ์กัลปนา” = ทือญ
พระกัลปนา หมายความว่าที่ดินซึ่งเจ้าของ
อุทิศผลประโยชน์ให้แก่วัด

ทุก-ขอมเขียนเลียนฉบับไทย ถ้าจะเขียนเป็นเขมร ต้องเขียนว่า “สพฺพ” อ่านว่า “ซ็อบ” = ทุก (สรรพ)

ปรเพณี-เขมรเขียน “ปรฺไพณฺ” อ่านว่า “ปรฺอฺยณฺ” = ประเพณี คือขนบธรรมเนียม
เดิมอารามโพง-เขมรเขียน “เฎ็มอารามผง”
อ่านว่า “เดิมอารามพอง” = เดิมอาราม
ทั้งปวง หมายถึงที่มีประจำไว้ในอาราม
ทุก ๆ สิ่ง

(ในตอนนี้พอจะสรุปความตามที่เข้าใจ
ได้แล้วว่า (๑) ห้ามสมรส ไม่ให้กรรมการ
ตัดสินเรื่องราวเกี่ยวกับการสมรส นอกเหนือ
ไปจากกติกาของวัด ดูกติกาในหน้า ๑๓-
๑๔ ประกอบ (๒) เบี้ย คือช่วยสาอากร
นั้น ห้ามไม่ให้กรรมการเก็บจากคนเหล่านี้ คือ
มหาตมาสา พล (คือพลสำหรับวัด หรือ
เชิงกู่) และห้ามไม่ให้กรรมการเก็บอากร
จากสิ่งที่เป็นของวัดเหล่านี้ คือ นา พล พนัส
ที่ภูมิตาน พระกัลปนา และ เดิมอาราม
ทั้งปวง)

เจ้า-เป็นคำไทย, เขมรใช้ “มฺจาตฺ” อ่านว่า
“มฺจิสฺ” = เจ้า

โดย-เขมรเขียน “โญย” อ่านว่า “โดย หรือ
ดอย” = โดย

จนำกรณักสัตรเอกศก-เขมรเขียน “จนำ-
กรณกฺสตรเอกสັก” อ่านว่า “จนำกรฺเญ็ก
กสฺตรฺเอกกสฺก” แปลว่า ปีกุณนักษัตร
เอกศก, คำว่า ปีกุณนักษัตรเอกศก ในที่
นี้ได้แก่ พ.ศ. ๒๒๕๑

มาณฝ้าง-มาณ เขมรเขียน “มาน” อ่านว่า
“เมียน” แปลว่า มี แต่ในที่นี้ใช้ในความว่า

มิ, ฝ้าง เป็นคำไทย = ฟัง, มาณฝ้าง = มิฟัง.

เขมรใช้ “มินฺสฺดาบ” อ่านว่า “มิน สฺดັบ”

มินไม่, สฺดັบ = ฟัง, มินฺสฺดັบบ = ไม่ฟัง

ปรัก-เขมรเขียน “ปรัก” อ่านว่า “ปรัก”
= เงิน

สว-เขมรเขียน “สว” อ่านว่า “ชว”
= ส่วย

ขุดเลียง-เขมรเขียน “ขุดเลียง” อ่านว่า
“ควัดเลียง” = เบี้ยเลียง

ขุดไร-เขมรเขียน “ขุดไร” อ่านว่า
“ควัดไร” = เบี้ยไร หมายถึงช่วยสาอากร

อเลื่อ-เขมรใช้ “เล็” เฉย ๆ อ่านว่า “เลอ”
= เหนือ, ส่วนคำว่า “อิ + เลื่อนั้น” ถ้าจะใช้
ก็ต้องใช้ “เอเล็” อ่านว่า “เอเลอ” ใช้ใน
ความว่า “เหนือ” เหมือนกัน (แ = ที่,
ส่วน, ฝ่าย)

จนำโวทโทศก = ปั่วอกโทศก แต่ในที่นี้ควร
ถือเอาฉบับไทยเป็นเกณฑ์ว่า “ปิจอโทศก”
ได้แก่ พ.ศ. ๒๒๖๒

อิด-เขมรเขียน “อิฐ” อ่านว่า “เอ็ด” = อิฐ

ปุร-ปฺน, ขอมเขียนตามคำไทย, เขมรใช้
“กัมโบร” อ่านว่า “ก้อมโบร หรือ ก้อม-บอร์”
= ปูน

เชื่อ-เขมรเขียน “เฉ็” อ่านว่า “เฉอ”
แปลว่าไม้ หรือ ต้นไม้ ตรงกับแบบเรียนเร็ว
ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา
วชิรญาณวโรรส เรียกตัวอักษร “ณ” ว่า “ณ เฉอ”
ซึ่งแปลว่า ต้นไม้ หรือ ไม้

จาก-เขมรเขียน “จาก” อ่านว่า “จาก”
= จาก (นาม)

เจ้ากู-เป็นคำไทย, คำนี้ขอมเคยใช้ “กมฺร-

เตงอญ” กมฺรเตง = เจ้า หรือ ผู้ที่ควรเคารพ
นับถือ, “อญ” อ่านว่า “อัญ” = ญ, อนึ่ง
คำว่า “เจ้าญ” ในพจนานุกรมฉบับราช-
บัณฑิตยสถาน แปลว่า “ท่าน” (สำหรับ
เรียกพระที่เคารพนับถือ) แต่คำว่า “เจ้าญ-
สงฆ์” ในพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกัลปนา
นี้ถ้าจะแปลเป็นเขมร ต้องแปลว่า “กุ่ม-
แดงสงฆ์” อ่านว่า “กุ่ม- มะแดง ซ็อง”
กุ่ม = มะแดง = ท่าน หรือ เจ้าญ, ซ็อง = สงฆ์,
เพราะฉะนั้น “กุ่มแดงสงฆ์” จึงแปลว่า
“พระสงฆ์ที่เคารพนับถือ” = เจ้าญสงฆ์
สบอเลอ-เขมรใช้ “สพฺพ อนุเล” อ่านว่า
ซ็อม อ็อนเลอ” แปลว่า ทุกแห่งหน, ซ็อม
= สรรพ (ทุก) อ็อนเลอ = แห่งหน
หลง- ห เป็นคำไทยใช้แทนคำให้
กง- เขมรเขียน “กง” อ่านว่า “ก๊วง” = กง
ทرائب- เขมรเขียน “ทฺรพฺย” อ่านว่า
“เตฺร็อบ” = ทرائب
กรรยา-เขมรเขียน “กฺรยา” อ่านว่า “กฺรือยา”
= กระยา หรือ โกชนาหาร (สำหรับพูดกับ
เจ้านาย)
ปรณินัด-เขมรเขียน “ปรณินัดน์” อ่านว่า
ปรอณะบัด) = ปรณินัด
บํเพญ-เขมรเขียน “บํเพญ” อ่านว่า
“บ็อมเป็ญ” = บํเพญ
(๑)
ตราบเทา-ตราบเทา = ตราบเทาในคำไทย
แต่เขมรใช้ “ฎฺราบฏล” อ่านว่า “ดอ-ราบ-
ด็อล” ดอ-ราบ = ตราบ, ด็อล = ถึง ไทยใช้
ดล

บานทูลดิ-บานทูล เขมรเขียน “บนทูล”
อ่านว่า “บ็อนตุล” = บัณฑูร, ดิ เขมรใช้
“ฏล” อ่านว่า “ด็อล” เป็นบุรพบท แปลว่า
แก่ หรือ แด่
โองการ-เขมรเขียน “โองการ” อ่านว่า
“โองการ” = โองการ
ค่านับ-เขมรเขียน “ค่านับ” อ่านว่า “กม-
เนอบ” = ค่านับ
เปรือ-เขมรเขียน “เปรี่” อ่านว่า “เปรอ”
= ใช้
อบพย หรือ อพพ-ตรงกับภาษาบาลี
-สันสกฤตว่า “อวยว” ที่แปลว่า “แขนขา,
ภาค, ส่วน” แต่ในที่นี้จะหมายถึง “ตัว”
คือ ตัวทวดปู่ย่าตายายบิดามารดาสูงบ้าน้ำือ
ซึ่งมีความเกี่ยวข้องอยู่ในครอบครัวนั้น ๆ
กฺณ-เขมรเขียน “กฺณ” อ่านว่า “โกน” = ลูก
(๒)
ดกัณ- คำนี้ขอมแปลจากฉบับไทยว่า
“หลาน” ดูคำว่า “ดกัณมว” ในคำอธิบาย
ประจำหน้า ๑๒ ประกอบ
คานา-เป็นคำไทย = ค่านา, เขมรใช้ “ไถล-
แสร์” อ่านว่า “ไทฺลแซร์” ไทฺลละ คำ, แซร์
= นา
เซ้งบานทะ-เซ้ง เขมรอ่านว่า “เจิง” แปลว่า
ตื่น, เซ้ง โดยปริยายแปลว่า “ฝ่าย หรือ ทาง”
เช่น “ทาหานเซ้งโคก” (เตี้ยเขียนเจิงโก๊ก)
= ทหาฝ่ายบก หรือ เกี่ยวกับทางบก เตี้ย
เขียน (กริยา) = กล้า, วิเศษณ์ = ชั่งกล้า, นาม
= ผู้กล้า หมายถึงเอาทหาร, เจิง = ฝ่าย หรือ ทาง,
โก๊ก = บก

(๑) เทา เป็นคำขอม แปลว่าถึง ไทยใช้คำว่า เท่า บ้าง ท้าว บ้าง

(๒) คำขอมว่า ด = ผู้กัณมว = หลาน

บานทะ-เขมรเขียน “มุทะ” อ่านว่า “มุติยะส” แปลว่า เรือน, เชิงบานทะ = ฝ้าย เรือน หรือ ทางเรือน

เชิงทวก-คำว่า “ทวก” เขมรเขียน “ทูก” อ่านว่า “ตุ๊ก” แปลว่า เรือ เช่น “แอมร อุ ทูก” (แอมร อม ตุ๊ก) = เขมรพายเรือ, แอมร = เขมร, อม = พาย, ตุ๊ก = เรือ (ชื่อ-เพลง) เชิงทวก = ฝ้ายเรือ หรือ เกี่ยวกับทางเรือ เขมรนิยมใช้ว่า “ทาทานเชิงทัก” (เตียเฮียนเจิงตัก) = ทหารฝ้ายน้ำ หรือ เกี่ยวกับทางน้ำ, เตียเฮียน = ทหาร, เจิงตัก = ฝ้าย-น้ำ หรือ ทางน้ำ

รางอิธธ-เป็นคำไทย = รางถิ่นฐาน คือ สร้างถิ่นฐาน, ราง = สร้าง, เขมรใช้ “กภูมิ” (กอภูมิ) กอ = ก่อ หรือ ตั้ง, ภูมิ = ภูมิลำเนา

บาด-เป็นคำไทย = บ้าน, เขมรใช้ “ภูมิ” อ่านว่า “ภูมิ”

ถือ-เป็นคำไทย = ที่, เขมรใช้ “แฏล” อ่านว่า “แดล”

จันน-คำนี้ขยมาจก จัน แปลว่าให้

คัรตสผด-คัรตส เขมรเขียน “ภูรัส” อ่านว่า “ค้อมระส” คัรตส, ผด่า เขมรเขียน “ผด่า” อ่านว่า “ผด่า” = ตั้ง

ตรา-เขมรเขียน “ตรา” อ่านว่า “ตรา” = ตรา

ไอแพน-ไอ เขมรเขียน “ไอ” อ่านว่า “ไอ” = ต่อ, แพน เขมรเขียน “แฏน” อ่านว่า “เก๊น” = ตา, แต่ในที่นี้ต้องแปลว่า “หน้า” ตามตำนานขอม, เพราะฉะนั้น ไอแพน จึงแปลว่า “ต่อหน้า” ตามความนิยม

เจริน-คำนี้ไม่มีในฉบับไทย แต่ถ้าจะเทียบ กับคำเขมรก็ได้ ความดังนี้ คือ เจริน เขมร “เจริน” อ่านว่า “เจริน” แปลว่า มาก

กุ่มแดง-คำนี้ขอมเขียนเพี้ยนจากกุ่มแดง ไทยพูดเพี้ยนมาเป็นกรมแดง ภาษาเขมรไม่มี คำนี้

อนักมุข-เขมรเขียน “อนักมุข” อ่านว่า “เนี้ยกมุข” = นักมุข หรือ มุขมนตรี ได้แก่ ผู้เป็นประธานของมนตรีทั้งหลาย

โพง-เขมรเขียน “ผง” อ่านว่า “พอง” แปลว่า ทั้งปวง, ทั้งหลาย

เนาคาลจำบ่าเรอ-เนา เขมรเขียน “เนา”

อ่านว่า “โน้ว” = อยู่, คาล เขมรเขียน “คาล”

อ่านว่า “เกอล” = ฝ้าย, จำ เขมรเขียน “จำ”

อ่านว่า “จำ” = คอย หรือ ฝ้าย, บ่าเรอ เขมร

เขียน “บรี” อ่านว่า “บ้อมเรอ” = บ่าเรอ

หรือ รับใช้, เพราะฉะนั้น คำว่า “เนาคาลจำ

บ่าเรอ” จึงแปลว่า “อยู่ฝ้ายคอยรับใช้” เท่าที่

ขอมแปลมานี้ก็ยังไม่ตรงตามฉบับไทย เพราะ

ฉบับไทยว่า “นั่งในวันเดียวกันนั้น” = “นั่ง

ในวันเดียวกันนั้น” คำนี้ถ้าจะแปลเป็นภาษา

เขมรต้องใช้ว่า “องกุย กุณง มวย โถง เนาะ”

อ่านว่า “อ้องกุย กุณง มวย โทง นุส” =

นั่งในวันเดียวกันนั้น, อ้องกุย = นั่ง กุณง = ใน,

มวยโทง = วันเดียว, นุส = นั้น

อานเลือนะบ๊ณสม-เขมรเขียน “อนุเล

เนาะ บนุส” อ่านว่า อือนเลอ นุส บือน

ซ็อม” แปลว่า (ใน) ที่นั้นพร้อมกัน, อือน-

เลอ = อเลอ, ที่, แห่งหน, นุส = นั้น, บือน-

ซ็อม = ประสม หรือ รวมกัน (ฉบับไทยไม่มี)

(๑) คำขอมว่า ไอ = ต่อ, เลพาะ แพน = หน้า

มาณบางคามม = มาณบางคาบบ เขมรเขียน
“มานบงคาบ” อ่านว่า “เมียนบ้องเกอบ”
= มีบังคับ

ปรแดง-ฉบับไทยเขียน “กรมแดง” เป็น
ตำแหน่งโบราณ ภาษาเขมรไม่มีคำนี้

กูร-เขมรเขียน “กูณ” อ่านว่า “โกน” = ลูก
จางหวัด-คือ จังหวัด คำนี้เขมรใช้ “แฆตุร”
อ่านว่า “แคาด” = เขต แต่เขมรหมายเอา
“จังหวัด”

ภวก-เขมรเขียน “พวก” อ่านว่า “ปวก”
= พวก

ฉนำไวทโทศ-ดูคำอธิบายประจำ หน้า ๔๖
โทงท้อ-เป็นคำไทย = ท้องที่ เขมรเขียน
“ภูบ่น” อ่านว่า “ด้อมบือน” = ตำบล

ถาบางคาบ-เขมรเขียน “ถาบกาบ” อ่านว่า
“ทา บ้องเกอบ” = ว่าบังคับ, ทา = ว่า, บ้อง-
เกอบ = บังคับ

กิจกทงความแพ่งอาชญา = “กิจกระทงความ
แพ่งอาชญา” ความตอนนั้นขอมใช้คำไทย จึง
ไม่มีการแปล

ธรรมมาอาชกร = ธรรมาชิกรณ คือ “คดี”
แต่คำว่า “ธมฺมาชิกรณ” (ภาษาบาลี) หรือ
“ธรมฺมาชิกรณ” (ภาษาสันสกฤต) แปลว่า
ศาลยุติธรรม

เลนทุบาท-เป็นภาษาบาลี คือ เลณฺฑุ = ก้อน-
ดิน + ปาต = ตก ถือเอาความว่า “ระยะ
ชั่วกว้างก้อนดินตก”

กัณเอง-เป็นคำไทย = กันเอง

อนักทาน-ขอมเขียนเพี้ยนจากคำ “อันตร-
ธาน” เขมรเขียน “อนฺตรธาน” อ่านว่า
“อ้อน-ดอร์-เรียน” = อันตรธาน

ประ-ขอมเขียนเกิน

เนาถบวง-เนา เขมรอ่านว่า “โน้ว” = อยู่,
ถบวง เขมรใช้ “ตฺบวง” อ่านว่า “โตบง”
= ห้ว, โน้วโตบง = อยู่ห้ว, แต่เขมรใช้ “เล็ต-
บวง” อ่านว่า “เลอโตบง” = เหนือห้ว

ดลต-เขมรเขียน “ดูลฺต” อ่านว่า “ด้อล-
ดอ” = ถึง ณ

บี่เกิดแขพาททบท-บี่เกิด เขมรเขียน ‘เบีย
เกิด’ = ขึ้นสามคำ, แขวงพาททบท เขมรเขียน
“แขภทบท” อ่านว่า “แคะเกอดเตรียะบด”
= เดือนสิบ

เสมียร์-เขมรเขียนอย่างไทยเป็น “เสมียน”
อ่านว่า “เซมียน”

บวรอนัก-เขมรเขียน “บวณนาก” อ่านว่า
“บวณเนยง” = สักคน

ณากุง-เขมรเขียน “นากรุง” อ่านว่า “เนย
รุง” = ในรุง

เหา-เขมรเขียน “เหา” อ่านว่า “เฮา”
แปลว่าเรียก

ปลัด = ปลัด คำนี้ไม่ปรากฏในภาษาเขมร
แต่ปรากฏอยู่ในภาษาขอมสมัยกรุงศรีอยุธยา
เขียนว่า “บนฺลต” (บ็อนละต) เป็นคำนาม
แปลว่า การพลัด หรือ การเปลี่ยน และใช้
แทนคำไทยว่า “ปลัด” ซึ่งในเอกสารฉบับนี้
เขียนว่า “บหลัด” อีกด้วย อนึ่งคำว่า “บน-
ลต” ที่ขอมใช้นี้ เข้าใจว่าจะแผลงมาจากคำ
กริยาว่า “ผฺลต” (พฺลต) ซึ่งแปลว่า
“พลัด” ใกล้กับคำอธิบายในพจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถานว่า “ปลัด” ที่แปลว่า
“ผู้พลัด”

โกตติ-เขมรเขียน “โกฏฐ” อ่านว่า “โกด”
= โกศ

พรธิ = พฤทธิ ภาษาสันสกฤตแปลว่า มั่งคั่ง,
พฤติ ก็ใช้

ลำเลว-ลำ ภาษาไทยฝ่ายเหนือแปลว่า ดูแล
รักษา, เลว ภาษาไทยฝ่ายเหนือแปลว่า พล
เม-เขมรเขียน “แม” (ตัว ม มีเครื่องหมาย
พื้นหนู “”” อยู่ข้างบน) อ่านว่า แม = แม่
กวยคบบวร-เขมรใช้ “ไมกบบวน” (มุกัย-
บวน) = ยี่สิบสี่ ส่วนฉบับไทยว่า “สิบสี่”
= สิบสี่นั้น เขมรว่า “ญูปบวน” = สิบสี่

ห้วงงาน-ฉบับขอมใช้คำไทย, เขมรใช้
“เมการ” (เมการ) = แม่การหรือแม่งาน
เหมาะ-มอญใช้ “ขมุ” อ่านว่า “เขียะมุ”
= ช้อ, ขอมใช้ “ซุมห” หรือ ซุมะ เขมรใช้
“ญะมาะ” อ่านว่า “ญัมวะส” = ช้อ

ภยเพียรคบ-เขมรใช้ “หาสิบ” อย่างไทย
อ่านว่า “ฮาเซิบ” = ๕๐

ปราเพียร-เขมรใช้ “ปฺราฟิร” อ่านว่า
“ปฺราปฺลิด” = ๓

โทน-เป็นคำไทย = ท่อน เขมรใช้ “ขุทร”
อ่านว่า “ขุติง” = กระทง

จน-เป็นคำไทย เขมรใช้ “ญฺราบญฺล” อ่านว่า
“ดอราบด็อล” = ตราบ + ดล คือ จน หรือ
จนถึง

ทิก-เขมรอ่านว่า “ตีก” แปลว่า น้ำ

แลนเทา-แลน เป็นคำไทย = แล่น เทา
เป็นคำขอม แปลว่าไป เขมรอ่านว่า “โต้ว”
= ไป, แลนเทา เขมรใช้ “รฺหุดเทา” อ่านว่า
“โรโฮดโต้ว” = ตลอดไป

ทาดรี-ทา เป็นคำไทย = ทำ, ดรี ขอม-เขมร
พูดว่าดารีตรงกัน = ช้าง, เขมรใช้ “กัมพฺงฺญี”
(ก้อมป้อม ด้อมเรี่ย) ด้อมป้อม = ทำ ด้อม-

เรี่ย = ช้าง

โคลง-เป็นคำไทย = คลอง (มอญเขียน
”คฺลึง” อ่านว่า “โกฺลึง” แปลว่า “ทางหรือ
คลอง”) เขมรใช้ “อฺรุ” (อฺร์) = คลอง
ถ้าเป็นแม่น้ำ เขมรใช้ “สฺทึง” (สฺตึง)
หรือ คลอง”)

ควน-เขมรใช้ “ทวต” (ตวต) = เนิน หรือ
โคก

รากมาศ-เขมรใช้ “มฺรฺกฺสณฺ มาส” อ่านว่า
“เมฺรียกเมฺยะส” เมฺรียก = รัก, เมฺยะส = ทอง
ปฏิสาขรณโสทรมแปลง = ปฏิสังขรณ ช่อม
แปลงในคำไทย เขมรใช้ “ซวสซฺล” อ่านว่า
“จฺวะสฺจฺล” = ช่อมแซม หรือ ช่อมแปลง
ในตอนนี้น่าเสียดายที่ไม่พบคำ “ปฏิสังขรณ”
ในพจนานุกรมเขมร ถ้าพบเราก็อาจใช้ว่า
“ปฏิสังขรณซวสซฺล” (ปะเตชะงคอจฺวะส-
จฺล) = ปฏิสังขรณช่อมแปลง ตรงตามฉบับ-
ไทย

สรู-เขมรเขียน “สฺรูว” อ่านว่า “โซฺรว”
แปลว่าข้าวเปลือก (อฺงฺกร (อฺอิง-กอร) =
ข้าวสาร, บาย (บาย) = ข้าวสุก) สำหรับ
คำว่า “จ้งหัน” เขมรใช้ “จฺงฺหาน” อ่านว่า
“จ้องหัน” = จ้งหัน คำนี้เขมรแผลงมาจาก
คำกริยาว่า “ฉาน” (ฉัน) โดยมีหลักแผลง
ดังนี้

คำแผลงที่เติม “° ห”

คำเหล่านี้ล้วนแต่แผลงมาจากคำกริยา
หรือ วิเศษณ์ซึ่งเกิดจากพยัญชนะชนิดทั้งสิ้น
ด้วยการเปลี่ยนตัวพยัญชนะของคำเดิมมา
เป็นสติดิล เช่น ข เปลี่ยนเป็น ก และ ฃ เปลี่ยน
เป็น ก เป็นต้น แล้วเติม “° ห” แทรกลงใน

จงทุกทุกชาติ-เป็นคำไทย = จงทุก ๆ ชาติ,
 จง เขมรใช้ “จ” อ่านว่า “โจร” = จง,

ทุกทุกชาติ เขมรใช้ “สพฺพ ๆ ชาติ” อ่านว่า “ซ็อบ ๆ เจียด” = ทุก ๆ ชาติ

ฉามาณพระราชโองการ – คำนี้ขอมแปลจากฉบับไทยว่า “ในเมื่อมีพระราชโองการ” เขมรต้องใช้ว่า “นากาล มาน พุระราชโองการ” อ่านว่า เนียกาล (= ในเมื่อ) เมียน (= มี) เปรียะสรีเรียโองการ (= พระราชโองการ) มหาตเล็ก – เป็นคำไทย = มหาเล็ก, เขมรเขียน “มหาตเล็ก” อ่านว่า “เมียะฮา-ตุล็ก” = มหาเล็ก

เวร – เขมรเขียน “เวน” อ่านว่า “เวน” = เวร

ตำรวจางสดำ – ตำรวจ ขอมเขียน “ตำรวจ” เขมรเขียน “ตมรวต” อ่านว่า “ต้อมรวต” = ตำรวจ, วางสดำ เขมรเขียน “วังสดำ” อ่านว่า “เวียงสดำ” = วังขวา, ต้อมรวต เวียงสดำ = ตำรวจวังขวา

เนาะ – เขมรเป็น “เนะ” (นิะ) = นี้

ทุกชาปรีเสียร์ – ทุกชา เขมรออกเสียงเป็นตักเจีย = ไว้เป็น, ปรีเสียร์ คำว่า “ปรีเสียร์” ไม่มีในพจนานุกรมเขมร เจ้าใจว่าจะเป็น “กุรีเสียน” (กุรีเสียน) = “กระเสียน” ในภาษาไทยซึ่งหมายถึงเอาตัวอักษรเล็ก ๆ สำหรับจดคำแปล

สยามภาค – เขมรใช้ “สุยามพากุข” (สุยามเป็ก) = สยามพากุข คือคำไทย สรุปความว่า “ตำรานี้ไว้เป็นกระเสียนสยามพากุข” คือไว้เป็นสมุดแปลคำไทย

กดาสหาง = กระดาษหนังในฉบับไทย คำนี้จะแปลเป็นคำเขมรยังไม่ได้ เพราะไม่ทราบว่าการกระดาษหนังในคำไทย ทำด้วยอะไร ถ้า

ทำด้วยหนัง เขมรก็ใช้ว่า “กุรฎาสสแมก” (กุรีดะสส์แม็ก) ได้, กระดะสส์ = กระดาษ แม็ก = หนัง แต่ถ้าเป็นชื่อเฉพาะของกระดาษ เขมรก็ต้องใช้ทับศัพท์ว่า “กุรฎาสมุหัง” (กุรีดะสส์ มัง) คือ “กระดาษหนัง” อย่างไทย

บานทัก – เขมรเขียน “บนทาค” อ่านว่า “บ็อนเตอด” = บรรทัด

แกตปี ภายเพียร มวยคบเพียร เป็นภาษาขอม แกตปี = ๓๐๐, ภายเพียร = ๒๐ สองครั้ง มวยคบเพียร = ๑๒ รวมเป็นสามร้อยห้าสิบสอง ภาษาเขมรไม่มีพูดอย่างนี้

กต – คำว่า “กต” ในที่นี้หมายถึงเอา “กฏ” ในคำไทย, แต่สำหรับเขมรมีวิธีใช้ดังนี้ คือ “กต” (ก๊อด) เป็นกริยา แปลว่า จด, บันทึก ไทยโบราณใช้ “กต” เช่น “กตหมายที่ดินให้แก่วัด” = จด หรือ บันทึกหมายที่ดินให้แก่วัด, เมื่อแผลงเป็นกณท์ (ก้อมณ๊อด) = กำหนด, กฏ, กติกา (นาม)

หมายเหตุ คำว่า “กณด” ที่เขมรใช้ “ณ” ก็เพราะคำเดิมเป็นอโณมะ ถ้าคำเดิมเป็นโณมะเขาก็ใช้ “น” เช่น กูร (กูรี) เป็นกริยา = วาด, วาดเขียน, คำนูร (กมนูร์) นาม = สิ่งทีวาด คือ รูปภาพ ในมหาชาติคำหลวง กัณฑ์ทศพร แผลงเป็น “คำนวน” ซึ่งที่ถูกต้องเป็น “คำนวร” แต่ในวรรณคดีไทยอาจจะใช้เป็น กริยา คือ “วาด หรือ วาดเขียน” ก็ได้

อรคน – เป็นคำไทย = ออ + ระคน คำนี้เขมรใช้ “ลายพ” (เลียบล้อม) = ปะปน

เกิด (กุน) บุรุษศาสตร – เขมรใช้ “เกิด (กุน) ปุรัสสุรี” (เกิด (โกน) โปริสส์

เซฺรีย) = เกิด (ลูก) ชายหญิง หรือจะใช้ว่า
 “เกิด (ขุน) บุรต สฺตฺรี” (เกิด (โกน)
 โบะเราะส สัตฺเตรีย) = “เกิด (ลูก) บุรต
 (ชาย) สตรีย (หญิง) ก็ได้

เทฺาโด-เป็นคำไทย = เทฺาโด เขมรใช้ “ปฺนุ-
 มาน” (ปนมาน) = เทฺาโด

สินเชิง-เป็นคำไทย = สิ้นเชิง เขมรใช้
 “ทังอส์” (เตียงเอาะส) = ทั้งหมด,
 ทังสิ้น

แบ่งป่าน-เป็นคำไทย = แบ่งปัน เขมรใช้
 “แจกป่าน” (แจกป่าน) = แบ่งปัน

ฝ่ายอกุคคือนักมวย-ฝ่าย เป็นคำไทย =
 ฝ่าย, ฝ่ายอกุคคือนักมวย เขมรใช้ “จัมแนก
 อาพุกแตมฺนาก” (จอมแนก อาปุ๊ก แต
 เมฺนียก) = ฝ่ายพ่อแต่คนหนึ่ง หรือ ฝ่ายพ่อ
 แต่คนเดียว

ถา-เป็นคำไทย = ถ้า เขมรใช้ “เบิ” (เบอ)
 = ถ้า

ไพร่สัดพัน=ไพร่สัดพัน ในฉบับไทย คำนี้
 ไม่พบในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
 เข้าใจว่าคงจะเป็นพวกรวรรที่ ๔ คือ ศูตร
 ซึ่งเขมรเรียกว่า “อุนการ” (เนียกเงีย)
 = “คนงาน” แต่คำว่า “เนียกเงีย” ในที่นี้
 เขมรหมายเอาบุคคลที่ต้องโทษถูกริบราช-
 บาตรแล้วตกฐานะไปเป็นพวกรวรรที่ ๔ คือ
 ศูทร หรือ “เนียกเงีย” และคำตรงข้าม
 กับคำว่า “เนียกเงีย” นี้ได้แก่ “ปฺรียเงีย
 หรือ เปฺรียเงีย” = ไพร่งาน, เขมรเขียน
 “ไพฺรงาร” ตรงกับวรรที่ ๓ คือ แพศย์,
 หรือคำว่า “ไพร่สัดพัน” นี้ไทยหมายความว่า
 “คนไม่มีสกุล หรือ คนไม่มีเผ่าพันธุ์” ฝ่าย

เขมรจะได้ใช้คำว่า “มนุสฺส อิด พุช” (มนุสฺส
 เอ็ด ปฺุจ) = คนไม่มีเผ่าพันธุ์, มนุสฺส = คน,
 เอ็ด = ไม่มี, ปฺุจ = พันธุ์ (หรือ ฟืช)

เทฺาโด ๆ-เป็นคำไทย = เทฺาโด ๆ เขมรใช้
 “ปฺนุมาน ๆ” (ปนมาน ๆ) = เทฺาโด ๆ

ดบททกัณ-ดบทท เป็นคำขอม เขมรใช้
 “กฺุบิด” (เคบ็ด) = ด้วย (เหตุ-เพราะ)
 กัณ เป็นคำไทย = กัน, ดบททกัณ = ด้วย-
 กัน แต่คำว่า “ด้วยกัน” ในที่นี้เขมรใช้
 “ชา-มว” (เจีย-มว) = ด้วยกัน หรือ
 กับ (เจีย = เป็น, มว = หนึ่ง)

เกลาปะตฺร-เกลา = เพลาในคำไทยซึ่งหมาย
 เอากระดาดชนิดหนึ่งยอดคล้ายกระดาดข่อย
 แต่บางกว่า, ปะตฺร = พระตำรา, และคำว่า
 “เพลาพระตำรา” ในที่นี้ก็น่าจะหมายความว่า
 “สมุดพระตำรา” เขมรจะได้เรียกว่า
 “เสี้ยวเกาพระตฺรา” (เซียวโก้วเปฺรียะส
 ต้อมรา) = สมุดพระตำรา

บาญชี-เขมรเขียน “บญชี” (บญจ) =
 บัญชี

เถเบียน = ทะเบียนในคำไทย คำนี้ยังไม่พบ
 ในภาษาเขมรโดยเฉพาะ

ชวยหาอุปก-ชวยหา เขมรอ่านว่า “จย-
 เจีย” = ช่วยเป็น, อุปก น่าจะเป็น “อุปถัม-
 ก”

ได-เป็นคำไทย = ได เขมรใช้ “ฉา”
 อ่านว่า “ฉา” = ได

คุะ-เป็นคำขอม เขมรใช้ “โสด” (โซด)
 = ไชรี

สิ่งสิด = สิ่งสิน ในคำไทย เขมรใช้ “รบส”
 อ่านว่า “โรเบาะส” = วัตถุสิ่งของ

ชิง = ชึ่งในคำไทย เขมรใช้ “แกลด” (แดล)
= ชึ่ง

เจ้าเสียม = เจ้าสยาม แต่ฉบับไทยว่า “เจ้า
ไทย” นั้นหมายเอา “พระสงฆ์” ไม่ใช่
“เจ้าสยาม” หรือ “เจ้าเสียม” และคำว่า
“พระสงฆ์” นั้น ถ้าจะแปลเป็นเขมรต้อง
ใช้ว่า “กุ่มแมดงสงฆ” (กุ่มแมดงซ้อง) =
พระสงฆ์ หรือ เจ้าไทย

ผู้ใด = ผู้ใด ในคำไทย เขมรใช้ “เอณา”
(แอณา) = ผู้ใด, ที่ไหน

เลา = เล่า ในคำไทย คำนี้เขมรใช้ (วิญ)
อ่านว่า “วิญ” = เล่า, อย่างเดิม

ทัว = ทัวในคำไทย เขมรใช้ “สพพ” (ซ็อบ)
= ทัว, ทุก

แกตเพียรปราบวรคบ – เป็นภาษาขอม แกต-
เพียร = ๒๐๐, ปราบวรคบ = ๕๐ รวมเป็น
สองร้อยเก้าสิบ เขมรพูดว่าซองรอยเกาเซบ
มรสมุณนำ = มรสมปี เขมรใช้ “ขุยลโญยรฎว
(ปรุจัจนำ)” อ่านว่า “คฺย็อลโดยโรได้ว
(ปรุจัจนำ)” คฺย็อล = ลม, โดยโรได้ว =

ตามฤดู, (ปรุจัจนำ = ประจำปี, หรือ เขา
อาจจะเรียกตามภาษาฝรั่งเศสว่า “มูซง”
ก็ได้ (mousson)

เสราโหมง = เสราหมองในคำไทย เขมรเขียน
“เสาหุมง” อ่านว่า “เซาหมอง” = เสราหมอง
นำ-เขมรเขียน “นำ” อ่านว่า “เนียม”
= นำ

ผู้วราชการ = ผู้ว่าราชการ ในคำไทย เขมร
ใช้ “อุณกสดีราชการ” อ่านว่า “เนี้ยกเสตีย-
เรัจ-จการ์” = ผู้ว่าราชการจังหวัด เนี้ยก = ผู้
เสดย = ว่า เรัจ-จการ์ = ราชการ

ตาง-เขมรใช้ “ตาง” อ่านว่า “ตาง” = ต่าง
โมก-เขมรเขียน “มก” อ่านว่า “ม็อก”
แปลว่า มา, ขอมใช้คำว่า “โมก” นี้ แปลว่า
“มา” และ “ไว้” ก็ได้ แต่สำหรับคำว่า
“ไว้” ในที่นี้ เขมรต้องใช้ “ทุก” (ตัก)
ที่แปลว่า “ไว้” โดยเฉพาะ จึงจะได้ความ
ตามรูปภาษา เช่น “ทุกเฎ้มอกุสร” (ตัก-
เดิมอ็อกสอร์) = ไว้ต้นอักษร ไม่ใช่ “โมก-
เดิมอ็อกสอร์” คือ “มาต้นอักษร”

เรื่องกัลป์นาวัต จังหวัดพัทลุง^(๑)

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีจอ
นักขัตตฤกษ์ ศักราช ๒๓๗๗ พระศรีสรรเพชญ์
สมเด็จพระบรมพิตรเสด็จจากชานภักวิวิธ โดย
ทักษิณทิศดุสิตมหาปราสาท พระราชมณเฑียร
แห่งวังพระบาตร^(๒) จึงออกพระศรีภริยาประญา
ธิดาเสนาบดีศรีสาอาลักษณ์ นำพุทธภูิก
สมเด็จพระสังฆราชธิบดี ศรีสังฆปริณายก
บพิตรเกลี้ยงฉายบังคมทูล พระกรุณาพระ
บาทสมเด็จพระบรมพิตร โดยสาธุการในพุทธ
ภูิก สมเด็จพระสังฆราชบพิตร ให้สวด
ทูลพระกรุณาสมเด็จพระบรมพิตร ทรงทศพิศ
ราชธรรม ด้วยพระกรุณามังคลราชูจิศรีสัต
ธรรมเกียรติ หัวเมืองนครศรีธรรมราช แก่
พระครูธรรมเทวากรบวรมนุศรีธรรมมาทิพ
หัวเมืองพัทลุง เขบรรพต ปลัดวินัยธรแล
สงฆ์ทั้งหลาย เข้าไปถวายพระพรว่า พระ
ศาสนา วัดพระราชประดิษฐฐานพระมาลิก
เจดีย์ สูงแสนห้าวา และมีณ บนพระพุทธรบาท
เขบรรพตพระโค และวัดวาอารามจังหวัด
เมืองพัทลุง ว่าอุชงฆตนะมาปล้นเมือง และ
เผากุฎิวิหารแลพระธรรมศาลา อุโบสถอาราม
แลธรรมณรายพระพุทธรูปสิ้น องค์มาหามาร

พิชัยทำลายเสีย และพระครูแลสงฆ์ทั้งหลาย
จะเอาคนพระกัลปนา ซึ่งมีในท้องพระตำรา
พระราชโองการ แต่พระอัยกาธิราช และ
บัญชานายสามจอม แลบัญชาขุนอินทปัญญา
โดยบุรพกษัตริย์ อุทิศไว้สำหรับพระพุทธรเจ้า
และอารามทั้งหลาย แต่ก่อนนั้น เลิกพระ
ศาสนาให้บริบูรณ์ไซ้ และเจ้าเมือง และ
ปลัดเจ้าเมือง และกรรมการทั้งหลายเบียด
เบียนเอาไปเป็นมหาดบอโทน เลี้ยงช้างเลี้ยง
ม้า เป็นอาตมาประโยชน์ และมีได้รักษา
ศาสนา โดยพระตำราพระราชอุทิศไว้แต่ก่อน
นั้น ฯ

อนึ่งยอมบันเอาลูกสมรสคนทานพระ
กัลปนา ฝ่ายแม่ให้ไปแก่พ่อ และว่าครั้น
มิได้ลูกไปฝ่ายพ่อไซ้ แลเก็บเอาทรัพย์มรดก
นั้นเป็นอาตมาประโยชน์เอง และจะได้ไว้
ทรัพย์มรดกนั้นเป็นอิฐปูน เลิกพระศาสนา
ดุจดั่งพระตำราพระราชอุทิศไว้ นั้นหาไม่ได้ ฯ

อนึ่งไร่นาอากรศาลในที่ทานพระกัลปนา
อันชาวพระกัลปนาสร้าง แลมีในท้องพระ
พระตำราพระราชโองการบุรพกษัตริย์อุทิศไว้
จำทบพระเจ้าและอารามทั้งปวงนั้น ว่าเจ้า-

(๑) นายประสาร บุญประคอง คัดจากสมุดไทยชาวเส้นหมึก

(๒) น่าจะเป็น ๒๓๗

(๓) “วังพระบาตร” คำนี้ น่าจะเป็น “วังพระบางตรา” เช่นปรากฏในที่อื่น

(๔) น่าจะเป็นแสนห้าวา

(๕) อุชงฆตนะ คือพวกสลัด

(๖) ธรรมณราย ; ทำลาย

ณ เมืองพัทลุง แลพระราชทานให้เบิกญาติ
พระครูพรหมวิลาสบุรีพุทธเกียรติ หัวเมือง-
พัทลุง แลพระครูธรรมรังสี เจ้าสุวรรณโมลี
พระครูอินทมนี เจ้าเถรเทพ เจ้าเถรสว
เจ้าเถรสามี่ศรีมงคล และให้เบิกญาติพระครู
และสงฆ์ทั้งหลาย ออกจ่ายส่วยหลวง ให้
เบิกจ้งหันแก่พระครูแลสงฆ์ทั้งหลาย ให้กง
แก่ญาติพระครูแลสงฆ์ทั้งหลาย ได้พระ-
ราชทานให้แต่ก่อนแล้วนั้น และให้ห้าม
เจ้าเมืองและกรรมการทั้งหลาย อย่าให้เก็บ
เอาทรัพย์สินมรดกแก่คนสี่ลบลาทนพระกัลป-
นา และอย่าให้เบียดเบียนเอาไร่นาอากรताल
ในที่ทานพระกัลปนาเป็นอาตมาประโยชน์
และชาวพระกัลปนาสร้างในฐานที่ใด ๆ ก็ให้
กงแก่ชาวพระกัลปนาในสถานที่นั้น และ
ให้ห้ามเจ้าเมืองและปลัดเจ้าเมืองแลกรรมการ
ทั้งหลาย อย่าให้เอาคนสี่ลบลาทนพระ-
กัลปนาไปใช้เชิงเรือนเชิงเรือ แลตรวจตรา
ส่งคราวลาวเชือกสารพิชัยใด ๆ และรั้งบ้าน
เมืองงานสรรพมาตรา อย่าให้ทอดเข้าทอด
ฝ้ายทอดใด โคกระบือคนสี่ลบลาทนพระ-
กัลปนา และให้ห้ามชีวิตมนุษย์และอภัยสัตว์
ในสังฆีตอาราม และให้ห้ามอย่าให้เก็บเรือ
และเครื่องเรือ ในสังฆีตอาราม และให้กง
ตามท้องพระตำราพระราชโองการ พระอัยกา
ธิราช และบัญชานายสามจอม และบัญชา

ขุนอินทบัญญัติ โดยบุรพกษัตริย์อุทิศไว้แต่
ก่อนแล้วนั้น ให้ตราบทกัลปนาสาน และให้
เลิกพระศาสนา ถวายพระราชกุศลเข้าไป
และเมื่อออกพระศรีภูมิประญาธิราชเสนาบดี
ศรีอาตักขณ จ้าพระบัณฑูรพระราชโองการต่อ
หน้าออกพระเสด็จสุรินทรราชาธิบดีศรีสุภราช
ออกพระอินทราชาธิบดีศรีราช พระนครบาล
ออกพระปรีชากรราชกัศิศรีรัตนมนเทียร
บัญชา เจ้าขุนหลวงมหาอำมาตยาธิบดีศรีรักษา
องค์สมุหพระกลาโหม เจ้าขุนมหาเสนาบดี
ศรีองครักษ์สมุหนายก ออกพระพันเทพราช
เสนาบดีศรีชั้นนันทรัตน นักปราชญ์ธิบดี
ออกพระศรีอัครราช อำมาตยานุจิตรวิทรรัตน
พระโกษาธิบดี ออกพระธรรมราชกัศิศรี-
สมุหสังการี ออกพระมหาสถราชเวทยาธิบดี
ศรีรักษาองค์ ออกพระโหราธิบดีศรีจันท-
กุมาร ออกพระธรรมเสนาบดีศรีพุทธโรปลาต
ขุนภักดีพรหมมนตรี ขุนสุเรนทรราชเสนาบดี
ศรีกระลาสมุหะ^(๒) พระสุนต์ขุนสุรินทรราช
เสนาบดีศรีเทพนารายสมุหะ พระสุรวัดดี
ขุนอินทเทพสมุหพระตำรว ขุนศรีเดช
ทรเทพสมุหพระตำรว ขุนสรเทพทรเทพ
สมุหพระตำรว ขุนเทเวทรเทพสมุหพระ
ตำรว ขุนพองสุเทพสมุหพระตำรว ขุน
พิศณุเทพสมุหพระตำรว ขุนมหามนตรีศรี
องครักษ์พระตำรว ขุนเทพกษัตริ์พระตำรว

(๑) ลาวเชือก = ราวเชือก เป็นคำสร้อยบทของสงฆ์

(๒) ศรีกระลาสมุหะ ควรเป็นศรีกาลสมุคมากกว่า

(๓) พระสุนต์ขุน = ควรเป็นพ่อขุน

(๔) น่าจะเป็นขุนรณรณมากกว่า

(๕) ขุนพองสุเทพน่าจะเป็นขุนพาสุเทพมากกว่า

ขุนจันทราทศวิธราชรักษา สมุหพระสนม
 ขุนอินทราทศวิธราชรักษา สมุหพระสนม
 ขุนบำเรอกักดี ขุนรักษามนเทียร และ
 หัวหมื่นหัวพันเวงกรมแดงทั้งหลาย จำนำ
 บำเรอบันสนมในวันเดี๋ยวนั้นแล จึงมีบังคับ
 ออกพระศรีภูริประญาธิราชเสนาบดีศรีสา
 อาลักษณ์ ให้หมื่นเทียนกรมแดงศรียศ
 นายศรีกุมารภูดาษ นายราชกันตำรวจ นายไกร
 เพชรสาร และเสมียนนักการทั้งหลาย ณ กรม
 อาลักษณ์ ให้ทำพระตำราพระราชโองการ
 สมเด็จพระบรมพิตร ให้พระราชทาน
 ญาติโยม แก่พระครูแลสงฆ์ทั้งหลาย อัน
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว พระราชทานให้แต่ก่อน
 แล้วนั้น ไว้เป็นเชิงกุฎีศาลาทานพระ
 กัลปนาตราบเท่ากัลปนาสถานนั้น และปิดตรา
 เทพดาถือฉัตร จำนำสมุหพระอาลักษณ์ ไว้ใน
 ต้นพระตำรากลางทุกกนบ และปิดตราเทพดา
 นึ่งในดอกบัว ออกพระศรีภักทิตรราชโกษา
 ธิบดีไว้ที่สดพระตำรา โดยพระราชกำหนด
 ถวาย ถ้าผู้ใดเอาคนทนายพระกัลปนาไปใช้
 เป็นอาตมาประโยชน์ ให้ไปตกรอกอฟิจั่วนั้น
 ชั่วหน้า อย่าได้ไปพบพระจันทร์พระอาทิตย์
 อย่าแกล้วแก่งตุรบายแล ถ้าผู้ใดทำตาม
 พระราชอุทิศไว้นั้นแล ให้ผู้นั้นพ้นจากทุกข์
 และจงได้สุขทั้งสี่ประการทุกเมื่อนั้นเกิด อย่า
 ได้มีกรรมสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้เลย ฯ

สิริสวัสดิ สกิทกมมงคล^(๑) เดิมช่วยใน
 เมืองพัทลุง สองหัวพันเก้าหัวห้าสิบ อนึ่งเดิม
 ช่วย ๒๓ ชั่ง ๑๐ บาท และเมื่อขณะพญาธรรม-
 รังคัลกีนเมืองสติงพระ และนิมนต์พระมหา-

อโนมทศสี่ ให้ไปเอากระบวนพระมหาธาตุ
 เจ้ามาแต่เมืองลังกา และมาก่อพระศรีรัตน-
 มหาธาตุเจ้าสูงเสี้ยนหนึ่ง และทำพระวิหาร
 พระธรรมศาลา แลทำพระวิหารอุโบสถแลก่อ
 แพงรอบ และสูงกำแพงนั้น ๖ ศอก และ
 เอากระบวนพระศรีรัตนมหาธาตุ และพระ-
 วิหาร เข้าไปถวายถึงกรุงเทพพระมหานคร-
 ศรีอยุธยา และสมเด็จพระบรมพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว มีพระราชสัทธิ และ
 ขกญาติโยม และที่ภูมัสดแลไร่นาโดนด
 ต้นตาลผลารามิส ขกขาดออกจากส่วยหลวง
 ให้เป็นข้าโปรดคนทนายพระกัลปนา สำหรับ
 พระศรีรัตนมหาธาตุ และมีตำราไว้หัวพระ-
 จันทรพระอาทิตย์ อันสถิตย์ในโลกายนี้
 ขาดออกจากส่วยหลวง ฯ ๑ ๑

อยู่เล่าอนึ่งไชรี ในที่วัดหลวงนั้น
 มีภูเขา ๔ ภูเขา ในที่วัดหลวงเขาหนึ่งชื่อ
 ภูพิชสิง เขาหนึ่งชื่อ เขาพนังตูกแก อยู่ข้าง
 ทักษิณ เขาหนึ่งชื่อเขาภูเขา อยู่อุดร เขา
 หนึ่งเล่าชื่อ เขาผี อยู่ข้างพายัพ เขาก็พิช-
 สิงแล เขาทั้งนี้อยู่ที่วัดหลวงนั้น อยู่มาจึง
 ผแดงศรีทรม ขอที่ ณ บนเขาพิเพชรสิง^(๒)
 แก่พระ ณ ไสยมุข ว่าจะตั้งพระไพหารและ
 ก่อรูปพระโคะจึงพระ ณ ไสยมุขเจ้า ก็โมทนา
 ให้แก่ผแดงศรีทรมนั้น จึงให้ก่อสร้าง
 พระไพหารแต่นั้นมา จึงเรียกว่าเขาพระโคะ

อยู่มาเล่าไชรี เป็นชำนานแล พระจวง
 เจ้าคิดอ่านด้วยพระ ณ ไสยมุข ก็โมทนาให้
 ตั้ง และอยู่มาเป็นชำนาน จึงสมเด็จพระเจ้าเมื่อ
 ยังมีได้เข้าไปเมืองกรุงศรีอยุธยาขึ้นก่อน และ

(๑) ศรีสวัสดิ สกิทกมมงคล

(๒) ภูพิชสิง = พิเพชรสิง คำเดียวกัน เป็นชื่อภูเขาสูงหนึ่งในจังหวัดพัทลุง

นามชื่อพระรามแล ธ มาคิดอ่านด้วย พระครู
สัทธรรมรังสีพุทธบวรจารย์ และว่าจะ
ขอที่ ณบนเขาพระโค่นั้น ที่จะตั้งพระ-
ศรีรัตนมหาธาตุขึ้น และจึงพระรามนั้นถาม
ว่า เขานั้นสูงเท่าใด จึงพระครูสัทธรรมรังสี
พุทธบวรมาจารย์ ก็บอกว่าสูงได้เส้นหนึ่ง
จึงพระรามว่า จะก่อพระศรีรัตนมหาธาตุ
เส้นห้าวา และจะทำด้วยจุลทองแดงแล
จึงพระครูสัทธรรมรังสีพุทธบวรมาจารย์ ก็
เห็นว่าชอบจึงก็โหมทนด้วยแล จึงพระราม
ก็เข้าไปเมืองศรีอยุธยา จึงมีราชทานโปรด
ให้นาม ชื่อสมเด็จพระราชมนู ผู้มีบุญแล
จึงกระทำถวายเป็นแต่สมเด็จพระบรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชโองการ
ตรัสให้ก่อพระศรีรัตนมหาธาตุ ณ บนเขา
พระโค่นั้นลงเส้นห้าวา และทำระเบียง
รอบและทำพระศาลา และทำพระวิหาร
อุโบสถ ฯ

อยู่มาเล่าไฉริ์ เมื่อขณะออกเมือง ราชณ
แสน ออกมากินเมืองพัทลุง ด้วยพระโองการ
ตรัสสั่งว่าแก่พญาโกษา ให้แต่งสำเภาบรร-
ทุกอิฐออกไป และให้แก่ออกเมืองราชณแสน
เอาสำเภาบรรทุกอิฐนั้นออกไป และตรัสสั่ง
ว่าแก่พญาโกษา ให้มีตราโกษาออกไปให้แก่
หลวง พระครูสัทธรรมรังสีพุทธบวรมาจารย์
และพระชินศรี และให้ออกเมืองราชณแสน
ช่วยกันก่อพระศรีรัตนมหาธาตุให้บริบูรณ์ตาม
ตราโกษานั้น ถวายพระราชกุศลและให้ก่อ
พระศรีรัตนมหาธาตุ ณ บนเขาพระพุทบาท
บรรพตเขาพระโค่นั้น และพระราชทานยก
ข้าโปรดคนทันทแก่หัวงาน และหัวงานเกษตร

เรียรายใส่ได้สองร้อยหัวงานมีเศษ แลยกญาติ
โยมให้เป็นข้าโปรดคนทันทพระกัลปนา แล
ยกที่ภูมัสต์ไรนาโดนดต้นตาลผลารามิส ใน
ที่นั้นขาดออกจากส่วยหลวง และมีพระตำรา
ไว้ชั่วพระจันทร์พระอาทิตย์ อันสถิตย์ใน
โลกายนั้นนอกจากส่วยหลวง ฯ ๒ ฯ

อยู่มาเล่าไฉริ์ สมเด็จพระราชมนู และ
พระครูธรรมรังสี และพระมหาเถรพุทธรักจิต
แลพระครูบุศเทพ แลหมื่นเทพบาล แลสร้าง
ในถ้ำคูหาสวรรค์ในที่ราบ ขุนศรีชนะพยาบาล
แลทำพระพุทธรูป ๒๐ พระองค์ และก่อพระ
มาลิกเจดีย์ ๗ พระองค์ แลยกญาติโยม
๑๒ หัวงาน แลที่ภูมัสต์ไรนาโดนดต้นตาล
ผลารามิส อันมีในที่นั้นขาดออกจากส่วย
หลวง แลมีพระตำราแลตราโกษาไว้ชั่ว๑๓ ฯ

อยู่มาเล่าไฉริ์ เมื่อขณะแลออกพระ
สุรราชา ออกมากินเมืองพัทลุง แลนิมนต์
พระมหาเถรอายุพน ได้ก่อพระมหาธาตุแล
พระวิหารแลพระธรรมศาลา แลพระพุทธรูป
และพระโมคคัลลีญาณ แลพระสารีบุตร
ซ้ายขวา แลทำพระวิหารอุโบสถ แลพระ
ศรีรัตนมหาธาตุเจ้านั้นสูงเส้นวาหนึ่ง ใน
กลางเมืองพัทลุง และเอากระบวนวัด
กรุงกยิด พระเจ้านั้นเข้าไปถวายถึงกรุงเทพ
พระมหานครศรีอยุธยา และสมเด็จพระบรม
บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว มีพระราชสัทธา
และยกญาติโยมแลที่ภูมัสต์ไรนาโดนดต้นตาล
ผลารามิส ในที่นั้นออกจากส่วยหลวง มีพระ
กัลปนาสำหรับอาราม ฯ ๔ ฯ

อยู่มาเล่าไฉริ์ ออกหลวงเขาวราชเดชะ
มากินเมืองพัทลุง แลเอาเจาะอารุมารบเอา

เมืองพัทลุง และสี่เมืองแก่อาจะอาหาร

(๑)
และอาแจจะอาหารเอาราชฉรรษาด้วยหลวงไป
แก้อาแจจะอาหารนั้นก็มาก แลซัดพลัดไปต่าง
เมืองนั้นก็มาก แลมีตราโกษาธิบดี จึงให้
ผแดงศรีราชประญาธ้อตราราชสีห์และตรา
โกษาธิบดี ให้มาเกาะออกหลวงเขวราชเดชะ
แลขุนศรีชนาปลัด แลฝ่ายออกหลวง
เขวราชเดชะเจ้าเมืองพัทลุงไซริ์ กินยาตาย
ในพัทลุงนั้น แลพ่อขุนศรีชนาปลัดแลครัวทั้ง

นั่นใส่ตุ๋จรวน เข้าไปพระนครและมีพระ
บันฑูรตรัส ให้ลงโทษแก่ขุนศรีชนา แล้ว
ข้างต้นลงมันปด๋อขออกจากโรง แล้วว่า
หมื่นอินทพงศาผู้ลูกขุนศรีชนาวังข้างนั้น ได้
ผลมีบำเหน็จแก่ราชการ และพระทานให้

(๒) ให้น้องออกแดด ให้เป็นปลัดเมือง
พัทลุงเล่า และเอาหมื่นอินทพงศาผู้เป็น
ลูกขุนศรีษะนาคนี้ ให้มาเป็นขุนคชราชาหัว
พันด้วย ฯ ๕ ฯ

อยู่มาเล่าไฉรี้ ขณะเมื่อออกเมือง
 ภัณฑเทพ ออกมาแต่กรุงเทพพระมหานคร
 ศรีอยุธยาให้มากินเมืองพัทลุง แลหัวพันส่วย
 แลหัวปากรอง ไพร่ส่วยแลไพร่เมืองมาอยู่
 ที่ภูมิลำเนาเล่า และมีตราโกษาธิบดีออกมา
 ให้ออกขุนทรเนทรเทพ แลเจ้าพลภายฉรราช
 มารั้งเมืองนครศรีธรรมราช ออกมาเรียกส่วย
 ในเมืองนครและเมืองขึ้นทั้งปวง และหัวพัน
 ส่วยหัวปากในเมืองพัทลุง ฟ้องว่าส่วยหลวง
 ในเมืองพัทลุงนั้นขาดทำมรดแลผูกแลบรรดา
 แลตามข่ง ๑ ๖ ๗

อยู่มาเล่าไฉน เมื่อขณะออกเมืองคำ
กินเมืองพัทลุง แลออกเมืองคำหนีรอด

และได้แต่กรรมการ และพระสงฆ์สมณช

พราหมณ์कुลาปราสีอรัสสมย์ และราชบุตร
ข้าหลวง แลข้าโปรดคนทวนพระกัลปนา
ชาวเมืองเสีย แลได้ไปแก่อุขกตนะ แล
ยักษ์ตีชวานั้น ก็เพาภูฏีวิหารสถานอาราม
แลเรือนชาวราชบุตรเสียสิ้น แลเทเอาราชบุตร
แลไพร่ส่วยหลวง แลชาวเชิงภูฏีคีตบาลทวน
พระกัลปนาไปเป็นอันมาก แลแตกสถาน
ชานเชิงออกไปต่างเมืองก็เป็นอันมาก แลมี

ตราโกษาธิบดีออกมา ให้เมืองคำจัดสั่ง
 ประมูลราษฎร ซึ่งชวนแข่งขัณฑ์พลัดทั้งปวง
 ให้เข้ามาอยู่ที่ภูมิลำเนา แลมีตราโกษาธิบดี
 ออกมา ให้เรียกส่วยหลวง ณ เมืองนครศรี-
 ธรรมราชแลเมืองขึ้นทั้งปวงแลหัวพันหัวปาก

ผูกส่วยหลวงนั้น แดบรรดาแลสองซ่งแล
แปดตำลึง ๗ ๗ ๗

อยู่มาเล่าไฉริ์ เมื่อขณะออกขุนเทพ
ตำรวจ ออกมากินเมืองพัทลุง แลพระมหา
เทพบันประชา ทำวิหารแลพระเจดีย์ ใน
ตำบลวัดเจาะระ แลเข้าไปพระนครศรีอยุธยา
เบิกญาติโยม แลไร่นาโดนดต้นตาลผลารามิส
แลมีพระตำราโกษาธิบดิ์ออกมาไว้ ฯ ๘ ฯ

อยู่มาเล่าไฉริ้ พระครูธรรมรังสีรามเจ้า
ทำพระไพหาร ตำบลวัดเบิก และเอากระบวน
เข้าไปพระนครศรีอยุธยา แลเบิกญาติโยมแล
ไรรู้นาโดนดั้นตาลผลารามิสที่ภูมิสด ให้ออก
จากส่วยหลวง แลมีพระตำราโกษาธิบดีมา
ไว้ ๆ ๕ ๆ

อยู่มาเล่าไฉริ์ เมื่อพระครูพิชัย ทำพระ
วิหารตำบลวัดชะแม้ แลเอาเข้าไปพระนคร
ศรีอยุธยา แลเข้าไปถวาย ทรงพระกรุณา

(๑) อะเจอาหฺรุ = ก้อนพวกโจรสลัด

(๒) โช้ตรวน

โปรดพระราชทานญาติโยม แลที่ภูมิตัด แล
ไร่นาโดนดต้นตาลผลารามิส มีพระตำรา
โกษาธิบตีมาไว้ ขาดออกจากส่วยหลวง
๑ ๑๐ ๑

อยู่มาเล่าไช้รี พระมหาเถรพรหม ทำ
พระวิหารตำบลวัดนามีชัย แลเข้าไปพระนคร
ศรีอยุธยา แลมีพระราชทานให้เบิกญาติโยม
แลที่ภูมิตัดไร่นาโดนดต้นตาลผลารามิส แลมี
พระตำราตราโกษาธิบตีออกมาไว้ ขาดออก
จากส่วยหลวง ๑ ๑๑ ๑

อยู่มาเล่าไช้รี พระมหาเถรรัตนเทพ
ทำพระวิหาร ณ วัดตำเสา แลเข้าไปพระนคร
ศรีอยุธยา แลขอพระราชทานเบิกญาติโยม
แลที่ภูมิตัด แลไร่นาโดนดต้นตาลผลารามิส
แลมีพระตำราตราโกษาธิบตีออกมาไว้ ขาด
ออกจากส่วยหลวง ๑ ๑๒ ๑

อยู่มาเล่าไช้รี พระครูสุวรรณคิริ ทำ
พระวิหารในวัดชะแล้ แลเข้าไปพระนครศรี-
อยุธยา แลขอเบิกญาติโยม แลที่ภูมิตัดไร่นา
โดนดต้นตาลผลารามิส แลตำราตราโกษาธิบตี
ออกมาไว้ ขาดออกจากส่วยหลวง ๑ ๑๓ ๑

อยู่มาเล่าไช้รี พระมหาเถรพรหม
ทำพระวิหารตำบลวัดปะโคะ เข้าไปพระนคร
ศรีอยุธยา แลขอพระราชทานเบิกญาติโยม
แลที่ภูมิตัดไร่นาโดนดต้นตาลผลารามิส แลมี
ตำราตราโกษาธิบตี ยกออกมาไว้ ขาดจาก
ส่วยหลวง ๑ ๑๔ ๑

อยู่มาเล่าไช้รี พระมหาเถรโสม พระ-
มหาเถรพง ทำพระวิหารตำบลวัดโรง แล

เข้าไปพระนครศรีอยุธยา แลมีพระราชทาน
โปรดให้เบิกญาติโยม แลที่ภูมิตัด แลไร่นา
โดนดผลารามิส แลมีพระตำราตราโกษาธิบตี
ออกมาไว้ ขาดออกจากส่วยหลวง ๑ ๑๕ ๑

อยู่มาเล่าไช้รี พระมหาเถรเทพ ทำ
พระวิหารวัดเจดีย์งาม แลเข้าไปพระนคร-
ศรีอยุธยา แลพระราชทานโปรดให้เบิกญาติ
โยม แลที่ภูมิตัดไร่นาโดนดต้นตาล ผลา
รามิส แลมีพระตำราตราโกษาธิบตีมาไว้ ขาด
ออกจากส่วยหลวง ๑ ๑๖ ๑

ฝ่ายประจำตวันออก แต่ฝ่ายประจำ
ตวันตก ขุนศรีชนาพยาบาล ในตำบลวัด
กุหาสวรรค์ มหาเถรสุทอนธรรม มหาอินท์
มหาพรหม เข้าไปพระนครศรีอยุธยา ทำฎีกา
ให้ออกพระศรีภูริประญาธิราชเสนาบตีศรี
สาอาลักษณ์ นำกราบทูลพระกรุณา ขอพระ-
ราชทานเบิกญาติโยมสมัครพักพวก ออกจาก
ส่วยหลวง แลมีพระตำราตราโกษาธิบตี
ออกมาไว้ให้เป็นข้าโปรดคนทนายพระกัลปนา
ไว้ชั่วพระจันทร์พระอาทิตย์ อันสถิตย์ใน
โลกายนี้ ณ วัดกุหาสวรรค์นั้น ๑ ๑๗ ๑

อยู่มาเล่าไช้รี พระมหาอินท์ ทำพระ-
วิหารในวัดป่าขัน แลเข้าไปพระมหานครศรี
อยุธยา แลขอพระราชทานเบิกญาติโยม แล
ที่ภูมิตัดไร่นาโดนดต้นตาลผลารามิส แลมี
พระตำราตราโกษาธิบตีมาไว้ ขาดออกจาก
ส่วยหลวง ๑ ๑๘ ๑

อยู่มาเล่าไช้รี ตาตุพะระหมุ(๑) มาแต่
เมืองสาละย แลมาขอพระราชทาน ๑ ๑๙ ๑

(๑) ตาตุพะระหมุ นั้ว่าเป็นต้นสกุล ณ พัทลุง ในปัจจุบัน

อนึ่งอยู่มาเล่าไชรี เพรี่ชี^(๑) เพริมย
ดาขายนายใหญ่ หมิ่นจันท์หัวปาก นางหลง
หมิ่นอินท์ทรงศักดิ์ หมิ่นจำเทียนหัวปาก
แลเข้าไปขอพระราชทาน ๑๔๑

อยู่มาเล่า พระบาทพระกรุณาเจ้าอยู่หัว
ให้พระราชทานเมืองพัทลุง แก่ขุนหลวง
ศรีสาคร เป็นเจ้าเมืองพัทลุง แลขุนเทพ
สงครามเป็นปลัด ส้องประมูตราษฎร์ข้าด้วย
เข้ามาอยู่ในที่ภูมิลำเนา ๑๕๑

อนึ่งอยู่มาเมื่อญ่าจรีผู้เป็นออกญานคร
แลที่เจ้าเมืองไชยญาม มาถิ่นเมืองพัทลุง
นั้น ๑๖๑

อนึ่งอยู่มาเล่า พระบาทพระกรุณา ให้
ออกหลวงเพชรคำแหง มาเป็นเจ้าเมืองพัทลุง

แลให้ส้องคนซึ่งขัดพลัดนั้นได้ ประมาณ ๑๕
(คน) ๑๗๑

อนึ่งอยู่มาเล่า สมเด็จพระบรมพิตรพระ-
พุทธเจ้าอยู่หัว ให้ออกหลวงชัยราชาราช
สงคราม มาครองเมืองพัทลุง ๑๘๑

อนึ่งเล่าไชรี ออกหลวงชัยราชาราช
สงคราม เข้าไปพระนครศรีอยุธยา มีพระ
ราชทานให้ออกมาถิ่นเมืองพัทลุงแล้ว ๑๙๑

อนึ่งเล่าพระราชทาน ให้ออกหลวงชัย
ราชาราชสงคราม มารั้งเมืองนครศรีธรรมราช
แลให้ออกญาแก้วโกรบพิชัยเขต^(๒) เป็น
ออกญาพัทลุง แลมีพระราชทานโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อม ๑

ศรีสวัสดิ์ สุกมัสตุ พระพุทธศักราช.

(๑) เพรี่ชี เพริมย : ทั้งสองท่านนี้ นัยว่าเป็นพราหมณ์หัวเผ่า เป็นผู้มีอาวุโส และมีความรู้อยู่ในสมัยนั้น ต่อมาได้เป็น
เจ้าเมือง

(๒) ตามราชทินนามว่า พญาแก้วโกรบพิชัยเขตวิเศษราชกิจพิพิธภักดีอภัยพิริยพาหะ แต่ตามทำเนียบนามในกฎหมายตรา
สามดวงว่า “ออกญาแก้วการพิชัยภักดี บดินทรเดโชไชย อภัยพิริยพาหะ ออกญาพัทลุง เมืองตรี นา ๕๐๐๐”

สำเนาหนังสือทรงเกล้า ว่าด้วยการพระราชทานทักษิณ

วันพฤหัสบดี เดือนสิบเอ็ด ขึ้นหกค่ำ
จอณัฏฐาทิศก พระศรีสรรเพชญ์สมเด็จพระ
บรมพิตร เสด็จสถานพิธีโดยทักษิณทิศ
สถิตย์มหาปราสาทพระราชมนเฑียรพระราช-
วังพระบางตรา จึงออกพระศรีภูริปัญญาราช
เสนาบดีศรีสาธกัณณ์ นำพุทธภูิกาสมเด็จพระ
สังฆราชาธิบดีศรีสงฆปริณายกบพิตร โดยสาร-
กถา ในพุทธภูิกาสมเด็จพระสังฆราชาบพิตร
ให้สวด ทูลพระกรุณาสมเด็จพระบรมบพิตรทรง
ทศพิศราชธรรม ด้วยพระกรุณาเกล้าราชู-
ศรีสัตตธรรมเกียรติ หัวเมืองนครศรีธรรมราช
แลพระครูพุทธโฆษาจารย์ปลัด แลพระครู
ธรรมทิวากรรมมูลศรีสัตตธรรมมาทิพ หัว-
เมืองพัทลุง แลปลัดวินัยธร แลสงฆ์ทั้งหลาย
เข้าไปถวายพระพรว่า พระศาสนาวัตรราช-
ประดิษฐาน แลพระมาลิกเจดีย์สูงเส็นห้าว

แลมี ณ บณเขาพุทธบาทบรรพต พระโธะ^(๒) แล
อารามจังหวัดเมืองพัทลุง ว่าอุชงตะนะ^(๓)
มาปล้นเมืองแลเผาภู่วิหาร แลพระธรรม
ศาลา อุโบสถ อาราม แลทำลายพระพุทธรูป
ศิลปาลองค์อาหารพิชัยแมนเสีย แล้วพระ
ครูแลสงฆ์ทั้งหลาย จะเอาคนทวนพระกัลปนา
ซึ่งมีในท้องพระตำราพระราชโองการแต่

พระไอยการราช แลบุญขึ้นนายสามจอม
แลขุนอินปัญญาโดยบุรพกษัตริย์ อุทิศไว้
สำหรับพระเจ้า แลอารามทั้งปวง แต่ก่อน
นั้น เลิกพระศาสนาให้บริบูรณ์ไฉไร แล้ว
เจ้าเมือง แลปลัดเมือง แลกรรมการทั้งหลาย
เบียดเสียดเอาเป็น^(๔)นมหาบโทนเลียงช้างเลียงม้า
เป็นอาณาประโยชน์ แลมิได้รักษาศาสนา
โดยพระตำราพระราชอุทิศไว้ แต่ก่อนนั้น
อนึ่งยอมบันเอาลูกสมรสคนทวน พระกัลปนา
ฝ่ายแม่ไปแก่พ่อ แล้วครั้นมิได้ลูกฝ่าย
พ่อไฉไร ก็กลับเอาทรัพย์มรดกเป็นอาตมา
ประโยชน์ แลมิได้ไว้ทรัพย์มรดกนั้น เป็นอิฐ
ปูนเลิกศาสนาจดจำพระตำราพระราชอุทิศ
ไว้้นหามิได้ อนึ่งไร่นาอากรตามในที่ทวน
พระกัลปนา อันชาวพระกัลปนาสร้างแลมี
ในท้องพระตำราพระราชโองการบุรพกษัตริย์

เจ้าอุทิศไว้ แลสมทบพระเจ้าแลอาราม
ทั้งปวงนั้น ว่าเจ้าเมืองแลปลัดเจ้าเมืองแล
กรรมการทั้งหลาย เบียดเสียดเอาเป็นอาตมา
ประโยชน์ อนึ่งพระครูธรรมทศสี่ เจ้าสอน
พระเม^(๕)พืพระอินทมนี่ เจ้าเทพรู้ เจ้าเถรสอน
เจ้าสามศรีมงคล มหาเถรธรรมเสนา เจ้า
วรญาดี มหาเถรโสม เจ้าสามีนน เจ้าศรี

(๑) จากหนังสือเทศาภิบาล เล่ม ๓ แผ่นที่ ๑๔ วันที่ ๑ เดือนพฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๖ หน้า ๒๔ - ๓๓

(๒) ต้นฉบับเป็น “พระโธะ” ทุกแห่ง แต่ในที่อื่นเป็น “พระโค”

(๓) อุชงตะนะ คือพวกสลัด

(๔) ลางแห่งเป็นนมหาบโทน

(๕) เจ้าสอนพระเมพื : น่าจะเป็น เจ้าสุวรรณเมพืมากกว่า และคำ “เมพื” นี้ ต้นฉบับเขียน “เมพื” ทุกแห่ง

ไกรเทพ เจ้าธรรมรังษี ญาติมหาเถรรัตเจดีย์ เจ้าพงษาเทพ แลไรรักษาตามอันมีในท้องพระตำราพระราชโองการพระไอยกาอุทิสไว้สมทบพระเจ้า ให้เป็นคนทนายพระกัลปนา แลเลิกพระศาสนา แลให้รักษาวาตรพระแลจุดรูปเทียนชวาลาข้าวตอกดอกไม้ แตรสังข์กังสดาล แลเกร์ปักกลดง้องพาทย์ จัตรธงชัย ธงปะฎากสำหรับพระเจ้าวัดพระศรีกูญัง วัดกระ วัดเซตุน วัดข้ามเสน วัดสังฆนาราม วัดชุมภูพล และวัดอันมีในบัญชีนายสามจอม และบัญชีขุนอินปัญญา ถวายพระราชกุศลไปตราบเท่ากัลปาวสาน ทั้งนี้ให้คงโดยพระตำราพระราชโองการบุรพกษัตริย์เจ้าอุทิสไว้ แต่ก่อนแล้วนั้น

เมื่อออกพระศรีภู่บัญญัติราชเสนาบดีศรีสาถกษณ์ นำฎีกานี้ทูลพระกรุณาไซริ้ จึงมีพระราชโองการตรัสให้คงตามเดิม คนทนายพระกัลปนาแลทรัพย์สินมรดกไรรักษาตามต้นตาลสำหรับคนทนายพระกัลปนา มีในลักษณพระตำราพระราชโองการพระไอยกาธิราชอุทิสไว้แต่ก่อนแล้วนั้น แต่ปัจจุโลกแต่้นไปเมื่อหน้าให้ตราบเท่ากัลปาวสาน แลให้ห้ามเจ้าเมือง แลปลัดเจ้าเมือง แลกรรมการทั้งหลาย อย่าให้เบียดเสียดเอาคนสี่ลบาลทนายกัลปนา เป็นมทาบโทนเลี้ยงช้างเลี้ยงม้าเป็นอาตมาประโยชน์ อย่าให้บ้านเอาลูกสมรสด้วยคนสี่ลบาลทนายพระกัลปนาฝ่ายแม่ไปแก่พ่อ ถ้าญาติคนทนายพระกัลปนาไปสมรสด้วยชาวส่วยก็ดี สมรสราษฎรแห่งใด ๆ ก็ดี และสมรสด้วยคนสี่ลบาลทนายพระ

กัลปนา ถ้ามีลูกเท่าใดก็ให้คนฝ่ายแม่จงสันโดยพระตำราทนายพระกัลปนาบุรพกษัตริย์อุทิสไว้แต่ก่อนแล้วนั้น

อนึ่งขุนวิฑูรราชบัณฑิตย์ จำพระราชบัญญัติออกมาแก้ออกพระราชเดชะไชยเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช แลพระครูธรรมทิวากรวรมณีศรีสัทธรรมาทิพ หัวเมืองพัทลุง แลพระครูธรรมทสศรี พระครูอินทมนี่นำสงฆ์ทั้งหลาย เข้าไปถวายพระพรแลปฏิบัติฝ่ายลังกาชาติ แลสมเด็จพระมบพิตรพระรามาชิตีบพิตร ทรงพระกรุณาให้ทานญาติ แก่พระครูธรรมทิวากร แลพระครูธรรมทสศรี พระครูอินทมนี่ แลสงฆ์ทั้งหลายปฏิบัติฝ่ายลังกาชาติ ก็ได้คงญาติพระครู แลสงฆ์ทั้งหลาย

อนึ่ง หมื่นศรีธรรมยศราชบัณฑิตย์ จำพระบัญญัติออกมาแก้พระศรีไสยรัตนณรงค์เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อให้ผูกพัทธสีมาเมืองนครศรีธรรมราช แลเมืองพัทลุง แลพระราชทานให้เบิกญาติพระครูพรหมวิลาสมนี่ศรีพุทธเถียรหัวเมืองพัทลุง แลพระครูธรรมทสศรีเจ้าสวนเมาฬี แลพระครูอินทมนี่ เจ้าเถรเทพ เจ้าเถรสวน เจ้าสามมิ่งกล แลให้เบิกญาติพระครู แลสงฆ์ทั้งหลายออกจากส่วยหลวงให้เบียดจ้งหัน แก่พระสงฆ์ทั้งหลาย โดยพระราชทานไว้แต่ก่อนแล้วนั้น แลให้ห้ามเจ้าเมือง แลปลัดเจ้าเมือง แลกรรมการทั้งหลาย อย่าให้เก็บเอาทรัพย์สินมรดกแลคนสี่ลบาลทนายพระกัลปนา อย่าให้เบียดเสียดเอาไรรักษาตามต้นตาลในที่ทนายพระกัลปนาเป็นอาตมาประโยชน์ แลชาว

พระกัลปนาสร้างในสถานที่ใด ๆ ก็ให้คงแก่
ชาวพระกัลปนาในสถานที่นั้นแล ให้ห้าม
เจ้าเมืองแลกรมการทั้งหลาย อย่าให้เอา
ศิลาบาททานพระกัลปนาไปใช้เชิงเรือนเชิงเรือ
แลงวดคราวสารปีไสยรั้งบ้านรั้งเมือง แลงาน
สรรพมาตรา อย่าให้ทอดเข้าทอดฝ้าย^(๑)
ทอดโคกระบือ คนศิลาบาททานพระกัลปนา
แลให้ห้ามชีวิตมนุษย์แลไทยสัตว์ ณ เขตอา-
ราม แลให้ห้ามอย่าให้เก็บเรือในท่าอาราม
แลให้คงตามท้องพระตำราพระราชโองการ
พระราชโอยกาธิราช แลบัญชานายสามจอม
แลบัญชาขุนอินปัญญา โดยบุรพกษัตริย์อุทิศ
ไว้แต่ก่อน แลให้ตราบเท่ากัลปาวสาน แล
ให้เลิกพระศาสนาถวายพระราชกุศลเข้าไป
แลเมื่อออกพระศรีภูริปัญญาราช เสนาบดี
ศรีสาลักษณ์ จำพระบัณฑูรเข้าไปพระราช
โองการต่อหน้าออกพระเสด็จสุรินทริบดิ์ศรี-
ศุภราช ออกพระอินทราธิราช พระนครบาล
ออกพระศรีบุรินายกราชกัณฑ์ศรีรัตนมณเฑียร-
บาล เจ้าขุนหลวงมหาอำมาตยาธิบดีศรีรักษา
องค์สมุหพระกลาโหม เจ้าขุนมหาเสนาบดี
ศรีองค์รักษ์สมุหนายก ออกพระพลเทพราช
เสนาบดีศรีไชยนพรัตน์อัสเวธิบดี ออกพระ
ศรีอรรคราชอำมาตยานุชิตวิจิตรราชโกษาธิบดี
ออกพระธรรมราชกัณฑ์ศรีสมุหสังฆเทวี^(๒)
ออกพระมโหสถราชเวทยาธิบดีศรีรักษา

ออกพระมโหราธิบดีศรีสัตยกุมาร^(๓) ออกพระ
เสนาบดีศรีพุทธโฆปัญญา ขุนไพสพราชมนตรี
ขุนสุเรนทราชเสนาบดีศรีสมุหพระสุรัสวดี
ขุนสุรินทราชเสนาบดีศรีเทพนารายณ์สมุห
พระสุรัสวดี ขุนอินทเทพสมุหพระตำรวจ
ขุนธรรณเทพสมุหพระตำรวจ ขุน
เทเวณทรเทพสมุหพระตำรวจ ขุนพรสุเทพ
สมุหพระตำรวจ ขุนพิณเทพสมุหพระตำรวจ
ขุนมหามนตรีศรีองค์รักษ์พระตำรวจ ขุนเทพ
กษัตริย์พระตำรวจ ขุนจันทราทิตยวิจิตรราช
รักษาสมุหพระสนมขุนอินทราทิตยวิจิตรราช
รักษาสมุหพระสนม ขุนบำเรอภักดี ขุนรักษ์
มณเฑียร หัวหมื่น หัวพัน นายแขวงกรมการ
ทั้งหลาย จำนำบำเรอบรรสมในกรมเดียนั้น
แล จึงมีบังคับออกพระศรีภูริปัญญาราช
เสนาบดีศรีสาลักษณ์ ให้หมื่นเฑียรกรมวง
^(๔)
ศรียศ นายศรีกุมาร ภูดาษ นายราชตำรวจ
นายไกรเพชรราชสาร แลยกกระบัตร์เสมียน
นักการทั้งหลาย กรมอาลักษณ์ ให้ทำพระตำรา
พระราชโองการสมเด็จพระบรมบพิตรให้
พระราชทานญาติพระครูแลสงฆ์ทั้งหลาย
อันพระพุทธรเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้แต่ก่อน
แล้วนั้น ไว้เป็นเชิง^(๕) คดีศิลาบาททาน
พระกัลปนาตราบเท่ากัลปาวสานนั้น แลเปิด
ตราเทพดาถือจักรจำนำสมุดพระอาลักษณ์ ไว้
ในต้นพระตำรากล่าวทุกชนบ ๆ

(๑) น่าจะเป็นทอดฝ้าย เพราะการทำฝ้ายเป็นงานสำคัญมาแต่โบราณ

(๒) สังฆเทวี คำนี คงจะคิดผิด น่าจะเป็น สังฆการี มากกว่า

(๓) ตามทำเนียบนาม มีแต่ “ออกพระโหราธิบดีศรีจันทรกุมาร”

(๔) นายราชตำรวจ : น่าจะเป็น นายราชกันตำรวจ

(๕) เชิงคดีศิลาบาท : น่าจะเป็นเชิงกุฎีศิลาบาท

ขอเข้าตำราหมื่นตราพระธรรม วิลาสเอาไปวิวาทเป็นหัวเมือง

อติ เดิมพระชินเสนธิด์ตั้งภู่อาราม
ตำบลภู่อาราม จึงสัปรุขทั้งหลายชุกกัน
มาพร้อม มาก่อพระเจดีย์อันหนึ่งห้ายอด
และมีพระไพหารวัดอารามแห่งใด ๆ หามิได้
แลครั้นอยู่มาเล่าไซ้ แลคิดว่าสร้างให้
ให้เป็นสักขีพยานไว้แก่ลูกหลาน จึงไปดูที่พบ
ที่แห่งหนึ่งชอบกล ธก็ให้มาแผ้วถางตั้ง
เป็นอาราม แล้วทำพระไพหารแลพระพุทธรูป
เสร็จแล้ว แลนำญาติโยมทั้งปวงตั้งอยู่
แล้วจึงฉลอง แลเมื่อพระสงฆ์ฉันท์ผู้
เฒ่าผู้แก่ทั้งปวง แลว่าวัดภู่อารามซึ่งสร้าง
แต่ก่อนนั้น ธก็ถวายไว้แก่พระจวง แลพระ
จวงเจ้าก็ได้รับรักษาอยู่มาเล่าไซ้

แลครั้งเกิดสมเด็จพระราชมนูมีบุญ
(๑)
แลได้พระพุทธรศักราช ๕๕๐ จุลศัตพุทธศก
เมื่อเกิดเมื่อนั้นเป็นทรพล เอาไปนาแลผูก
เปลไว้ ณ ต้นไม้หว้า แลบุตรระบองสลาขัน
มาอยู่ ณ บนเปลนั้น แลเมื่อนั้นขึ้นมาจะกิน
น้ำ เมื่อนั้นเห็นงูซึ่งขดพันอยู่ ณ บนลูกอ่อน
นั้นก็ตระนกดกใจกลัว จึงร้องเรียกขุนวาย
ว่า ตาหุเอ๋ย ว่าลูกกูตายแล้ว ว่างูตรระบอง
สลาขันพันอยู่ ณ บนเปล แล จึงตาหุก็เล่น
มาดูลูกอ่อนก็ยังเป็นอยู่ แลจึงตาหุนั้นก็ให้
ขอข้าวตอกดอกไม้ ให้เอามานมัสการแก่
เทพอารักษ์ จึงงูนั้นก็เลื้อยไป แลจึงพ่อแม่
แลเพื่อนนาค ก็เข้าไปดูกุมาร ณ บนเปลนั้น
ก็เห็นแก้วใบหนึ่ง จึงพ่อก็เอาไว้สำหรับกุมาร

นั้นแล้ว อยู่มากุมารนั้นก็ค่อยจำเรียวอายุ
สถาพรแล้ว แลบิดาก็นำเอาไปบวชไว้
วัดภู่อาราม ซึ่งสมเด็จพระจวงอยู่นั้น
แลก็ให้ชื่อว่าเจ้าเนรป แลตั้งตั้งให้ร่ำเรียน
เขียน นโม ก ข แลขอมไทยจบแล้ว จึงเรียน
ธรรมบทสชาติ ณ สมเด็จพระชินเสน ณ
วัดศรีบุญ จบธรรมบทสชาติแล้วเป็น
ชำนาญ แลเข้าไปเมืองนครศรีธรรมราชนั้น
อยู่ร่ำเรียนเป็นหลายปี กรบอายุยี่สิบเอ็ด
แลพระขุนลกก็รับเอาเจ้าเนรปไปสู่สำนัก
พระมหาเถรปิยทสสนั้น เรียนว่าจะบวช
เจ้าเนรปเป็นภิกขุ แลจึงพระมหาเถรนั้น
ก็คิดด้วยสงฆ์ในอาราม ว่าพัทธสมา อุทกส-
มา หามิได้ แลจึงให้พระขุนลกจัดหาเรือมาด
ตะเกียนลำ ๑ มาดพยอมลำ ๑ มาดยางลำ ๑
เอามาขนาน ณ คลองหน้าท่าเรือแล้ว แล
พระขุนลกแลญาติพี่น้อง ก็แต่งสบังจีวรครบ
ด้วยรูปเทียนแล้ว เจ้าเนรปไปสู่พระมหาเถร
ปิยทสสเป็นพระอุปัชฌาจารย์ แลพระมหา-
เถรพุทธศาคกรเป็นกรรมวาจา แลพระมหา-
เถรศรีรัตนเป็นอนุ แลบวชเจ้าเนรปเป็นภิกขุ
แล้ว จึงพระมหาเถรปิยทสสก็ให้นามชื่อ
เจ้าสามิราม แลให้อยู่ตามกิจสงฆ์แลร่ำเรียน
ธรรมสืบไปเป็นชำนาญ แลยังมีเรือเจ้าสเกา
อินจะเข้าไปเมืองกรุงเทพมหานคร จึงเจ้า
เจ้าสามิรามไปตาม ไปถามเจ้าสเกาอินว่า
จะโดยสารเรือเข้าไปด้วย จึงเจ้าสเกาอินก็

(๑) ควรจะเป็น จุลศักราชมากกว่าพุทธศักราช แต่ได้สอบศักราชดูแล้ว ปีจุลศัตพุทธศกไม่มี มีแต่ ปีฉลูพศก จุลศักราช ๕๕๕
ตรงกับ พ.ศ. ๒๑๘๐ ในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม

ถามว่า ซึ่งเจ้าสามจะไปในี่ประสงค์แก่นใด
แลบาทเจ้าว่าจะไปเรียนธรรม แลเจ้าสเภา
ก็โหมทนาขอมินต์พระเจ้าไป แลจึงเจ้าสาม
รามก็กลับมาลาซึ่งต้นทั้งสามองค์นั้นแล้ว
ก็ไปลงเรือไปด้วย เจ้าสเภาฯ ก็ให้ใบเรือไป
แลครั้นไปถึงกลางทะเล เป็นปัจจุบันกาล
เรือนนั้นก็ต้องพายุ แลครั้นพายุสงบใหญ่
เจ็ดวันเจ็ดคืน จึงเจ้าสเภาที่ซึ่งโกรธว่า
เอาตาขึ้นมา จึงเรือมาต้องพายุแลครั้นสงบ
พายุแล้ว จึงเจ้าสามก็ลงไป ณเรือสะด็จอง
จึงเอาเท้าข้างซ้ายซึ่งเป็นท่อนแข้งลง ณ น้ำๆ
นั้นก็จืด แลจึงเจ้าสามก็อาบน้ำนั้น จึงเจ้า
สเภาถามว่า ลงอาบน้ำนั้นเค็มหรือจืด
จึงบาทเจ้าก็ว่าจืด จึงอาบได้ จึงเจ้าสเภาที่ว่า
เรามาเห็นน้ำอยู่กลางทะเลนี้จะจืด แลบาท
เจ้าก็เอากระบวยตักน้ำ มายื่นให้แก่เจ้าสเภา
จึงเจ้าสเภาที่รับเอามาชิมดูน้ำนั้นก็จืด แล
เจ้าสเภาที่ให้ลูกเรือทั้งนั้น ตักใส่โอ่งฉาง
อ่างตุ่มแล้ว จึงเจ้าสเภาที่ยินดีเอาเป็น
ขึ้นปฏิบัติรักษาแล้วก็ให้เรือไป

ครั้นเมื่อไปถึงเมืองศรีอยุธยา จึงเจ้า
สเภาที่ไปถามให้อาศัย ณ วัดแค แลเจ้าสาม
ก็อาศัยอยู่ที่นั่น แลเมื่อเจ้าสเภาอินจะกลับ
มาเมืองนครฯ จึงเจ้าสเภาอินก็เอาอ้ายจันผู้
ทาสค่าเป็นเงินสิบสองตำลึง ไว้ให้รักษาบาท
เจ้าสามราม แลเจ้าสเภาที่กลับมาเมืองนคร
แลฯ

แลจึงบาทเจ้าก็ไปมา เรียนธรรม ณ
วัดลุมพลีนาวาสชำนาน แลอยู่มามีประเทศ^(๑)
เอาพระอภิธรรมทั้งเจ็ดคัมภีร์ เขียนใส่แผ่น
ทองเท่าใบมะขามใส่หม้อ เอามาทายเป็น

ปฤษฎาให้แปลก็แปลได้ไซ้ จะถวายสิ่งของ
ทั้งล้าสเภานั้นแล จึงมีพระราชโองการ
ตรัสสั่งให้ขุนหมื่นสงฆ์ทั้งหลาย ทั้งเมือง
กรุงศรีอยุธยาขึ้นแล จึงพระสงฆ์เจ้า
ทั้งหลาย ก็ไปชุมนุมตามมีพระราชโองการ
ตรัสสั่งนั้นแล จึงประเทศเอาพระอภิธรรม
ทั้งเจ็ดคัมภีร์มาประดับอักษรนั้นแล พระสงฆ์
ทั้งนั้นประดับมิได้ จึงมีพระราชโองการตรัส
สั่งแก่ขุนศรีทนต์ให้ไปนำพระสงฆ์

อันมาแต่เมืองนอกขอขกัณฑ์เสมาประจันต
ประเทศ จึงสงฆ์ทั้งปวงอันมาแต่เมืองนอก
ทั้งนั้นให้สันตริจ จึงขุนศรีทนต์ก็ไป
นิมนต์พระรามเข้าไป ณ ที่ชุมนุม จึงสัปบุรุษ
จันตักนำมัลลาง์ต้นบาทเจ้าพระรามก็เห็นเป็น
ผิดประหลาดซึ่งเหยียบศิลาอันลุ่ม จึงสัปบุรุษ
จันก็เอาดาบเจาะชายจัวร์แล้ว แลขุนศรี-
ทนต์ก็ว่า ผายๆ กูจะเอาพระรามเข้าไป
แลจึงพระรามก็คลานเข้าไปถึงอาจารย์ จึง
พระรามก็นั่งลงแล้ว ก็ไหว้อาจารย์ จึงราชทูต
ทั้ง ๗ คน ก็ว่าเอาเด็กสอนคลานมาให้แก่
ปฤษฎา จึงพระรามก็บอกแก่อาจารย์ ว่าให้
กรมการกฎหมายไว้ แล้วพระรามก็ว่าแก่คำ
ราชทูต ว่ากุมารเมื่อออกมาแต่ครรภ์พระ-
มารดาที่เดือนกวันจึงรู้ว่า ก็เดือนกวันจึง
รู้หนึ่ง ก็เดือนกวันจึงรู้กลาน จึงผู้รู้หลักทั้งนั้น
ว่าเราจะแก้มิได้ จึงเจ้าพระราม ก็ถาม
ราชทูต จะว่ารู้กว่าแก้ หรือจะว่ารู้หนึ่งแก้
หรือจะว่ารู้กลานแก้ จึงราชทูตก็ว่าแก้คำ
พระรามนั้นมิได้ ก็แพ้แก่พระรามนั้นแล

จึงพระบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ก็ให้
เอาเตียงทองสามารองรับให้ราชทูตเอาอักษร

(๑) ประเทศ ในที่แห่งนี้ หมายถึงชาวต่างประเทศ

พระอภิธรรมทั้งเจ็ดคัมภีร์ มากองเป็น
เจ็ดกอง จึงพระรามก็ผูกคอตายขึ้นทำวัตรแก่
พระธรรมนั้น จึงพระรามก็เอาอักษรมา
ประดับ จึงให้เป็นทองแถวแนวทั้งเจ็ดคัมภีร์
จึงพระรามนักปราชญ์ว่า ยังขาดอักษรเจ็ดตัว
จะครบ จึงราชทูตก็ว่ามีแต่เท่านั้นแล พระ-
รามก็ว่าแก่ราชทูตว่า ให้ทำทานบนเขาค้อก่อน
เล่า ราชทูตนั้นมิสู้ทำ แลจึงราชทูตก็ตามว่า
ยังขาดคืออักษรตัวใด จึงพระรามก็ว่า ตัวสัง
ตัวหนึ่ง ตัววิตัวหนึ่ง ตัวทตัวหนึ่ง ปุตัวหนึ่ง
กะตัวหนึ่ง ญะตัวหนึ่ง ปะตัวหนึ่ง จึงราชทูต
ก็เอาอักษรทั้งเจ็ดตัวออกมา แต่มวยผมมหา
พราหมณ์มาขึ้นให้แก่พระราม แล้วราชทูตก็
ขอแพ้แก่พระรามเป็นสองท่า จึงราชทูตก็
กราบไหว้นมัสการแก่พระราม แล้วก็ยกเอา
เครื่องสิ่งของ ฦๅสเภฯ ซึ่งราชทูตเอามานั้น
ถวายแก่บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว แล้ว
ก็ให้ปลุกกุฎีถวายแก่พระรามนักปราชญ์
แล้วถวายเมืองท่อนหนึ่ง พระรามก็รับครอง
แต่สามวัน แล้วก็คืนให้แก่พระบรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัวเล่าให้คงอยู่ตามแก่นนั้น จึง
พระรามก็คิดด้วยขุนศรีทนต์ชัย แลกรมการ
สิ่งใดซึ่งยากแก่คนแก่ไพร่แผ่นดิน แลจึง
ขุนศรีทนต์ชัย ก็นิมนต์พระรามเข้าไปใน
ราชวัง ถวายพระพรพระราชกุศลแก่บรม
บพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการ
ตรัสตามพระรามนักปราชญ์ ว่าเข้ามา
ประสงค์แก่อันใด จึงพระรามนักปราชญ์ขอ
พระราชทานข้าด้วยหลวงซึ่งยากแก่คน แล้ว
เห็นวัดพระราชประดิษฐาณ จะขอพระราช-
ทานสร้างอาราม แลอย่าให้เอาด้วยหลวงเข้า

ไปในพระคลังแต่ขึ้นไปเมื่อหน้า จึงมีพระราช
ทานโปรดให้ แลตรัสให้นายสามจอมแลขุน
อินปัญญา ออกไปเอาสารบัญชี่เบิกค่าส่วยไว้
ให้เป็นข้าพระตาม ซึ่งพระรามนักปราชญ์ขอ
พระราชทานนั้น จึงนายสามจอมแลขุน
อินปัญญา ก็เอาสารบัญชี่เข้าไปทูลเกล้า
ทูลกระหม่อม ถวายเป็นข้าพระนั้น ๓๐๐
หัวงานมีเศษ ผูกไว้ให้เป็นข้าพระศรีรัตน-
มหาธาตุในวัดพระราชประดิษฐาณ จึงมีพระ-
ราชโองการ ตรัสให้ขุนศรีทนต์ชัยให้นิมนต์
พระรามนักปราชญ์เข้าไปในพระราชวัง จึงมี
พระราชโองการศรัทธา ให้ทำเป็นพระกัลปนา
อุทิศไว้ ยกญาติโยมบ่าวไพร่ไร่นาคนป่าบุชฯ
ธรรมเทศนา ให้แก่พระรามนักปราชญ์แล้ว
แลพระราชโองการตรัสว่า เราจะกวัดน้ำ
ด้วยคนทั้งเงินทองเห็นว่ามิแตกแฉ จึงตรัสให้
เอาคนที่กระเบื่องให้แตกทีเดียวแล้ว แลมี
พระราชโองการสาบาลไว้ว่า ถ้าผู้ใดแล
ละเมิดพระบัญชา เบียดเบียนข้าพระคนทาน
ไปใช้ ให้ผู้นั้นไปตกรรหมกไหม้ได้ทุกซ์
นิรันดร์ อย่าให้ทันพระพุทธ พระธรรม
พระจันทร์ พระอาทิตย์ และพระสงฆ์เจ้า
สักชาติ อย่ารู้กล่าวอื้อปราชัยในชั่วนี้ชั่วหน้า
ต้องสัจจาธิฐานพระมหากษัตริย์เจ้า สาบาลไว้
ทั้ง ๕๐๐๐ พระพรรษาแต่ขึ้นเมื่อหน้า แลใน
ห้องพระตำราณนั้นให้ห้ามเจ้าพญาแลออกญา
สัสดีเมืองนคร ฯ เจ้าพญา แลสัสดีเมืองพัทลุง
อย่าให้ใช้ข้าพระ ณ วัดพระราชประดิษฐาณลง
เรือรบเรือไถ่รักษาค่ายตัดหนังวังช้าง ส่งข้าว
แลลงพ่วงลงเรือ แลงานสรรพมาตราทั้งปวง
งดคร่าวสารพิไสย เก็บโคกระบือทอดพริก

ทอดฝ่ายทำนาที่ได้กำแพงเมือง ทำไร่ทำเรือน
เจ้าเมืองแลข้าหลวง อย่าให้เบียดเสียดเอาค่า
น้ำค่านาอากรขนอนตลาดหัวป่า ค่าที่เชิงเรือน
เก็บเรือ แลเครื่องเรือนงานสรรพมาตราแต่สิ่ง
หนึ่งสิ่งใด แลให้คงอยู่ตามพระตำราพระราช
อุทิศไว้ นั้น แลพระรามนักปราชญ์ให้พระ
มหาเถรศรีสุทนต์ คุมสมุหบัญชีหัวงานข้า
พระซึ่งพระราชอุทิศให้ไว้เป็นข้าพระ แลให้
ไว้รักษาวัดพระราชประดิษฐาน แลทำพระมา
ลิกเจดีย์ ณ วัดพระราชประดิษฐานนั้น สูงเส้น
ห้าวา มีเศียร แลมีพระห้อยรอบตามราชจำนง
แต่ครั้งองค์พระเจ้ารามาชิตี เสวยราชสมบัติ
พระราชทานให้ข้าหลวงจำพรหมมานออกมา
บำรุง ช่วยพระมหาเถรศรีสุทนต์พระรามนัก
ปราชญ์นั้น ให้ข้าหลวงแต่งสเกาปากสามวา
สอก บรรทุกอิฐแลยอดพระมาลิกเจดีย์พระ
มหาธาตุออกมาแต่เมืองศรีอยุธยา แลให้นาย
จัน พืสมเด็จเจ้าพระรามนักปราชญ์ถือยอด
พระ ซึ่งหล่อด้วยเบญจโลหะ ยาวสามวา
สามกืบ แลยอดพระนั้น มีพระราชทาน
โปรดแต่งให้ออกมาแต่พระราชมณเฑียร แล
เครื่องประดับประดายอดพระนั้น พระราช
ทานแต่งออกมาแต่คลังหลวง แลซึ่งพระราช
ทาน ไว้ให้เป็นข้าพระคนทันทรรักษาสืบ ๆ กัน
ไป แต่เมื่อหน้าไว้รักษาพระศรีรัตนมหา
ธาตุ ๕๐ รักษาพระธรรมศาลา ๒๐ รักษาอุโบ
สถ ๒๐ แต่นี้ไปเมื่อหน้า

ตัสส วัสสตี สุกมัสสุ เถาะนักษัตร(๑)
ผัดคุณมาสสุกรปักขีเตดิถีพฤษหวัสวารกาล

พระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุอิศวรบรม
นารถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสด็จ
สถิตยเดจิกฐุสตัยาโรคคภพ ในพนักตร
พิมานอันเป็นสถานบูรพาภิรมยมหาปราสาท
เทียบออกพระศรีสุริยปัญญาธิราช เสนาบดีศรี
สาธกษณ์ธรรมหาอามาตย์ นาฎีกาสมเด็จ
พระสังฆราชาธิบดีศรีสังฆปริณายกคิลกมหา
สามีศรีวิมลธรรมวิสุทธิพุทธโฆษาจารย์วงษ์
สราคุลย์อริคุณดลมหันตสทไตรโลกนารถ
สหฤไทยชยาธุมาธูหฤไทยทิพยมาอร บรมา
จารย์บพิตร สถิตย์ในพระศรีรัตนมหาธาตุ
แลพระครูเทพราชเมافی ศรีปรมจารย์ราช
ประชาหัวเมืองพะโต๊ะคณะลังกาชาติ เข้ามา
ถวายพระพรบรรพพระราชกุศล แลพระราช
ตำราเดิมโบราณราชประเพณี เข้ามาถวาย
พระพรว่า เดิมบุรพกษัตริย์ราชิราชมีพระราช
ศรัทธาให้ทำเป็นพระราชตำราไว้ว่า เดิมญาติ
พระราชเมافیศรีปรมจารย์ศรีบรรสม ไว้ทั้ง
หญิงชาย ๒๐๐ หัวงานมีเศียร ผูกไว้ให้เป็น
ข้าพระศรีรัตนมหาธาตุ ในพระระเบียงพระ
ไพหารอุโบสถาภิกรรม พระธรรมศาลา พระ
ศรีมหาโพธิ์ พระพุทธรูปสถูปพระปฏิมากร
การเปรียญ แลมีพระราชหฤไทยทราบในพระ
ตำราถวายนั้น แลมีพระราชศรัทธาไว้ตาม
พระราชทาน พระกัลปนา แต่โบราณราช
ประเพณี แลว่าไพร่ไร่นาญาติสำหรับ
พระราม แลญาติพระครูเทพราชเมافیศรี
ปรมจารย์หัวเมืองพะโต๊ะคณะลังกาชาติ ให้
กราบทูลสนองขอพระราชทานพระราชกัลป-

(๑) เถาะนักษัตร : ไม่ทราบ ปีเถาะแห่งรัชกาลใด เพราะมิได้บอกศักราชไว้ด้วย ถ้าสันนิษฐานตามเรื่องที่เป็นมาก็น่าจะเป็น
ปีเถาะพ.ศ. ๒๑๔๖

นา ๒๐๐ มีเศษ มีพระราชโองการตรัสให้พระเทพาธิบดีศรีเทพนารายณ์ สมุหมณฑลยธิดี ปลัดบัญชาในชั้นขาดแล้ว แลอุทิศตรวจน้ำให้ไว้เป็นทานพระราชกัลปนา ให้รักษาพระศรีรัตนมหาธาตุเป็นอัฐิปูนทำบนเขาพุทธรบาทบรรพตเขาพะโต๊ะ ให้หุงข้าวพระบาทพระจุนถวายเป็นกุศล จึงพระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุ อิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว มีพระโองการพระบัณฑูร ดำรัสเหนือเกล้าให้เฝ้ากระหม่อม สั่งแก่พระศรีภูริปัญญาธิราช เสนาบดีศรีสาธกษณ์อรรคมหาอำมาตย์ ให้ทำเป็นพระตำราพระราชทานกัลปนา ข้าพระพุทธเจ้า แลโยมสงฆ์ให้ไว้สำหรับพระศรีรัตนมหาธาตุ แลพระระเบียงพระไพหารอุโบสถกรรม พระธรรมศาลาการเปรียญ แลพระเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ พระพุทธรูปสถูปพระปฏิมากร แลไร่นาสำหรับพระนั้น แลกรรมการผู้ใด ๆ คบซื้อขายนาพระด้วยข้าพระ ซึ่งพระราชอุทิศไว้สำหรับพระแลอาราม แลมิได้เป็นอัฐิปูนบำเพ็ญพระเจ้า ให้ยกน่านนั้นออก แลให้เจ้านาเอาเงินแก่ผู้ขาย ตายนาซังก็ดี สารกรรมธรรม์แลให้กงนาญาติ ชื่อนั้นอยู่สำหรับพระเจ้า แลญาติอารามซึ่งขึ้นในพระศรีรัตนมหาธาตุ ณเขาพะโต๊ะนั้นวัดญวนแลวัดทุเรียน วัดกุหาสวรรค์ วัดพระนอก วัดกุหาขบ วัดท่าเรือ วัดกุฏแคสระตรัส วัดจีน วัดชาวเชิงทั้งปวง แลตรัสให้สงฆ์เจ้าทั้งปวงแลหัววัดในนอกเร่งสักการอาราม อย่าให้เป็นทำลายนารายณ์ แลตรัสให้สงฆ์เจ้าวัดใด ๆ แลมิได้เอาการพุทธรบาทศาสนาไว้ ให้ยกเจ้าวัดนั้นออกไว้แลทำจงได้ แลให้พระครูเทพราชเมหา

ศรีปรมาจารย์ราชประชา หัวเมืองพะโต๊ะคณะลังกาชาติ แลขุนเทพแก้ว หมื่นพิจิตรส้อง สมักรพรรคพวกกล้าเลอบ่าไพร่ มิให้ญาติในพระราชเมหาพี่ศรีปรมาจารย์ ซึ่งขัดพลัดแตกฉานทั้งปวง ออกจากเมืองไปหลายเมือง เมื่อศึกอโยธยานะปล้นเมืองพัทลุงเผาภูเขาวีหารูปพระพุทธเจ้าพระปฏิมากรทำลายแด่นั้นมาเท่าบัดนี้ แลเดิมแต่บุรพกษัตริย์พระราชทานให้ไว้ พระตำราพระราชโองการให้ญาติโยมแก่พระครูเทพราชเมหาพี่ศรีปรมาจารย์ราชประชาหัวเมืองพะโต๊ะคณะลังกาชาติ ส้องได้ผู้มีชื่อ ๑๐๐ มีเศษ แลข้าพระอันขัดพลัดอยู่แห่งใดให้ส้องจดเอาฐาบันัญชีไว้ ข้าพระขึ้นในพระโต๊ะแต่ก่อน แลให้ประมุขส้องสมักรพรรคพวก เข้ามาอยู่ตามเดิมแลภูมิลำเนา ณตำบลบ้านชะแม ซึ่งมีในท้องพระตำราพระราชโองการไว้แต่ก่อนนั้น ให้ประมุขไว้ให้สมบูรณ์ บำเพ็ญพระราชเสมาตามราชเมหาพี่สนองไว้แต่ก่อนนั้น อย่าให้ขุนหมื่น แลแขวงข้าหลวงอันไปมาเอากิจราชการแล้ว อย่าให้กระโชกออกจากบัญชี่ที่พระราชศรัทธา ให้แก่พระครูเจ้าพระราชเมหาพี่ศรีปรมาจารย์ราชประชาหัวเมืองพะโต๊ะคณะลังกาชาติ แลให้ตามพระราชตำราพระราชโองการไว้แต่ก่อนนั้น ซึ่งพระราชเมหาพี่ให้กราบทูลขอให้เมืองนครศรีธรรม ซึ่งชะแมบ้านหมื่นพิจิตรผู้เฒ่า มาบ้านภูเขาลวงซึ่งพันศรีเฒ่าผู้นั้น แลบ้านสมสมักรพรรคพวกญาติกล้าเลอบ่าเหล่านั้น ซึ่งพระราชทานให้ขาดให้ช่วยเป็นกำลังรักษาพระเจ้าแลสงฆ์ไปมาอุโบสถกรรมทำกิจ ช่วยซ่อมแซมเลิกพระ

ศาสนาญาติชาวพระกัลปนา เทียงแท้ด้วยประการใดๆ ไชรี ให้ญาติโยมบังคับบัญชาเอา
ทรัพย์นั้น มาเป็นอิฐปูนบำเพ็ญพระศาสนา
ถวายตามพระราชกุศล ตามพระราชดำริไว้
แต่ก่อนนั้น ในนี้ไว้ขุนเทพแก้ว ๑ หมื่นพิจิตร ๑
ขุนทอง ๑ ขุนไกรแก้ว ๑ หมื่นพรหม ๑ หมื่น
ยศ ๑ หมื่นอินทร์ ๑ หมื่นศรีสงคราม ๑ หมื่น
แก้ว ๑ หมื่นสวนอินทร์ ๑ พันอินทร์ ๑ พันรัต
๑ พันคงทอง ๑ พันศรีชาติ ๑ พันราชไมตรี ๑
ชี ๑ หอม ๑ ราช ๑ หอม ๑ สีกกร ๑ ราม ๑
ทอง ๑ อินปัญญา ๑ เทศ ๑ สาม ๑ วัน ๑ เพ็ด
๑ พรหมราช ๑ ขาน ๑ แก้ว ๑ ราชบุตร ๑ ผล
๑ ราช ๑ จิน ๑ ปะขาวศรีปัญญา ๑ โสมมะกน
๑ ยี่ ๑ ศรีราช ๑ ไชยปัญญา ๑ จันทร ๑ ศรี ๑
พล ๑ หงษ์ ๑ หมู ๑ กำ ๑ ศรีเพ็ญ ๑ เพชร ๑
พรหมลิ ๑ กง ๑ สุข ๑ อิน ๑ เพชร ๑
ศรีราช ๑ สาม ๑ แก้ว ๑ เพชรศรี ๑ กง ๑
เพชรปัญญา ๑ บุตร ๑ กงเพชร ๑ ศรีจันทร ๑
สวน ๑ หลา ๑ ราชพงษา ๑ ขุน ๑ แก้ว ๑
มะพล ๑ พรหมลิ ๑ โสม ๑ โสมรังษี ๑
จันศรี ๑ ศรีโสธ ๑ พรหม ๑ ราม ๑ งาม ๑
ศรีชายตรอย ๑ ศรีชายกะมาน ๑ โสมพุด ๑
พล ๑ พรหมบุตร ๑ ศรีกะมาน ๑ โสมจัน
นอง ๑ ราชศรียศ ๑ โสม ๑ หน่อแก้ว ๑
แมน ๑ หอม ๑ แก่นจันทร ๑ ยอดศรี ๑
แก้วกอง ๑ ไห ๑ สัมบุษย์มะพล ๑ สัมบุษย์
แก้ว ๑ ยศ ๑ รัตนเทพ ๑ สวนรัต ๑ สวน ๑
นาม ๑ ศรีทอง ๑ พรหมสะตัน ๑ สุข ๑ หู ๑
พุดแก้ว ๑ รัตแก่น ๑ แก้วแขก ๑ เทพ ๑
อันโสธ ๑ พละปัญญา ๑ ศรีกุมาร ๑ คือ

รายผู้มีชื่อนี้ ท่านเอาโสดนารายน์อ่านแถลง
ถวายทราบพระทัยแล้ว แล้วให้ไว้ช่วยเป็น
กำลังซ่อมแซมเล็กพระศาสนา แลพระราช
ทานประเพณี ทั้งนี้ไว้ให้พระครูเทพราชเมหาพิ
ศรีปรมาจารย์ ประชาหัวเมืองพะโต๊ะคณะ
ลังกาชาติให้รักษาในพระศรีรัตนมหาธาตุ ๕๐
มีเศษ ในพระระเบียง ๒๐ ในพระธรรม-
ศาลา ๒๐ ในพระวิหารอุโบสถกรรม ๒๐
แลทั้งนี้ ไว้ให้สำหรับพระศรีรัตนมหาธาตุ
ในบณูเขาพุทบาทบรรพตเขาพะโต๊ะต่อสัน
ศาสนาพระสรเพช พระพุทเจ้า ๕๐๐๐
พระวัสสา แลไว้ให้รักษา แต่นี้ไปเมื่อหน้า
สืบ ๆ กันไป แลผู้มีชื่อในพระราชดำรินี้
ตายไชรี ให้จัดเอาพี่น้องลูกหลานแทนผู้ตาย
นั้นให้ถ้วน อย่าให้ขาดได้ พระราชทานซึ่ง
อุทิศไว้แต่ก่อนมา นั้นสำหรับพระแลอาราม
สงฆ์ ให้ห้ามเจ้าพระยาศรีธรรมอภัยเดชะ
เจ้าพระยาพัทลุง แลกรมการอาญาสัตต
ณ เมืองนครศรีธรรมราช แลเมืองพัทลุงอย่า
ให้ใช้การงานพระราชสงคราม แลงานสรรพ
มาตราทั้งปวง แต่นี้ไปเมื่อหน้าไว้ให้ทำพระ
เติมในพะโต๊ะ ซึ่งพระมหากษัตริย์ราช ให้
สร้างเป็นวัดพระราชประดิษฐาน ถวายพระ-
ราชกุศลแต่โบราณราชประเพณีแลเป็นธำมะ
นารายน์นั้น ให้แรงสร้างจงถวายเป็นพระ
กุศลแลพระมหากษัตริย์เจ้าสาบาลไว้ว่าถ้าผู้ใด
ผู้หนึ่งละเมิดพระบัญชาแลเบียดเสียดเอาคน
ทานพระราชกัลปนา อันมีชื่อในพระราชดำรินี้
ไปใช้งานสงคราม แลงานสรรพมาตราทั้ง
งวดคราวสารพิไชยไปรั้งบ้านเมืองเชิงเรือเชิง

เรือนทำเรืออย่าให้เรือเข้าแลเรือในท่าอาราม
ให้ห้ามชีวิตมนุษย์แลไทยสัตว์ ในเขตอาราม
ให้คงสมทบ โดยพระราชดำราพระราชทาน
โองการไว้แต่ก่อนมานั้น แต่ไปเมื่อหน้า ถ้า
แลผู้ใดเอาคนทอนข้าพระไปใช้ ให้ผู้นั้นตก
นรกหมกไหม้ได้ทุกข์ทั้งปวงจนนิรันดร์ อย่า
ได้ทันพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์สักชาติ
อย่าได้รู้กลาตประโลมปราศัยในชั้นชั่วหน้า
ต้องสำเร็จฐานพระมหากษัตริย์เจ้าศาลา
ไว้นั้น ถ้าแลมีศึกมาถึงเมืองพัทลุง ให้พระครู
เทพราชเมาศีศรี ปรมจารย์ ราชประชา
ห้วยเมืองพะโต๊ะคณะลังกาชาติ แต่งผู้มีชื่อนั้น
ไปช่วย แลเมื่อพระบาทสมเด็จพระเอกา
ทศรฐอริสวรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้า
อยู่หัว มีพระราชโองการมานพระบัณฑูร
เฉพาะข้าทูลพระบังคม เจ้าพระยาธรรมราชาธิบดี
ศรีรัตนมณฑลเทียบบาล อรรคมหาเสนาบดี อภัย
พิริยปรากรมพาหุมาหาอมาตย์ เจ้าพระยา
มหาเสนาธิบดีอภัยพิริยปรากรมพาหุ สมุห
พระกลาโหมเจ้าพระยาพลเทพราช เสนาบดี
ศรีชั้นพรตมณฑลราชบัณฑิต อภัยพิริยปรากรม
พาหุเจ้าพระยานนทเสน เสนาบดีศรีรัตนมณฑ
ลเทียบบาลอรรคมหาเสนาบดี อภัยพิริยปรากรม
พาหุออกญาจักรีศรีอภัยรักษ์สมุหนายก แลขุน
บำเรอภักดี ขุนรักษมณฑลเทียบ ขุนมหามนตรี
ศรีอภัยรักษ์ สมุหพระตำรวจ ขุนมหาเทพ
เสวกษัตริย์ พระตำรวจ แลบรรดาอยู่ทูล
พระบังคมในที่นั้น ท่านออกพระศรีภูริปัญญา
ธิราชเสนาบดีศรีสาธกษณ์ อรรคมหาอมาตย์
ปิตตราเทพยดาถือจักรไว้ต้นอักษร แม้มี

งานพระราชสงครามไซ้ จึงให้พระครูเทพ
ราชเมาศีศรีปรมจารย์ราชประชา ห้วยเมือง
พะโต๊ะคณะลังกาชาติ เอาผู้มีชื่อนั้นเข้ามา
ป้องกันพระราชเสมา จึงท่านออกพระเทพา
ธิบดีศรีเทพนารายณ์ สมุहांมาตยาธิบดี
ปิตตราเทพยดาชูสมุดไว้ปลายอักษร แลขนบ
จำหน่าย ผู้มีชื่อนั้นยกไปไว้ให้เป็นข้าพระศรี
รัตนมหาธาตุ ในย่านเขาพระพุทธรูปบรรพต
เขาพะโต๊ะคณะลังกาชาติแล้ว แลไว้เป็น
สำคัญ แต่ไปเมื่อหน้าแลท่านปลดบญชี
แล้วคน ๑๐๐ มีเศษ เชิงกุฎีข้าพระในพะโต๊ะ
ปิตตราคณะพระศรีเทพบาล เอาบาญชีเข้าไป
ถวายนั้น แลข้านั้นมอบไว้ให้พระครูเทพราช
เมาศีศรีปรมจารย์ราชประชาห้วยเมืองพะโต๊ะ
คณะลังกาชาติตามเดิมนั้น รักษาพระศรีรัตน
มหาธาตุ ๕๐ มีเศษ พระระเบียง ๒๐ พระ
ธรรมศาลา ๒๐ พระวิหารอุโบสถาภิธรรม
๒๐ ไร่ซอมแซมเล็กพระศาสนา ถวายพระ
ราชกุศลแต่ไปเมื่อหน้า

ศุภมัสดุ ๑๕๓๕^(๑) ศกอุสุภสังวัจฉรศักราช
มาศศุกรบักเข ปัตตมรสมีดิถีพุทธวาระ พระครู
เทพราชเมาศีศรีปรมจารย์ราชประชา ปลัด
นั่ง ณ หวัง แลให้นิมนต์มหาพุทธคัมภีร์จีน
มาครองกุฎี ณ บนเขาพะโต๊ะ แลถามเจ้าห้อง
ทั้งปวงมหาพุทธคาเสียนให้การว่า เมื่อพระศรี
รักนักรเรียนมาแต่หัวแพ เป็นห้วยเมืองพะโต๊ะ
ให้พนายจำหาเจ้าห้องทั้งปวง แลมีกฎหมาย
ไว้ในข้าพระเจ้าว่าดังนี้

ในตำบลด้านทักษิณ พระครูธรรมเมธากร
ห้วยเมืองพะโต๊ะ ๔ องค์ แลได้ห้องนั้นสืบไป

(๑) ๕๓๕ คือ มหาศักราช ตรงกับพุทธศักราช ๒๑๕๖ ปีฉลู

แก่พระครูรองผู้หลานพระเทพราชองค์ ๑
พระครูสมุหองค์ ๑ นายสุขประเพณีเชิงแส
องค์ ๑ พระครูธรรมรังษีองค์ ๑ ออกสุข
ออกญาติบุตรองค์ ๑ พระครูเมธากรองค์ ๑
ออกเทศองค์ ๑ ด้านบุรพออกนางจอมองค์ ๑
หมื่นเทพราชองค์ ๑ หมื่นไชยภูธรองค์ ๑
อำแดงเงาะองค์ ๑ ออกนางอามทององค์ ๑
ออกพระเศรษฐีองค์ ๑ พันอินทร์องค์ ๑ ด้าน
ข้างปัจฉิมนั้น ออกยี่องค์ ๑ นายศรีทอง
องค์ ๑ หมื่นเทพภักดีองค์ ๑ ตาชีตองค์ ๑
นายบุญสององค์ ๑ หมื่นเทพรักษาองค์ ๑
อำแดงสองพระองค์ ๑ ขุนศรีองค์ ๑ นาย
แก้วน้อยเพชรดี ๒ พระองค์ ๑ ออกน้อย
ขุนศรีองค์ ๑ ประขาวพรหมแจองค์ ๑ อำแดง
อุณวัตรประดู่องค์ ๑ มหาราชไมตรีองค์ ๑ ด้าน
อุดร ประแดงสมยาองค์ ๑ นายไหมเพ็
องค์ ๑ หมอน้อยองค์ ๑ ตราไวทั้งนี้

ศุภมัตตุ เดิมช่วย ณ เมืองพัทลุง สอง

หัวพันเก้าหัวปากหัวสิบ ๑ เดิมช่วย ๓๖ ชั่ง
๒๓ ชั่ง ๒ บาท แลเมื่อขณะพระยาธำรง
กษัตริย์สร้างเมืองจะตั้งพระ แลนิมนต์พระ
มหาเถรโสมทัตตี ให้ไปเอากระบวนพระ
มหาธาตุมาแต่เมืองลังกา แลมาก่อเป็นพระ-
ศรีรัตนมหาธาตุสูงเสี้ยน ๑ แลทำวิหารแลทำ
ธรรมศาลาแลอุโบสถแลทำกำแพงรอบ แลสูง
กำแพงนั้น ๖ ศอก แลเอากระบวนพระศรีรัตน
มหาธาตุ แลพระวิหารเข้าไปถวายถึงกรุงเทพ
มหานคร แลสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธ-
เจ้าอยู่หัว แลมีพระราชศรัทธาขกัญญาติโยม

แลที่ภูมิตัวแลไร่นาโดนดต้นตาลผลามิส ขก
ขาดออกจากส่วยหลวง แลให้คงเป็นข้าโปรด
คนทาทสำหรับพระศรีรัตนมหาธาตุ และมี
พระราชโองการพระตำราขัวพระจันทร์ พระ
อาทิตย์อันสถิตย์ในโลกนี้ ขาดออกจากส่วย
หลวงนั้นแล

อยู่มาเล่าไซ้ร้ เมื่อขณะออกเมืองราช
แสนออกมากินเมืองพัทลุง แลเมื่อครั้ง
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช แลเห็นเขาพุทบาท
บรรพต ณ พระโต๊ะ เป็นราชสถาน แลเข้าไป
พระนครศรีอยุธยา ทำฎีกาถวายแด่สมเด็จพระ-
พระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว แลมีพระ-
ราชโองการตรัสให้ก่อพระศรีรัตนมหาธาตุ ใน
บนเขาพระพุทบาทบรรพต ณ เขาพระโต๊ะ
สูงเสี้ยนห้าวา แลยกญาติโยมให้เป็นข้าพระคน
ทาทได้ ๕ ห้างาน แลห้วงานเศษ นารายณ์ (๑)
ได้ ๓๐๐ มีเศษ แลให้พระมหาเถรศรีสุริยวงศ์
เขียนไว้ให้รู้จักตายายแต่ครั้งนั้นมา

แลเมื่อครั้งอุซังตานะมาเผาวัดวาอาราม
แหลก ตีพระไพหารแลราชฐานทั้งหลายแตก
ซ่านเข้าป่าเป็นอันมาก อยู่มาเป็นช้านาน ก็
กลับออกมาอยู่ที่เลาหัวลิต แลนางงานชวน
กันมาแต่งวัดวาอาราม แลจัดเอาห้วงาน แล
เจ้าพนักงานที่มีในท้องพระตำรา วางหมวด
เป็นเมืองแลกรมการ ให้มีแต่บรรดาได้ชวน
กันทำพระไพหาร แลพระห้องแล้วบ้างมิแล้ว
บ้าง จึงคิดอ่านด้วยแต่งพระมหาเถรองค์ ๑
ถือจากพระตำรา เข้าไปกรุงเทพพระมหานคร
ครั้งไปถึง ขอทำปฏิบัติแต่พุทธรองค์เจ้าลังกา

(๑) นารายณ์ได้ ๓๐๐ มีเศษ : คือ ข้อมาจากคำ สุตรนารายณ์ซึ่งแปลว่าการนับจำนวน

(๒) อุซังตานะ คือเชิงอรธข้างต้น

ทองนางศรีจุฬา มาเลี้ยงเป็นลูกธรรมบุตร แล
เอาไปเลี้ยงบวชเป็นเณร แลภายหลังมาเอาไป
รับอุปสมบทอยู่มาเป็นช้านาน แลอะเณรนั้น
เข้าไปกรุงเทพพระมหานคร แลเข้าไปทำปฏิ-
บัติแก่พระพุทธรูปเจ้าตั้งกาชาด ว่าหลาน
ข้าพเจ้าคนหนึ่งชื่อสามี่ทองรักษาอยู่ ณ อาราม
ซึ่งออกทำวราชกฤษฎณาถวายไว้แก่พระจวง
นั้น แลพระจวงสั่งฆราวาสเธอถามอะเณรว่า วัด
นั้นใครรักษาอยู่แต่ก่อน แลอะเณรก็ว่าพระมหา
เถรเมธากรรักษาอยู่ จึงพระสั่งฆราวาสว่าขอ
ให้มีชื่ออันใดจึงให้ชื่อพระครูเมธากร จึงทำ
หิริญบัตรด้วยเงินแลตราชื่อพระครูนั้น ณ แผ่น
เงินให้ออกมาแก่อะเณร แลสั่งฆราวาสก็ถามอะเณร
ว่าตนนี้เองชื่อใด จึงอะเณรก็ว่าข้าพเจ้าชื่อ
อะเณร จึงพระสั่งฆราวาสก็ให้ชื่อนายศรีราช
ศรียศให้ถือหิริญบัตรตราชื่อพระครูนั้นออกมา
ครั้งได้เป็นพระครูแล้ว แลนางผ่องก็ทำ
เบญจาสระหัวพระครูเมธากร ซึ่งเลี้ยงเป็นลูก
ธรรมบุตรนั้น แลทำขวัญแล้วนางผ่องก็ผูก
มือเป็นทอง ๑๐ บาท เงิน ๑๐ ตำลึง กวาย
คู่ ๑ ข้าว ๕ เกวียน แล้วนางผ่องก็ผูกมือ
พระครูเมธากร

ครั้นสิ้นพระครูเมธากรนั้น ได้แก่พระ-
ศรีปัญญาผู้หลาน ครั้นสิ้นพระศรีปัญญาตาย
ได้แก่พระครูสะโมะ ครั้นพระครูสะโมะได้แก่
ทิตจัน ครั้นสิ้นทิตจันได้แก่พระครูเมธากร
ครั้นสิ้นแต่นั้นมาได้แก่นายพล อันวัด
กุฎีหลวง นางไสยโกคาโยชนมีลูก ๓ คน
ชาย ๑ หญิง ๒ พี่ชื่อนางน้อย อยู่มาเล่าไชร้
ชื่อนางจ๊ก น้องชายชื่อออย น้องคนหนึ่งชื่อ
ออกจัน นางสมุทลูกนางจ๊ก นางหมาลูก
นางสมุท ลูกนางหมาชื่อนางแมว น้องชาย
ชื่อออบุตร ลูกนางแมวชื่อนางกงศรี น้อง
นางกงศรีชื่อนางดำ น้องชายชื่ออไชย น้อง

อไชยชื่อนางเทศ ๕ คนนี้ ลูกนางแมว
ยายหิงทวดนางบุญคง นางจันลูก ๒ คน
หญิงชื่อนางแก้ว ชายชื่ออองัวพกาน นางท้าว
นางจัน นางนาง นางบุศสันเป็นลูกนางแก้ว
นางจัน นางพงศา นางโส ออเทพ ออวัง
ออเย หกนี้ลูกทวดนาง นางบุญแก้ว นางวอน
นางมณี นางผ่อง ๔ นี้ ลูกนางท้าว ออโสม
ออราช ศรียศ ๒ นี้ลูกนางวอน นางโบ นางไกร
ออเทพกุมาร ออสอนมลิ ๔ นี้ลูกนางมณี นาง
ผ่องลูกหญิงชื่อออตน นางหมาหลวงพระซัง ๒
นี้ลูกตัน ออพรหม นางหม นางกะหะ นางท้าว
๔ นี้ลูกนางหมา นางราชลูกนางท้าว ออ
นิยายหนึ่ง นางจันลูก ๓ คน พี่ชื่อนางเคี้ย
นางสี ออรัตแก้ว ๓ นี้ลูกนางจัน นางหอม
นางกง ๒ นี้ลูกนางสี นางสีลูกนางหอม
ยายหนึ่ง นางทอง นางเพ็ง นางสี ออแก้ว
สะคอน ๔ นี้ลูกนางพงศา นางน้อยพรหม
ออเทพมะลิ ๒ นี้ลูกนางทอง ออไชยปัญญา
ออแก้ว ออฉาย ออหอม ออสอนางราช
ออกรทอง นางทอง นางดี ๕ นี้ลูกนางน้อย
พรหมยายหนึ่ง นางศรีจุฬาลูกนางเพ็ง
นางไกรทอง ออไชยศรี นางบุศ นางหมา
นางขุน ๕ นี้ลูกนางศรีจุฬายายหนึ่ง ออมะคน
นางจัน นางทอง ๓ นี้ลูกนางสี นางพงราช
ลูกนางทอง นางขัหมา นางพง ๒ นี้ลูกนาง
พงราชยายหนึ่ง นางทาตา พอดี นางปลด-
ทอดนาง ๔ นี้ลูกนางโส ออสวน นางไตร-
อินทร์ ๒ นี้ลูกนางทา ออราช ออเพชร ออดี
นางกง นางแสน ๕ นี้ลูกนางไตรอินทร์ยาย
หนึ่ง นางดี นางดำ นางเขา นางน้อย ๔ นี้ลูก
นางบุศ นางฝ่าย ออพรหมกุมาร อออินหม ๓
นี้ลูกนางดี นางชี นางบุศ ๒ นี้ลูกนางฝ่าย
ทวดออชาย นางน้อยลูกหญิงชื่อนางหมา
ลูกนางหมาชื่อนางดา ออศรี ออโหม ออชาน

นางน้อย ๕ นี้ลูกนางหมาอินยาหนึ่ง ตางัวพะงานเป็นหัวหน้าทำโขลงทวารพะโต๊ะตายาย พระครูปลัด พระครูเมธากร ตายายไชยพงศา หมั้นเทพราชตายายนายแรทำโขลงทวารจำระ ๑ พระครูปลัดจำระ ๑ ตางัวพะงานไปเลี้ยง ด้วยชาวชะลอน ชื่อนางอุมาจัน แลได้ลูก กนหนึ่ง แลเมื่อลูกมีเรือนจึงเอานาสองท่อน ผูกม้อลูกแลตั้งไว้แก่ลูกหลาน ถ้าจะเอานา นั้นไซ้ ให้เงินแก่นางสนผูกม้อลูก ๖ บาท ๘ อัฐ นาหนองกระเจ็ดตำบลหนึ่ง นาทีโส ตำบลหนึ่ง นาดอนจงตำบลหนึ่ง นาเพ็งโกล ตำบลหนึ่ง นาเพ็งหาดตำบลหนึ่ง นาเพ็งกะ- โห่งตำบลหนึ่ง นาเพ็งนกคุ้มตำบลหนึ่ง นา ไอจะเข้ตำบลหนึ่ง นากะสังลิตะลิต นาแก้ว น้อย ๒ เส้น นาปากทุ่งกระตกโพธารามตำบล หนึ่งนาแก้วน้อยกลางซ้อแก่พันสอนอินดำลิ่ง ๑ ซ้อเป็นคลองควายเงินมาทะเลนาต้นคลองไอ ขาว ๒ กระบี่ เอาค่าเงิน ๓ ตำลึง ตันขึ้นเป็น ๖ ตำลึง ๒ ตำบลนี้เป็นนาพันสอนอิน ตำพรหม ทวดข้างเราไปเลี้ยงอองนางทองน้องบาทเจ้า พระครูพิชัย ตาทวดเขสเถไปเลี้ยงอองนางทอง น้องพระเถรโพธิ์อวัง ครั้นพระเถรโพธิ์อวัง ตายได้แก่พระครูระเลประโยชน์ ได้รับรักษาวั ดกุฎีใหญ่สืบกันมา เมื่อน้อยทวดออเยชื่อนาง มหาจัน ตางัวพะงานเอาไปเลี้ยง นานะสัง- ตะลิตแต่งลูกตางัวพะงาน ฝ่ายบัจฉิมนาบ้า เสมัดเอาดอนพังกะเงินเป็นแดน ในทิวปลัดนี้ นางโสภุคาเป็นต้นแลมีลูกหลานสืบจงกันมา แลได้สร้างไร่นาโดนดต้นตาลผลามิสไว้บรรดา มีในทิวพระครูปลัดแลวัดกุฎีหลวง แลนาหลัง วัดกุฎีหลวง เป็นนา ๕ ท่อน ทักษิณคลองยาย น้อย นานางน้อยนางจักไปถึงหลังวัดชะลอน เป็นนา ๑๑ ท่อน ออเย ออจิน ไปถึงหลังวัด

ชะแมเป็นนา ๒๑ ท่อนนี้ นานางจัน นางแก้ว ตางัวพะงาน ได้ตั้งไว้เมื่อครั้งเป็นหัวหน้าทิว ๑ แลเมื่อพระเทพปัญญาเป็นหัวเมืองพะโต๊ะ ทิว ๑ แลบาทเจ้าสวนเป็นพระครูปลัด แล หลวงขจรเขาไชยศรี ขุนเทพมालาวานาเถ้า แก่นทอง ๓ ท่อน นาเถ้าไชยพงศาท่อน ๑ นา เถ้าพันท่อน ๑ นาเถ้าสระร่าท่อน ๑ นา นางโบ ๒ ท่อน นาเถ้าศรีพุททองท่อน ๑ นานางรอด ๒ ท่อน นานางเพ็งท่อน ๑ นานางเกษ ๓ ท่อน นานางขั้หมา ๘ ท่อน นาขุนเทพมालา ๔ ท่อน นาหลวงนางราช นางเกษ นางท้าวแกแร นางขุน ท้ายวัง ตรงมขามยาวา เป็นนา ๓ ท่อน นานาง เกษ ๒ ท่อน นานายพัน ๓ ท่อน นาดานา ๒ ท่อน นานางเทาทักษิณคลองตานา ๒ ท่อน นาเถ้าบุญวังเสม็ด ๔ ท่อน นาขุนพวงติด หลวงนางเถ้า ๒ ท่อน นานางเถ้า ๔ ท่อน นาเถ้าบุญ ๕ ท่อน นาหลวงช้างศรีช้างเหล็ก เป็นนา ๕ ท่อน นางท่งนี้เป็นพรคพ้อง พัน้องว่านเกรือ ข้าพระวัดกุฎีหลวงแห่ง เดียวกัน ในทิวปลัดฝ่ายทักษิณ แต่ทะเล กิมเลนมาดอนเค็ด แต่ดอนเค็ดเลนมาคลอง นัวกก คดซ้อลงตามลำคลองถึงทะเลสาบ ฝ่ายอุดร แต่ทะเลกิมเลนมาตะพังพรหม แต่ ตะพังพรหมเลนมาถึงคลองผักหนาม แต่ คลองผักหนามไปมองพวก แต่มองพวกเลน ไปโดนดลืบ แต่โดนดลืบเลนไปดอนพัง กระเชิน แต่พังกะเชินไปลำภูเสี้ย

ชมภูพลพระครูธรรมรังษี ให้นาแก่เถร เหล่าทักษิณคลองเขาตะพังกระสัง ๕ ท่อนให้ นาแก่เถรทิศอุดรคลองเขาในตะพังกระสัง เป็นนา ๕ ท่อน ๒ ห้างาน สมโภชพระห้อง แลรักษาเจ้าคณะ ฯ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี

สิ่งพิมพ์จัดพิมพ์ ณ กรุงเทพมหานคร

นายเฉลียว จันทารักษ์ ผู้พิมพ์, ผู้โฆษณา

พ.ศ. ๒๕๑๐

